

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

PANDEMİ DÖNEMİNDE BABA KATILIMININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANSTEZİ

Seher MAMUR

Malatya-2021

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

PANDEMİ DÖNEMİNDE BABA KATILIMININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANSTEZİ

Seher MAMUR

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Seda ŞAHİN

Malatya-2021

ONUR SÖZÜ

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak Dr. Öğr. Üyesi Seda ŞAHİN'in danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım, “Pandemi Döneminde Baba Katılımının İncelenmesi” başlıklı bu tez çalışmasının, bilimsel, ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını beyan ederim. Tezin içerisinde sunduğum verileri, bilgi ve dokümanları, akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, çalışmanın etik ve özgün olduğunu onurumla doğrularım.

.../.../2021

Seher MAMUR

ÖNSÖZ

Tüm dünyada benzeri görülmemiş bir salgın olarak değerlendirilen COVID-19 Pandemisi, dünyada ve ülkemizde günlük hayatın akışını etkileyen büyük değişimlere neden olmuştur. Bu değişimler, başta sağlık alanında yaşanan can kayıpları ve beraberinde oluşan sağlık kaygısı ile kendini göstermiş olup, toplumumuzu derinden etkilemiştir. Alınan tedbirler nedeniyle yaşanan iş ve gelir kayıpları gibi birçok değişim insanlarda çeşitli kaygıların oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle güncel araştırmaların konusu da salgının olumlu olumsuz etkileri üzerine odaklanmaya başlamıştır. Bu çalışmada ise pandemi sürecinde artan aile içi iletişimin ve etkileşimin baba katılımını değiştirip değiştirmediğini, bir değişime neden olduysa da bunun ne şekilde olduğunu incelemek amaçlanmıştır. Pandemi sürecinde alınan önlemler kapsamında babaların çalışma saatlerinin değişmesine bağlı olarak babaların çocukları ile daha çok bir arada olma imkânı bulabilmeleri, pandemi sürecinin ümit verici etkilerinden biri olarak görülmektedir.

Yüksek lisans eğitim sürecimde ve tez hazırlarken her aşamadabana destek olan sabır ve hoşgörüsüyle yol gösteren, beni motive eden değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Seda ŞAHİN'e katkılarından ve bana kazandırdıklarından dolayı kendisine çok teşekkür ederim. Değerli hocalarım Doç. Dr. Merve ÜNAL'a ve Dr. Öğr. Üyesi Burcu GEZER ŞEN'e tez sürecimde bana sundukları katkılar için teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın pandemi döneminde yürütülmesi nedeniyle yaşanan zorluklara rağmen, araştırmaya katılım gösteren; okullardaki kurum müdürlerine, babalarla iletişimde aracı rolü üstlenen değerli öğretmenlere ve katılımcı babalara verdikleri destek için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans sürecimde bana destek olan değerli mesai arkadaşlarım, Dr. Öğr. Üyesi İlksen ORHAN'a ve Öğr. Görv. Melek AKGÜL'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecimde her zaman bana destek olan, sevgili Mamur, Kar ve Dilek ailelerine de teşekkürlerimi sunarım.

Seher MAMUR

ÖZET

PANDEMİ DÖNEMİNDE BABA KATILIMININ İNCELENMESİ

MAMUR, Seher

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr.Öğr. Üyesi Seda Şahin
Ekim-2021, X+137

Tüm dünyada daha önce benzeri görülmemiş Covid-19 salgını çok kısa bir sürede Türkiye’yi de etkisi altına almıştır. Covid-19 Pandemi sürecinde yaşanan sorunlar her yaş grubundaki insanı etkilediği gibi çocukları da doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir. Salgının hızla yayılmasını engellemek üzere bazı tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerden biri de tüm sektörlerde çalışma saatlerinin değiştirilmesidir. Salgının dolaylı etkilerinden biri, çalışma saatleri ve biçimleri değişen bazı ebeveynlerin bu süreçte aile içi etkileşimlerinin de değişmesi olabilir. Bu nedenle babaların çocukların gelişimlerine, eğitimlerine ve bakımlarına katılımlarının incelemesi önemli bulunmuştur. Bu amaçla yapılan çalışmada, karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin örneklemini 2020-2021 Eğitim Öğretim yılı bahar yarıyılında Tunceli il merkezindeki Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı olan bağımsız anaokulları, özel anaokulları ve ilkokula bağlı anasınıflarına devam eden 4-7 yaş aralığındaki çocuklardan 172’sinin babası oluşturmaktadır. Nitel verilerin örneklem grubunu ise 172 babadan 12’si oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Aile Bilgi Formu”, “Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ)” ve “Baba Görüşme Soruları” kullanılmıştır.

Araştırmanın nicel bulgularına göre, pandemi sürecinde baba katılımının, babanın yaşı, ekonomik durumu, baba ve annenin çalışma durumu değişkenlerine göre farklılaştığı saptanmıştır. Araştırmanın nitel kısmında ise, babaların görüşleri üzerinden süreç içerisinde babaların iş ve sosyal yaşantılarında, çocukları ile olan ilişkilerinde, çocukların günlük rutinlerinde ve baba-çocuk ilişkisinde yoğun şekilde olumsuz değişimler olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulguları diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Pandemi, baba katılımı, baba-çocuk ilişkisi, okul öncesi dönemi

ABSTRACT

EXAMINATION OF FATHER PARTICIPATION DURING THE PANDEMIC PERIOD

MAMUR, Seher

Master Thesis, Inonu University, Institute of Educational Sciences

Thesis Advisor: Asst. Prof. Seda Şahin

October-2021, X+137

Unprecedented all over the world Covid-19, Turkey has been affected in a very short. The problems experienced during the Covid-19 pandemic process have affected people of all age groups as well as children directly or indirectly. Some measures have been taken to prevent the rapid spread of the epidemic. One of these measures is the change of working hours. While these measures taken regarding working hours affected the parents, they caused a change in family interactions. In this process, it is important to examine the participation of fathers who spend more time at home in the development, education, and care of their children. For this reason, the aim of the research is to examine the participation of fathers in the education process of their children during the pandemic process. The samples of the quantitative data of the study, in which the mixed research method was used, consist of the fathers of 172 children aged 4-7, who attend independent kindergartens, private kindergartens, and kindergartens affiliated to primary school in the center of Tunceli the spring semester of the 2020-2021 academic years. The sample group of qualitative data was consisting of 12 fathers. The data was collected by “Family Information Form”, “Father Participation Scale (PAQ)” developed by Simsıkı and Şendil (2014), and “Father Interview Questions”.

According to the quantitative results of the study, it was determined that father participation in the pandemic process differed according to the variables of father's age, economic status, and father's and mother's working/not working. In the qualitative part of the study, it was determined that there were intense negative changes in the work and social lives of the fathers, their relations with their children, the daily routines of the children, and the father-child relationship, according to the views of the fathers. The research findings were discussed by comparing them with other research results.

Keywords: Pandemic, father participation, father-child relationship, pre-school period

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Problemi.....	7
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
1.5. Tanımlar.....	10

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Pandemi	11
2.1.1. Pandeminin Etkileri	11
2.1.2. COVID- 19 Pandemisi ve Etkileri	12
2.1.3. COVID-19 Pandemisi’nin Ebeveynler Üzerindeki Etkileri	15
2.1.4. Covid-19 Pandemisi’nin Çocuklar Üzerindeki Etkileri.....	18
2.2. Baba Katılımı.....	22
2.2.1. Baba Katılımının Kapsamı.....	27
2.2.2. Babanın Sorumluluğu	30
2.2.3. Üretici Babalık.....	32
2.4. Çocuk Gelişiminde Baba Katılımı	33
2.4.1. Bilişsel Alanda Baba Katılımının Etkisi	36
2.4.2. Dil Alanında Baba Katılımının Etkisi.....	37
2.4.3. Sosyal Duygusal Gelişim Alanında Baba Katılımının Etkisi	39

2.5. Baba Katılımını Etkileyen Faktörler	40
2.5.1. Babanın Kendisi ile İlgili Etmenler	41
2.5.2. Aile içi İletişim ve Anneden Kaynaklanan Etmenler	42
2.5.3. Çocuk ile İlgili Etmenler	43
2.5.4. Toplumsal Yapıya İlişkin Etmenler	43
2.6. Konuya İlişkin Yapılan Araştırmalar	44
2.6.1. Pandemi Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Etkisini Araştıran Çalışmalar	44
2.6.2. Baba Katılımı Üzerine Yapılan Araştırmalar	47

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	52
3.2. Evren ve Örneklem	53
3.3. Veri Toplama Araçları	56
3.3.1. Aile Bilgi Formu	56
3.3.2. Baba Katılım Ölçeği	56
3.3.3. Baba Görüşme Soruları	58
3.4. Verilerin Toplanması	59
3.5. Verilerin Analizi	60

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Araştırmanın nicel verilerine ilişkin analiz bulguları	62
4.2. Nitel verilere ilişkin bulgular	73
4.2.1. Pandemi sürecinde baba ile çocuğun yaşamındaki değişimlere yönelik bulgular	74
4.2.2. Pandemi sürecinde baba çocuk ilişkisine yönelik bulgular	80

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin tartışma ve yorum	95
5.2. Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin tartışma ve yorum	107

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç	115
6.2. Öneriler	118
6.2.1. İleride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler	119
6.2.2. Ebeveynler, öğretmenler ve program geliştiricilere yönelik öneriler	120
KAYNAKÇA.....	121
EKLER	131
EK 1. Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ) Kullanım İzni.....	131
EK 2. Etik Kurul Kararı	132
EK 3. Araştırma Uygulama İzni Valilik Oluru.....	133
EK 4. Katılımcı Onam Formu.....	134
EK 5. Aile Bilgi Formu.....	135
EK 6. Baba Görüşme Soruları	136

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1 Araştırmaya katılan babalar ve çocuklarına ait demografik özellikler.....	53
Tablo 2 Araştırmanın nitel kısmına katılan babalara ve çocuklarına ait demografik özellikler	55
Tablo 3 Baba katılım ölçeğine ait güvenilirlik analizi.....	57
Tablo 4 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların çocukların yaş aralıklarına göre karşılaştırılması.....	62
Tablo 5 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların çocukların cinsiyetlerine göre karşılaştırılması.....	63
Tablo 6 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların çocuk sayısına göre karşılaştırılması...	64
Tablo 7 BAKÖ'nin alt boyutlarına ait puanların doğum sırasına göre karşılaştırılması	64
Tablo 8 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın yaşına göre karşılaştırılması ..	65
Tablo 9 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların baba eğitim durumuna göre karşılaştırılması.....	66
Tablo 10 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların baba çalışma durumuna göre karşılaştırılması.....	67
Tablo 11 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların anne yaşına göre karşılaştırılması	68
Tablo 12 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların anne eğitim durumuna göre karşılaştırılması.....	68
Tablo 13 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların anne çalışma durumuna göre karşılaştırılması.....	69
Tablo 14 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın pandemi sürecinde çalışma şekline göre karşılaştırılması	70
Tablo 15 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın ekonomik durumunu algılama şekline göre karşılaştırılması	71
Tablo 16 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın çocuğunun annesi ile olan evlilik süresine göre karşılaştırılması	72
Tablo 17 BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesine göre karşılaştırılması	73
Tablo 18 Pandemi sürecinde babaların iş yaşamındaki değişimlere ilişkin bulgular	74
Tablo 19 Babaların pandemi sürecinde sosyal yaşantısındaki değişimlere yönelik bulgular	75

Tablo 20 Pandemi sürecinde çocuğun yaşamındaki değişimlere ilişkin bulgular	77
Tablo 21 Babaların pandemi sürecinde çocuklarıyla yaptıkları etkinliklere ilişkin bulgular	81
Tablo 22 Çocukların babalarıyla sohbet etme amaçlarına yönelik bulgular	84
Tablo 23 Pandemi sürecinde babaların çocukları için daha çok hangi alanlarda harcama yapıldığına yönelik bulgular	88
Tablo 24 Pandemi sürecinde babaların çocuklarına davranış kazandırma konusunda yaptıkları yönündeki bulgular	90
Tablo 25 Babaların çocuklarının bakımına katılımına yönelik bulgular	91
Tablo 26 Pandemi sürecinde baba çocuk ilişkisine yönelik bulgular	93

KISALTMALAR LİSTESİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
BAKÖ	: Baba Katılımı Ölçeği
AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
BADEP	: Baba Destek Programı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları

BÖLÜM I

GİRİŞ

2019 yılında Çin’de başlayıp, çok kısa bir sürede bütün Dünya’yı etkisi altına alan Koronavirüs (COVID-19) nedeniyle 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmiştir. Pandeminin ilanı ile birlikte bütün dünyada sosyal mesafe kuralları, sokağa çıkma yasakları, karantina uygulamaları başta olmak üzere çok çeşitli önlemler alınmaya başlanmış, bu önlemler toplumun tüm kesimlerini etkileyecek olumlu veya olumsuz algılanabilen birçok yeniliği beraberinde getirmiştir (Zeybekoğlu-Akbaş ve Dursun, 2020). Tüm dünyada insanlar pandeminin olumsuz yönlerine uyum sağlamak zorunda kalmış, bu nedenle yapılan araştırmalar pandeminin olumsuz yönlerine odaklı olarak yoğunlaşmıştır. Tüm bu olumsuzlukların içerisinde ailelerin daha çok bir arada zaman geçirmeye başlaması ile baba çocuk etkileşiminin eskiye oranla arttığı gerçeği bu dönemin belki de ele alınması gereken tek olumlu yanı olmuştur. Yapılan araştırmalar da süreç içerisinde ailelerin iletişim ve etkileşimlerinin arttığını doğrulamaktadır (Gambin vd., 2020).

Pandemi süreci ile mücadele ederken, sağlık alanında olduğu gibi, çocukların eğitimi ve gelişimi üzerindeki etkileri de önemle ele alınmalıdır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020). Özellikle okul öncesi eğitim çağındaki çocukların hassas bir gelişim evresinde olduklarını, bu dönemde edindikleri kazanımlarının hayatlarının ilerleyen aşamalarındaki bilişsel, sosyal, duyuşsal gelişimlerinin ve akademik başarılarının temellerini oluşturduğu unutulmamalıdır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Polat, 2019).

Söz konusu çocuğun gelişimi olduğunda yapılan araştırmalarda veri kaynağı olarak daha çok anneler tercih edilmektedir (Kurşun, 2019). Bunun birçok nedeni bulunmaktadır. Geleneksel cinsiyet rol algısı bu nedenler içerisinde en yaygın olanı olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte baba katılımında ebeveyn tutumu, çocuğa bağlı nedenler, babaya bağlı nedenler, toplumsal nedenler ve anneye bağlı nedenler gibi sıralanabilecek birçok etken aktif rol oynar. Tüm bu etkenler babanın çocuğun hayatına katılımını sınırlandırabilmektedir (Karaduman ve Çığ, 2020; Merdin, 2020). Oysa çocuğun gelişiminde en az anne kadar babaların da önemli rolü bulunmaktadır (Kurşun, 2019).

Son yıllarda babalar üzerine yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalarda babaların çocukların birçok gelişim alanına katkıda bulundukları, baba çocuk iletişiminin çocuğun gelişiminde önemli rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Lamb ve Lewis, 2010; Pougnet vd., 2011; Sımsıkı, 2011; Uludağlı, 2017). Bireyin karakterinin mizacının, benliğinin okul öncesi eğitim döneminde şekil almaya başladığı, kişinin ileriki dönemlerde de zekâ, sosyal davranış ve kişilik gibi özelliklerinin temellerinin atıldığı bu dönemde babaların da çocuğun hayatına katılması son derece önemlidir. Ancak yapılan araştırmalar babaların çocukları için katılım göstermek istediklerini fakat ne yapacaklarını tam olarak bilmediklerini ortaya koymaktadır. Baba katılımı üzerine babaları bilinçlendirmek için çeşitli çalışmalar yapmak ve uygulamak gelecek nesillerin eğitim ve gelişimi için önemlidir (Özgündüz, 2015).

Bu araştırma da çocukların erken yıllardaki gelişiminde önemli yeri olan babaların pandemi sürecinde çocuklarının bakım ve eğitimlerine katılım durumlarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına, sayıltılarına ve araştırmada kullanılan kavramların tanımına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Tüm dünyada geçmişten günümüze salgın hastalıklar her zaman insan hayatında var olmuştur. Bundan sonraki süreçte de salgınların hayatımızda olmaya devam edeceği bilinmektedir. Geçmişte yaşanan salgınlar büyük göçler, toplu ölümler gibi çok daha vahim sonuçlara yol açmıştır. İnsanoğlu, aşının keşfi ile salgınla mücadelede zaman içinde güçlenmiştir (Aslan, 2020). COVID-19 Pandemi'si tüm dünyada benzeri görülmemiş bir salgın olarak tasvir edilmektedir (Atiles vd., 2021). Üç ay gibi kısa bir sürede tüm dünyayı etkisi altına alan salgın, hayatın her alanında kendisini göstermiştir. Toplumların salgınla mücadele etmeyi, salgının etkilerini en az zararla bertaraf etmeyi başarması gerekmektedir (Cachón-Zagalaz vd., 2020).

Salgınla mücadele etmek için her alanda hızla bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan çalışmalar salgının etkisinin gözlemlendiği başta fiziksel sağlık olmak üzere, psikolojik, sosyal ve ekonomik alanlara yoğunlaşmaktadır (Modi vd., 2021). Salgınla mücadele ederken, salgının çocuklar üzerindeki gelişimsel ve eğitimsel etkileri göz ardı edilmemelidir. Süreç içerisinde özellikle okulların kapanması nedeniyle hassas gelişim evresinde olan okul öncesi eğitim çağındaki çocukları, salgının nasıl etkilediğine yönelik

araştırmaların yapılması gerekmektedir. Yapılan güncel araştırmalarda pandemi süreci içerisinde ailelerin ve çocukların yaşadığı zorlukların ileriye dönük olumsuz gelişimsel ve psikososyal etkilerinin olabileceği vurgulanmaktadır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020).

Süreç içerisinde yaşanan sağlık kaygısı, sosyal izolasyon kuralları, ekonomik zorluklar, iş kayıpları, gelecek kaygısı, geleceğe yönelik planların ertelenmesi ve can kayıpları aile bireylerinin yaşadığı stres ve kaygıyı artırmıştır (Işıklı, 2020). Bunun yanında ülkemizde salgın nedeniyle eğitim sektörü de etkilenerek, alınan önlemler kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı'nın 20.11.2020 tarihinde 81 ile gönderdiği genelgeyle 20.10.2020/04.01.2020 tarihleri arasında bütün resmi, özel, örgün ve hayat boyu öğrenme kurumlarındaki tüm eğitim öğretim faaliyetlerine ara verildiği bildirilmiştir. Bu ara ile birlikte 2020 Mart ayından bu yana devam eden COVID-19 tedbirleri okul öncesi eğitim çağındaki olan çocuklar için de zorlu bir süreç olarak kendini göstermiştir (MEB, 2020).

Okulların kapanması ile ailelerin yaşadığı kaygı ve strese çocukların gelişimsel ve eğitimsel sorumlulukları da eklenmiştir. Ailelerin yaşadığı tüm bu zorluklar içerisinde bir küçük ayrıntı umut vericidir. Değişen çalışma saatleri aile içi iletişim ve etkileşimin artmasını, buna bağlı olarak baba-çocuk ilişkisine olumlu yansımalarının olması, pandemi döneminin ele alınması gereken en önemli yanıdır (Gambin vd., 2020). Okulların kapanması okul öncesi dönemindeki çocukların ailelerinin desteğine her zamankinden daha çok ihtiyaç duyar hale getirmiştir (Modi vd., 2021).

Okul öncesi dönem çocuklarının aldıkları eğitimin bilişsel, duyuşsal, motor, sosyal, öz bakım becerilerinin gelişimine ve akademik başarılarına katkı sağladığı bilinmektedir. Bu zaman dilimi, çocuğun okul çağındaki ihtiyacı olan becerilerin kazandırılması amacıyla en iyi şekilde değerlendirilmelidir (Aktan ve Önder, 2018; Erdoğan, 2017; Keçeli Kaysılı, 2008; MEB, 2013; Polat, 2019; Sucuoğlu, 1996). Babaların bu zorlu süreçte aile içi iletişim ve etkileşimdeki rolü oldukça önemlidir. Babanın evde sağlayacağı huzur ve güven ortamı çocukların evdeki sorumluluklarının paylaşımında anne ile iş birliği yapması, sürecin olumsuz etkileri ile mücadelede güç sağlayacaktır (Gambin vd., 2020).

Çocuğun bakımına, gelişimine ve eğitimine katılım gösteren, evdeki sorumlulukların paylaşımında demokratik tutumu benimseyen babalar çocuklarının daha sağlıklı bir gelişim göstermesine katkıda bulunmaktadır (Senemoğlu, 2020). Yurt dışında yapılan bir araştırmada her iki ebeveyni tarafından desteklenen çocukların bilişsel alanda, tek ebeveyn tarafından desteklenen çocuklara oranla daha başarılı oldukları ortaya

konmuştur (Parke ve Cookston, 2019). Yurt içinde 264 baba ve 264 çocuğun katılımıyla yapılan bir başka araştırmada, baba katılım oranının çocuğun problemleri davranışlarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kurşun, 2019). Yurt içinde yapılan bir diğer araştırmada ise anne baba tutumlarının çocuğun davranışlarına doğrudan yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır (Kırman ve Doğan, 2017). Geçmiş dönemlerde babanın varlığı yokluğu üzerine yapılan çalışmalar, çocuğun hayatına, babanın katılımının etkisini ve önemini ortaya koyduktan sonra, günümüzde yapılan araştırmalar babanın çocuğuyla nasıl ilgilendiği, gelişim ve eğitime nasıl katılım gösterdiğini belirlemeye yönelik olarak yapılmaya başlamıştır (Merdin, 2020; Ünlü-Çetin, 2015).

Yapılan güncel araştırmalar pandemi sürecinde alınan önlemlerin okul öncesi eğitim çağındaki çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyebileceğine yönelik duyulan kaygıları dile getirmektedir (AÇEV, 2020; Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Manzo ve Minello, 2020; Murray, 2020; Pascal ve Bertram, 2021). Yurtiçi ve yurtdışında yapılan araştırmalar salgının özellikle annelerin annelerin kaygıları ve stres durumları ile çocuk bakımı ve eğitimi konularında yaşadıkları zorlukları artırdığını vurgulamaktadır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Manzo ve Minello, 2020). Bu nedenle babaların çocukların bakımına katılımı bu zorlu süreçte daha da önem kazanmaktadır (Gambin vd., 2020).

Baba katılımı kavramı, Lamb vd., (1986)'e göre, babanın davranışları üzerinden şu şekilde açıklanır: Babanın çocuk için ulaşılabilir olması, çocuk ile etkileşim içinde olması ve çocuğun bakımı, başarısı, gelişimi ve geleceği ile ilgili her konuda sorumluluk almasıdır (Akt. Karabulut, 2017). Ancak babalar üzerine yapılan araştırmalar özellikle küçük çocukların sorumluluklarının daha çok anneler üzerinde görüldüğü (Parlayıcı, 2010), babaların ise daha çok keyfi meşguliyet alanlarında çocukların hayatına dahil olma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Baba katılımının sağlanmasını etkileyen çeşitli faktörler vardır (Akt. Karabulut, 2017). Bunlar: baba ile ilgili kişisel faktörler, aile içi iletişim ve anneden kaynaklı olan faktörler, çocuk ile ilgili faktörler ve toplumsal yapıya ilişkin faktörler olarak sıralamak mümkündür (Karaduman ve Çığ, 2020).

Alanyazın incelendiğinde konuyla ilgili yapılan araştırmalar, babaların çocuğun gelişimini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilendiğini ifade etmektedir (Kuzucu, 2011). Bu konuda yapılan araştırmalar babaların çocuğun bakımına katılımlarının, sosyal, duygusal, bilişsel ve dil alanlarında çocuğun gelişimini desteklediği sonucunu ortaya koymaktadır. Baba katılımını (yaş, cinsiyet, doğum sırası, eğitim durumu ve sosyo ekonomik) değişkenlere yönelik olarak inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır (Belleau,

1997; Cabrera vd., 2000; Keçeli-Kaysılı, 2008; Kurşun, 2019; Lamb, 2010; Sımsıkı, 2011; Uludağlı, 2017; Ünlü-Çetin, 2015). Fakat, babaların çocuk bakımına katılımının sağlanması ve artırılması konusunda yapılan araştırmalar halen yeterli düzeyde değildir (Aslan, 2020; Ünlü, 2010). Baba katılımı, günümüzde kadınların da iş hayatına katılması, kadınlara tanınan yasal haklar, toplumun babanın katılımını destekler hale gelmesi gibi etkenlerden kaynaklı olarak artış içerisinde (Lewis ve Lamb, 2003).

Babalar üzerine yurt içi ve yurt dışında yapılan birçok araştırmada babaların çocukların gelişiminde önemli rolü olduğu, özellikle okul öncesi dönemde baba ile çocuk etkileşiminin, çocuğun gelecekteki karakterinin, mizacının, benliğinin şekillenmesinde temel oluşturduğu vurgulanmaktadır (Lamb ve Lewis, 2010; Pougnet vd., 2011; Sımsıkı, 2011; Uludağlı, 2017). Çocuğun sahip olduğu potansiyelinin ortaya çıkması için baba katılımı son derece önemlidir (Özgündüz, 2015). Bu nedenle yurt içinde ve yurt dışında baba katılımını teşvik etmek için uygulanan çok sayıda baba katılım programı vardır. Ancak bu programlara babaların katılımı arzulanan düzeye ulaşamamaktadır. Yurt dışında baba katılımını artırmaya yönelik çalışmalar devlet politikaları ile desteklenmektedir. Yurt içinde baba katılımı için yapılan en kapsamlı çalışma Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından yapılan çalışmalardır. Bunun dışında baba katılımına yönelik farklı çalışmalar da mevcuttur. Ancak ülkemizde baba katılımına yönelik çalışmalar halen yeterli düzeyde değildir (Ünlü-Çetin, 2020).

Ülkemizde yapılan baba katılımı ile ilgili araştırmalar incelendiğinde baba katılımının birçok değişkenle (çocuk sayısı, cinsiyeti, babanın yaşı, çocukla kurduğu iletişim, eğitimi) ilişkilendirilerek araştırıldığı (Kurşun, 2019; Kuruçırak, 2010; Özgündüz, 2015; Uludağlı, 2017) belirlenmiştir. Ancak bu araştırmalarda pandemi gibi önemli ve kritik bir dönemin baba katılımını nasıl etkilediği, alınan önlemlerin babanın çocuğun bakımına katılımını nasıl değiştirdiğine yönelik araştırmalara rastlanmamıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanına “baba” kelimesi yazıldığında ulaşılabilen en eski tez Güngörmüş’e (1986) aittir. “Baba yoksunluğunun benlik kavramına etkisi ve babasız öğrencilerin problemlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığının saptanması” konulu tezde, babanın çocuğun hayatına katılımının önemi üzerinde durularak, baba konusunda yapılması gereken birçok araştırma olduğu ortaya konmuştur (Güngörmüş, 1986). Baba-çocuk ilişkisi üzerine yapılan güncel çalışmalarda da aradan geçen 35 yıla rağmen yapılan araştırmaların halen yeterli düzeyde olmadığı görüşü hâkimdir (Kurşun, 2019; Kuruçırak, 2010; Özdemir, 2018; Özgündüz, 2015;

Sımsıkı ve Şendil, 2014; Uludağı, 2017; Norman ve Elliot, 2015; Marie vd. 2016; Ünlü-Çetin, 2015).

Alan yazın incelendiğinde baba katılımı üzerine yapılan araştırmalarda kullanılan demografik değişkenlerden genellikle çocuğun yaşı, doğum sırası, cinsiyeti, kardeş sayısı, babanın eğitim ve çalışma durumu, annenin eğitim ve çalışma durumu, babanın ilk kez baba olma yaşı (Bağcıvan, 2020; Kurşun, 2019; Molenda-Kostanski, 2016; Rolle vd., 2019; Şalcı, 2020; Sanderson ve Thompson, 2002; Sımsıkı, 2011; Uludağı, 2017; Ünlü-Çetin, 2015; Uzun ve Baran, 2019) şeklindeki değişkenlerin kullanıldığı belirlenmiştir. Pandemi sürecinde baba katılımıyla ilgili olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde baba katılımını, babanın pandemi dönemindeki çalışma şekli, babanın algıladığı ekonomik durumu, babanın çocuğun annesi ile olan medeni durumu, babasının çocuğun annesiyle olan evlilik süresi, babasının pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesi değişkenlerine göre, karma araştırma yöntemi kullanılarak çok boyutlu olarak inceleyen güncel bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Alanyazın incelendiğinde, baba katılımı üzerine yapılan araştırmalarda sıklıkla nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı (Bağcıvan, 2020; Uzun, 2019; Kurşun, 2019; Gazi, 2019; Aydoğmuş; 2018; Özdemir; 2018; Can, 2017; Duran, 2010; Pekkarakaş, 2010), deneysel yöntemlerle (Özgündüz; 2015, Parlayıcı, 2010) beraber, nitel araştırma yöntemlerinde tercih edildiği (Norman ve Elliot, 2015; Dimitriadi vd., 2015; Tükel ve Uzunöz, 2020), ancak; karma yöntemle yapılan (Şalcı, 2020), araştırmaların oldukça az sayıda olduğu görülmüştür. Pandemi döneminde baba katılımının kapsam olarak çok yönlü bir inceleme gerektirmesi ve konunun oldukça kapsamlı bir değişken çerçevesi içermesi nedeniyle, alan yazında pandemi döneminde baba katılımının incelenmesinde, nicel ve nitel araştırmaların bir arada kullanıldığı karma yöntem kullanılan araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünülmüştür.

Babaların çocuğun hayatındaki önemi üzerine alan yazındaki baba konulu çalışmaların da azlığı göz önünde bulundurulduğunda konuya ilişkin araştırmaların sayısının artırılmasının önemli olduğu düşünülmüştür. Bunun yanında pandemi döneminde artan baba çocuk ilişkisinin alınan önlemlerden nasıl etkilendiğinin, bu önemli ve kritik dönemin baba katılımını nasıl etkilediği, alınan önlemlerin babanın çocuğun bakımına katılımını nasıl değiştirdiğine yönelik bir araştırmaya rastlanmadığından bu konuda yapılan araştırmalara ihtiyaç duyulmuştur.

1.2. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın problemini, “2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında Tunceli İl merkezindeki bağımsız ve özel anaokullarına devam eden 4-7 yaşlarındaki çocuğa sahip olan babaların pandemi sürecinde çocuklarının bakımına katılımı nasıldır?” sorusu oluşturmaktadır. Bu problem doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Pandemi döneminde okul öncesi eğitime devam eden 4-7 yaş çocuğa sahip babaların çocuklarının bakımına katılım durumları,
 - a. Çocuğun ay aralığı,
 - b. Çocuğun cinsiyeti,
 - c. Çocuğun kardeş sayısı,
 - d. Çocuğun doğum sırası,
 - e. Babanın yaşı,
 - f. Babanın eğitim durumu,
 - g. Babanın çalışma durumu,
 - h. Çocuğun annesinin yaşı
 - i. Çocuğun annesinin eğitim durumu,
 - j. Çocuğun annesinin çalışma durumu,
 - k. Babanın pandemi dönemindeki çalışma şekli,
 - l. Babanın ekonomik durumunu algılama şekli,
 - m. Babanın çocuğun annesi ile olan medeni durumu,
 - n. Babanın çocuğun annesiyle olan evlilik süresi,
 - o. Babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesi, değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Pandemi sürecinde alınan önlemler doğrultusunda baba katılımı nasıldır?
 - a. Pandemi sürecinde babanın ve çocuğun yaşamındaki değişiklikler nelerdir?
 - b. Pandemi sürecinde baba çocuk ilişkisi nasıldır?
 - c. Pandemi sürecinde babaların çocuklarının bakım, gelişim ve eğitimlerine katılım durumları nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

2020 yılı itibarıyla tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs (COVID-19) bir buçuk ay gibi kısa bir sürede ülkemizde hayatın bütün akışını değiştirmiştir (TÜBA, 2020). Salgın nedeniyle alınan önlemlerin sosyal, psikolojik ve ekonomik etkilerinin

sonuçları, her ailede farklı şekilde yaşanmaktadır. Bireyin salgına verdiği tepki, içinde olduğu duruma göre, fiziksel, bilişsel, davranışsal ve sosyal tepkiler olarak sınıflandırılabilir (Işıklı, 2020). 2020 yılının bahar döneminden bu yana ülkemizde görülen salgın, her ailede kaygı ve kayıp duygusu oluşturmuştur (TÜBA, 2020). Aileler fiziksel güvenliğin tehlikede olması, günlük rutinin bozulması, özgürlüğün kısıtlanması, ekonominin bozulması, geleceğe yönelik planların ertelenmesi, geleceği algılama şekli, gelecek umudu, meslek-iş kayıpları ve can kayıpları ile karşı karşıya kalmıştır (Işıklı, 2020). Yapılan güncel araştırmalar salgının etkilerinin ilerleyen dönemlerde de devam edebileceği yönünde endişeleri dile getirmektedir (De la Fuente vd., 2021; Jurak vd., 2020; Kaya-Ciddi ve Yazgan, 2019; Işıklı, 2020).

Salgın nedeniyle ülkemizde eğitim sektörü de etkilenerek alınan önlemler kapsamında Millî Eğitim Bakanlığının 20.11.2020 tarihinde 81 ile gönderdiği genelgeyle 20.10.2020/04.01.2020 tarihleri arasında bütün resmi, özel, örgün ve hayat boyu öğrenme kurumlarındaki tüm eğitim öğretim faaliyetlerine ara verildiği bildirilmiştir. Bu ara ile birlikte 2020 Mart ayından bu yana devam eden Koronavirüs (COVID-19) tedbirleri okul öncesi eğitim çağında olan çocuklar için de zorlu bir süreç olarak halen devam etmektedir (MEB, 2020).

Yaşanan ölüm olayları, hastalığın bulaşma şekli ve hızı toplumun bütün kesimlerini etkilemeye devam etmektedir (Harapan vd., 2020; Üste, 2020). Süreç içerisinde tüm dünyada ulusal önlemler alınırken yaşlı nüfusa odaklanması çocuklar ile ilgili olarak sadece eğitim-öğretim boyutunda önlemler alınması, bu ani değişimin psikolojik ve gelişimsel etkilerinin gözden kaçırılmasına neden olabilmektedir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020). Gambin vd., (2020), tarafından yapılan çalışmada salgının getirdiği belirsizliklerin devam ettiği bu dönemde yapılan araştırmaların salgının yalnızca olumsuz etkilerine yoğunlaşıldığı vurgulanmaktadır. Çalışmada salgın döneminde ailelerin daha çok bir araya geldiği ve aile içi iletişim ve etkileşimin arttığı belirtilmiştir. Salgının olumlu özelliklerinden birinin ailelerin daha çok bir araya gelmesi düşünülebilir. Uzun vadede salgının etkilerinin görüleceği tahmin edilse de ailelerin bu süreci en az zararlarla atlama toplamların geleceği için önemlidir. Sürecin getirdiği yeniliklerin toplumu nasıl etkilediğini belirlemek ve ne gibi önlemler alınabileceği konusunda düşünebilmek için sürecin etkilerini belirleyen çalışmalar yapılması gereklidir (Aslan, 2020; Ezgin, 2020; Güngörmüş, 1986; Karaduman ve Çığ, 2020; Keçeli-Kaysılı, 2008; Kurşun, 2019; Sımsıkı, 2011).

Alan yazın incelendiğinde hem pandemi sürecinin etkilerini araştıran çalışmalara (Akoğlu ve Karaaslan, 2020), hem de baba katılımını araştıran çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. 1986 yılından bu yana baba konusunda ülkemizde yapılan araştırmalar baba katılımına yönelik yapılan çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı üzerinde hemfikirlerdir (Deniz ve Çığ, 2020; Güngörmüş, 1986; Kurşun, 2019; Parlayıcı, 2010; Sımsıkı, 2011).

Değişen çalışma saatleri ile baba çocuk etkileşiminin arttığı bu zorlu pandemi döneminde (Gambin vd., 2020), hassas gelişim dönemindeki okul öncesi eğitim çağındaki özellikle 4-6 yaş aralığındaki çocukların (Polat, 2019), hayatına babaların nasıl katılım gösterdiğini, sürecin baba-çocuk ilişkisini nasıl etkilediğini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, 2020 yılından bu yana pandemi nedeniyle aralıklarla okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların hayatına babaların nasıl dâhil olduğunu ortaya koyarak, süreç içinde ve sonrasında alanda alınabilecek önlemlerin oluşturulmasına, oluşabilecek problemleri belirlemeye katkı sağlamaktadır. Bu sayede, öncelikli olarak okul öncesi döneme yönelik olarak yürütülen eğitim politikaları kapsamında yasa koyucuların ve yürütücülerin dikkatlerini bu konuya çekmek açısından bu çalışma önemlidir.

Araştırmanın, pandemi sürecinde 4-7 yaş çocuğa sahip babaların çocuklarının bakımına katılım durumlarını, süreç içinde ve sonrasında baba katılımının sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağına ilişkin yapılabilecek hazırlık ve uygulamalar konusunda araştırmacıların oluşturacağı etkili programların oluşturulmasında var olan durumun bir analizini sunması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanında bu tür programların bir paydaşı olan ailelerin ve okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan eğitimcilerin konunun önemini anlamalarına katkı sağlayacak sonuçlar içerdiğinden çalışma önem taşımaktadır. Bununla birlikte baba katılımının önemi hakkında aileleri ve toplumu bilinçlendirmede kullanılacak önemli bir yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Tüm bunların sonucunda, yaşanan pandemin sürecinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etmek ve geleceğimizin umudu olan çocuklarımızın sağlıklı gelişimlerini desteklemek için bu araştırmadan elde edilen sonuçlar genel olarak önem taşımaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya ilişkin sınırlılıklar aşağıdaki gibidir.

1. Bu araştırma 2020-2021 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında Tunceli ili merkezinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-7 yaş arası çocuğu olan babalarla sınırlıdır.
2. Karma yöntemle yürütülen araştırmanın nicel kısmına 172 baba, nitel kısmına ise 12 babanın katılımı ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın nitel verileri 33-45 yaş aralığında olan ve çalışan babalarla sınırlıdır.
4. Pandemi süreci, babaların katılımını sağlama ve evrendeki tüm babalara ulaşma konusunda sınırlandırıcı bir etken olmuştur.

1.5. Tanımlar

Baba Katılımı: Baba katılımını babanın, çocuğuyla kurduğu etkileşim, çocuğunun bakımıyla (beslenmesi, temizliği, eğitimi, sağlığı) ilgili aldığı sorumluluklar, çocuğuyla kurduğu yakınlık, çocuğuna duyduğu ilgi ve çocuğun ihtiyaçlarına gösterdiği duyarlılık olarak tanımlanır (Karabulut, 2017).

Salgın: Salgın sözcüğü ise, kısa zamanda insan, hayvan ve bitkilere bulaşan bulaşıcı hastalık anlamına gelmektedir (TDK, 2020).

Pandemi: Bir hastalığın ya da farklı bireylerde görülen bir enfeksiyonun pandemi olarak tanımlanabilmesi için, birbirinden farklı coğrafyalardaki ülkelerde, farklı kıtalarda, hatta tüm dünyada geniş alanlarda etkisinin görülmesi gerekmektedir. COVID-19'un ülkemizde de ilk olarak görüldüğü 11 Mart 2020 tarihi, Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmesine neden olmuştur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümün ilk kısmında COVID-19 ile ilgili bilgiler ve baba katılımı konusu açıklanmış, bölümün ikinci kısmında ise konu ile ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Pandemi

Pandemi kelimesi köken olarak Eski Yunan Dilin’ de “bütün” anlamına gelen “pan” ve insanlar manasında kullanılan “demos” sözcüklerinin birleşimiyle ifade edilir. Bu iki sözcüğün bir araya gelmesi ile “ bütün insanları etkileyen” anlamında kullanılan “pandemi” kelimesi oluşmaktadır (Aslan, 2020). Pandemi kelimesi Dünya Sağlık Örgütünün tanımına göre, eş zamanlı olarak dünyada yaygın bir şekilde görülen, insan sağlığını tehdit eden bulaşıcı hastalıklara verilen isimdir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020). Pandemi sözcüğü Türk Dil Kurumu Sözlüğünde yer almamaktadır. Daha çok fen alnındaki kitaplarda yer alan bu sözcük uzun süredir bütün dünyanın gündemindedir (Üste, 2020). Salgın sözcüğü ise, kısa zamanda insan, hayvan ve bitkilere bulaşan, bulaşıcı hastalık anlamına gelmektedir. Salgın kelimesinin pandemi anlamında kullanılması doğru değildir (TDK, 2020). Bir salgının pandemi olarak isimlendirilebilmesi için, geniş bir coğrafyada, insan sağlığını tehdit eden, insandan insana kolayca bulaşabilen ve çok kısa sürede büyük coğrafyalardaki toplumlara yayılabilen bir hastalık olması gereklidir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

2.1.1. Pandeminin Etkileri

Geçmiş milattan önceki yıllara dayanan ve kayda alınmış olan salgınlar her yüzyılda bir, dünyayı etkisi altına almakta ve insanları birçok alanda olumsuz etkilemektedir. Geçmişte yaşanan salgınlar günümüzdeki salgınlardan çok daha vahim sonuçlara yol açmıştır. Öyle ki, salgın nedeniyle büyük göçler, yıkılan devletler, değişen hükümdarlar ve toplu ölümler gibi geçmişte yaşanan ağır sonuçlar tarihi kaynaklarda yer almaktadır (Artvinli, 2020; Hoiby, 2020). Kuduz, çiçek hastalığı ve sığır vebası için 1796 yılında Bakteriyolojihane-i Osmani’de geliştirilen ilk aşı ile 1928 yılında ilk antibiyotik

olan penisilinin keşfi, insan ve hayvanların hayatı için daha güvenli bir zaman dilimini de başlatmıştır (Aslan, 2020).

Geçmişten günümüze tıp ve teknoloji alanındaki gelişmelerle, yaşanan salgın hastalıklar sonucu oluşan pandemilerle baş etmede insanoğlu daha güçlü hale gelmiştir (Atiles vd., 2021). Fakat yaşanan salgınlar aslında hiç yok olmamıştır. Mikroorganizmaların geçirdiği yapısal değişikliklerle farklı şekillerde dönem dönem yeniden etkili olmaya devam etmiştir. Salgın hastalıkların tarihteki seyri incelendiğinde bundan sonraki süreçlerde de var olmaya devam edeceği ihtimali oldukça güçlü olarak görülmektedir. Geçmiş dönemlerde görülen salgınların yayılımı bu güne kadar hızlı değildi (Hoiby, 2020).

Salgınların büyük coğrafyalara yayılması bir arada yaşayan nüfus ve salgının kuluçka süresiyle yakından ilişkilidir. Salgınlarla mücadelede insanların yaşadığı zorluklar ve verdikleri sosyal, siyasi, psikolojik tepkiler ilerleyen zamana rağmen değişmemiştir. Salgınlar insanlar arasındaki ilişkileri gördükleri her dönemde olumsuz etkilemiştir (Artvinli, 2020; Atiles vd., 2021; Hoiby, 2020). İçinde bulunduğumuz pandemi döneminin toplum üzerindeki olumsuz etkileri kaygı vericidir (Harapan vd., 2020; Morgül vd., 2020). Salgınla mücadele için aşının geliştirilmesi ve bütün topluma uygulanması ciddi bir zaman alacaktır (Tunçok ve İncir, 2020). Bu süreçte salgının psikolojik etkilerinden en çok etkilenen kesimin kadın ve çocuklar olması öngörülmektedir. Bu nedenle özellikle çocuklara yönelik olarak gerekli önlemlerin alınması gereklidir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Gambin vd., 2020; Harapan vd., 2020; Keleşoğlu ve Adam-Karpuz, 2020; Morgül vd., 2020; Pascal ve Bertram, 2021; Sarman vd., 2020).

2.1.2. COVID- 19 Pandemisi ve Etkileri

Wuhan Şehrinde 2019 yılı aralık ayında başlayan Korona Virüs (COVID-19) dönemi, dünyada görülen en etkili pandemi dönemlerinden biri olarak ifade edilmektedir. Korona virüs Çin’ de yeralan Wuhan Şehri’nde yayılmaya başladığında insan hayatını bu kadar etkileyeceği, çok kısa sürede böyle hızlı bir şekilde bütün dünyaya yayılacağı ve insan hayatını bu denli felç edeceği tahmin edilememiştir (Cachón-Zagalaz vd., 2020; Hoiby, 2020). Wuhan’dan (Çin) başlayarak New York’a (ABD), Afrika, Güney Amerika, Asya ve Avrupa’ ya yayılan virüs insan hayatını her alanda etkileyerek çok sayıda ölüme neden olmuştur. Milyonlarca insan da enfeksiyon nedeniyle zorlu tedavi süreçleri

geçirmiştir. Halen yeni enfekte sayılarıyla ilgili güncel haberler tehlikenin artarak devam ettiğini göstermektedir (Çokuğraş ve Önal, 2020; Kaya-Ciddi ve Yazgan, 2019; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

COVID-19 Pandemisi, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de başta insan sağlığı olmak üzere, sosyal, ekonomi ve eğitim alanlarında da etkisini göstermiştir (Harapan vd., 2020; Keleşoğlu ve Adam-Karpuz, 2020). Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) pandemi ilanı ile ülkemizde yayılması arasında geçen süre oldukça kısadır (TÜBA, 2020). Üç ay içerisinde küresel ölçekte hızla yayılan korona virüs nedeni ile birçok ülkede, ulusal sağlık politikalarına uygun olarak çeşitli önlemler alınmıştır. Bu önlemler bireysel ve toplumsal yaşamı etkileyerek toplumun her kesimine dokunmuş, hayatın akışını önemli ölçüde etkilemiştir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Atiles vd., 2021; Murray, 2020).

Pandemi döneminde Türkiye, en erken tedbir alan ülkelerden biri olarak değerlendirilebilir. Pandeminin ilan edilmesiyle birlikte ülkemizde gerekli önlemler hızlıca alınmaya başlamıştır. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA, 2020), Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu' na göre ülkemizde pandemi döneminde alınan önlemleri amaç bakımından kategorize ederek şu şekilde ifade edebiliriz;

a) Salgının Kaynağına Yönelik Önlemler: Salgının kaynağına yönelik olan önlemler kaynağın bulunması, ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilmesi, tanı koyulması, tedavi edilmesi, gerekli izalasyonun sağlanması, taşıyıcıların belirlenmesi ve gerekli eğitimlerin verilmesi olarak sıralanabilir.

b) Salgının Bulaşma Yoluna Yönelik Önlemler: Salgının bulaşma yollarına yönelik alınan önlemler çevre koşullarının temizlik ve sosyal mesafe kurallarına uygun şekilde düzenlenmesi, gıda maddelerinin denetlenmesi, nüfus hareketliliğinin kısıtlanması, temizlik önlemlerinin alınması ve koruyucu ekipman kullanımının sağlanması olarak sıralanabilir.

c) Salgından Etkilenmeyen Nüfusu Korumaya Yönelik Alınan Önlemler: Salgından etkilenmeyen ve virüs taşımayan kişilerin sağlıklarını korumaya yönelik olarak karantina, uygulamalarına dâhil etme ve gözlem süreci içerisinde bildirdiği yerden ayrılmama kuralı uygulama gibi çeşitli önlemler alınmaktadır.

TÜBA (2020)'nin yayınladığı raporda belirtilen önlemler incelendiğine ülkemizde pandemi sürecinin, bir buçuk ay gibi kısa bir zamanda günlük hayatın akışında

büyük değişikliklere neden olduğu görünmektedir. Pandemi sürecinde alınan tedbirlerin kronolojik sıralaması başta ulaşım olmak üzere, sağlık hizmetleri, eğitim, sosyal etkinlikler, dini etkinlikler, semt pazarları dâhil olmak üzere tüm ticari faaliyetleri ve sakağa çıkma yasakları olarak hayatımıza girmiştir. Özellikle sosyal mesafe kuralları büyük kalabalık şehirlerde, ulaşım, kamu alanlarında uygulanırken, yaşanan zorluklar gündem oluşturmıştır. Kısıtlamalar günden güne artarak devam etmiş ve zaman zaman tam kapanma kararları alınmıştır.

Çin’de 31 Aralık 2019 tarihinde başlayıp çok kısa sürede küresel olarak insanları etkisi altına alan bu sürecin getirdiği ciddi yenilikler toplumların her kesimi farklı ölçüde etkilemiş ve halen etkilemeye devam etmektedir. Yurt içinde ve yurt dışında pandemi sürecinin etkilerini konu alan çeşitli çalışmalar yoğun şekilde yapılmaktadır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Kaya-Ciddi ve Yazgan, 2019; Murray, 2020; TÜBA, 2020).Yapılan çalışmalar, yayılımı azaltma, aşı geliştirme, hastalığa müdahale etme ve tedavi yöntemleri geliştirme konularında odaklı olarak devam etmektedir. Geçmişte görülen salgınlara oranla günümüzde yaşanan COVID-19 Pandemisi toplumlara daha zorlu bir süreç olmuştur (Harapan vd., 2020; TÜBA, 2020; Tunçok ve İncir, 2020).

Geçmişe dönük bakıldığında, 2000’lerde SARS, 2010’da MERS ve 2020’ de COVID-19 salgınları gündem oluşturmıştır. Bu salgınlar içinde en ağır COVID-19 Virüsü olarak bilinmektedir. Bu döngünün bundan sonra da devam edeceği yüksek ihtimal olarak görülmektedir (Kazak vd., 2020). Bu nedenle toplumların pandemi döneminin etkileriyle mücadele etmesi, yaşan sürecin olumsuz getirilerine uygun şekilde çözümler üretmesi gereklidir (Cachón-Zagalaz vd., 2020). Sürecin getirdiği sağlık kaygısı, ekonomik zorluklar sosyal izolasyonla birlikte yaşanan psikolojik stres gibi salgının oluşturduğu çok yönlü olumsuz etkiler her ailede yaşanırken (Deniz, 2020; Işıklı, 2020; Shorer ve Leibovich, 2020), sürece dair halk arasında yayılan asılsız bilgiler de yaşanan kaygıyı artırmaktadır. Yaşanan umutsuzluk, korku ve panik halinden en çok etkilenen kesim kadın ve çocuklardan oluşmaktadır (Sarman vd., 2020).

Salgın hastalık için geliştirilen aşılardan bile güvenli olup olmadığı konusunda tereddüt içinde olan toplumun yaşadığı stres, kaygı ve bunun neden olduğu diğer etkenler düşünüldüğünde (Shorer ve Leibovich, 2020), salgının etkilerini sadece sağlık alanında değerlendirmek, yanıltıcı olacaktır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Artvinli, 2020; Gambin vd., 2020; Godbersen vd., 2020; Morgül vd., 2020; Shorer ve Leibovich, 2020). Salgın sürecinde alınan önlemlerin her açıdan düşünülmesi ve uygun şekilde planlanması

gereklidir. Alınan önlemler yayılımı azaltırken, başka problemlere yol açmamalıdır. Örneğin, alınan önlemler sosyal mesafeyi koruyarak açık havada yürüyüş gibi etkinliklerin yapılabilmesine olanak sağlamalıdır. Sürecin etkilerini konu alarak yapılan araştırmalar, eve kapanma, uzun süre hareketsizlik başta stres olmak üzere, anksiyete, depresyon gibi çok çeşitli sağlık sorunlarına neden olabileceğini önemle hatırlatmaktadır (Jurak vd., 2020).

Sonuç olarak, pandemi sürecinden en çok etkilenen kesim çocuklar ve kadınlar olarak düşünülmektedir (Sarman vd., 2020). Sürecin getirdiği, belirsizlik, kaygı ve stres hali ebeveyn çocuk ilişkisine de yansiyabilmektedir (Morgül vd., 2020; Pascal ve Bertram, 2021). Özellikle hasas gelişim döneminde olan okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar için de süreç zorluklar içermektedir (AÇEV, 2020; MEB, 2020). Onlar için bu yaş aralığında edinilen kazanımlar gelecek dönemlerin temeli olmaktadır (Polat, 2019). Özellikle bir sonraki dönem ilköğretime başlayacak olan çocukların okula uyum sağlayabilmesi gereken ön koşul becerileri kazanması gereklidir (Erdoğan, 2017; Polat, 2019). Örgün eğitime zaman zaman ara verimesi yada duyulan sağlık kaygısı nedeniyle 2019-2021 yılları arasında okula tam olarak devam edemeyen çocuklar için bu süreç kaygı verici boyutta olarak değerlendirilmektedir (AÇEV, 2020; Çokuğraş ve Önal, 2020; Manzo ve Minello, 2020). Bu nedenle çocuklar bu dönem içerisinde her zamankinden daha çok ilgiye ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu konuda eğitimcilere ve ailelere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir (AÇEV, 2020; Atilas vd., 2021; Gambin vd., 2020; Pascal ve Bertram, 2021).

Ülkemizde pandemiyle birlikte bilim insanları ve araştırmacılar çok çeşitli alanlarda pandemi sürecinin getirdiği olumsuzlukların belirlenmesi ve bu olumsuzlukların etkisini en aza indirmek için yapılabilecek çalışmaların planlanabilmesini amaçlayan araştırmalar yapmaktadır (Özdoğan ve Berkant, 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020; Yüksek-Usta ve Gökcan, 2020). Bu araştırma da pandeminin, okul öncesi eğitim çağındaki çocukların bakımı, gelişimi ve eğitimine babaların katılımı üzerindeki etkisini belirlemek ve mevcut durumu incelemek amacıyla yönelik olarak yapılmıştır. O nedenle bu çalışmada pandeminin etkisi, daha çok aile, baba ve çocuk yönüyle ele alınacaktır.

2.1.3. COVID-19 Pandemisi'nin Ebeveynler Üzerindeki Etkileri

Doğumla başlayan ebeveynlik rolleri çocuğun yaşı, içinde bulunduğu gelişim dönemi ve ihtiyaçlarına göre zaman içinde değişim göstermektedir. Bu nedenle

ebeveynler çocuğun yenilenen ve değişen ihtiyaçlarına yönelik olarak zamanla farklılaşan görev ve sorumluluklara sahiptirler (Eroğlu ve İrdem, 2016). Bu değişen rollerin en ideal şekilde yapılabilmesi için ailenin dayanıklılığı ve refahı önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Prime vd., 2020).

Walsh (2015)'e göre, ailenin dayanıklılığı ve refahı, aile içi iletişimin kalitesinin, ailenin sosyal ve ekonomik kaynaklara erişim gücü ile umut gibi manevi değerlerinin arzulan düzeyde olmasıyla açıklanmaktadır (Akt.). Buna göre yaşanan pandemi süreci ailelerin, umudunu, sosyal ve ekonomik alanda refahını olumsuz yönde etkilemektedir (Atiles vd., 2021; Işıklı, 2020; Morgül vd., 2020). Buna karşın, yapılan güncel araştırmalar pandemi sürecinde değişen çalışma saatlerinin aile içi iletişim ve etkileşimi artırdığı yönündedir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Gambin vd., 2020; Harapan vd., 2020; Keleşoğlu ve Adam-Karpuz, 2020; Morgül vd., 2020; Shorer ve Leibovich, 2020). Yaşanan süreç içerisinde çocukların özellikle babaları ile daha çok zaman geçirme fırsatı buldukları araştırma sonuçlarına yansımaktadır (Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020)

Küresel olarak bütün dünyada şok etkisi yaratan COVID-19 virüsü nedeniyle ilan edilen pandeminin aileler üzerindeki etkilerini tam anlamıyla belirlemek mümkün değildir (Atiles vd., 2021). Ancak süreç içerisinde alınan önlemlerin her ailenin yaşantısını değiştirdiği, ebeveynlere yeni görev ve sorumluluklar getirdiği bilinmektedir. Bu görev ve sorumluluklar içerisinde en belirgin olanı eğitim alanında görülmektedir (Murray, 2020). Süreç içerisinde ilköğretim, ortaöğretim ve liseler için uzaktan eğitim kararı alınmıştır (MEB, 2020). Erken çocukluk dönemindeki çocuklar için ise, zaman zaman okulların kapanması ve ailelerin çocuklarını salgın nedeniyle okula göndermekte duyduğu kaygı nedeniyle, 2019-2021 Eğitim-Öğretim Dönemlerinde çocukların okul öncesi eğitim almaları güçleşmiştir (Gambin vd., 2020; Morgül vd., 2020; Prime vd., 2020). Salgının eğitim alanına yansması ile birlikte ebeveyn rol ve görevlerine çocukların eğitimlerinin sorumluluğu da eklenmiştir (Atiles vd., 2021).

Salgının ebeveynler üzerindeki etkisi yalnızca çocukların artan eğitim sorumlulukları değildir. Aynı zamanda salgın, her ebeveyne kendisinin ve sevdiklerinin sağlık kaygısını da bir stres kaynağı olarak beraberinde getirmiştir (AÇEV, 2020; Işıklı, 2020; TÜBA, 2020). Uzmanlar şimdiye kadar virüsün çocuk ve genç yetişkinler üzerinde sağlık yönüyle çok etkili olmadığı görüşünde hemfikirdir (Atiles vd., 2021; Harapan vd.,

2020; Modi vd., 2021). Ancak virüs henüz çok yeni olduğundan ileriye dönük etkileri kesin olarak bilinmemektedir (Murray, 2020).

Virüsün insanlar üzerindeki ileriye dönük etkilerini yapılan araştırmalar zaman içerisinde belirleyecektir (Modi vd., 2021). Ancak salgın sürecinde alınan önlemler, açık hava etkinliklerini sınırlandırdığı için çocukların ve ebeveynlerin fiziksel etkinliklerine de olumsuz yönde etki edebilmektedir. Bu nedenle çocukların olumsuz davranışlar sergilemesi ve bu durumun aile içi iletişime yansımaları da ebeveynleri etkileyen olumsuz stres ve sağlık faktörü olarak değerlendirilmektedir (Kaya-Ciddi ve Yazgan, 2019).

Pandemi sürecinin yarattığı belirsizlikle birlikte, yaşanan değişimler olumsuz olarak hızla büyümekte olan ekonomik etkiler ve temel hizmetlerde yaşanan azalmanın neden olduğu stres de ebeveynleri olumsuz etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Tüm bunların içerisinde sosyal izolasyon, evde kalma çağrıları yetkililerce yapılırken düşük ekonomik statüde, kalabalık konutlarda yaşayan ebeveynlerin ve çocuklarının pandeminin getirilerinden oldukça olumsuz etkilendiği bilinmektedir (AÇEV, 2020; Godbersen vd., 2020).

Sosyal izolasyon kuralları ile büyüyen salgın stresine, sosyal yaşantıdaki değişim de eklenmiştir. Bireylerin, akraba ziyaretleri de dâhil olmak üzere birçok sosyal etkinliklerini iptal ettikleri de yapılan araştırmalar da salgının olumsuz etkileri arasındaki yerini almıştır (Hapkau ve Petrongolo, 2020). Ayrıca evden çalışma, okulların kapanması ve ekonomik kaygılar, süreç içerisinde ailelerin gündemini oluşturmuş ve kadınların evdeki yükünü artırmıştır (Manzo ve Minello, 2020; Murray, 2020). Yaşanan salgından en çok etkilenen kesimin kadınlardan oluştuğu düşünülmektedir. Süreç içerisinde kadınların iş yükü olarak erkeklerden daha çok sorumluluk üstlendikleri bu durumun da kadınların yaşadığı stresi artırdığı yönünde yapılan güncel araştırmalar bulunmaktadır (Hapkau ve Petrongolo, 2020; Manzo ve Minello, 2020).

Yapılan bir araştırma, annelerin pandemi süreci içinde cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak evde çocuk bakımı gibi işlerde, babalara oranla daha çok sorumluluğu üstlendiğini, okulların kapanmasının da etkisi ile artan sorumlulukların, onların yoğun ve zorlu bir süreç yaşamalarına neden olduğunu ortaya koymuştur (Hapkau ve Petrongolo, 2020). Yapılan bir başka çalışmada da çalışan annelerin evden çalışma ve evdeki işleri yürütme konularındaki sorumluluklarını tam olarak yerine getiremediklerinden kaynaklı olarak

kaygı, stresle birlikte suçluluk duygusu yaşadıkları ortaya konulmuştur (Manzo ve Minello, 2020).

COVID-19 salgını tüm dünyada insanlar için benzeri görülmemiş bir pandemi dönemidir. Bu dönem içerisinde halk sağlığının tehdit altında olması, kişisel kayıplarla birlikte büyüyen stres, çalışma ortamlarında oluşan riskler, gelir kaybıyla birlikte oluşan işsizlik ve oluşan ekonomik kaygı, temel hizmetlerde azalma, uygulanan sosyal mesafe kısıtlamaları her ailede hayatın akışını değiştirmiştir. Bu değişikliğin kısa ve uzun vadedeki etkileri zaman içerisinde belirlenecektir (Gromada vd., 2020; Manzo ve Minello, 2020; Morgül vd., 2020).

Sonuç olarak konuyla ilgili yapılan güncel araştırmalar pandemi sürecinin uzun vadedeki etkileriyle ilgili olarak bazı öngörülerin oluşmasını sağlayabilir. Örneğin, yapılan çalışmalar pandemi sürecinde alınan önlemlerin, ailelerin hayatını daha çok olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Atiles vd., 2021; Jurak vd., 2020; Morgül vd., 2020). Ebeveynler süreç içerisinde başta sağlık kaygısı olmak üzere sosyal, duygusal, ekonomik anlamda oldukça zorlu bir süreç yaşamaktadırlar (Harapan vd., 2020). Bu zorluklar içinde yapılan çalışmalarda aile içinde iletişim ve etkileşimin arttığı ve özellikle çocukların babaları ile daha çok bir arada olma imkânı yakaladığı şeklinde alınan sonuçlar ümit verici olmaktadır. Ayrıca alan yazında dönem içerisinde babaların çocuklarının, eğitim, gelişim ve bakımlarına katılımlarının eski dönemlere göre daha çok sağlandığını ifade eden araştırmalara da rastlanmaktadır (Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020). Ülkemizde 2019 yılından bu yana zorlu bir süreç olarak devam eden pandemi döneminde aile içi iletişim ve etkileşimin artması (Tükel ve Uzunöz, 2020) ile baba katılımının sağlanması çocukların sağlıklı gelişimi ve sürecin olumsuz etkilerini enaz zararlarla bertaraf edebilmeleri için oldukça önemlidir (Öneren-Şendil, 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020).

2.1.4. Covid-19 Pandemisi'nin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Bronfenbrenner (1979)' in Ekolojik Sistemler Kuramı, çocuğun gelişiminde biyolojik etkenlerin yanında çevresel faktörlerin de etkili olduğunu savunmuştur. Ekolojik Sistemler Kuramı; mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistemden oluşmaktadır (Akt. Kaya, 2021). Mikrosistem aile, arkadaş ve öğretmen gibi günlük yaşamında yer alan bireylerden oluşan çocuğun yakın çevresini içermektedir. Mezosistem, çocuğun yakın çevresinde bulunan öğelerin birbiri ile ilişkisini, ekzosistem

ise çocuğun içinde bulunmadığı ancak dolaylı olarak etkisini göreceği çevresini ifade etmektedir. Makrosistem ise çocuğun bundan önceki bütün çevresini kapsayan daha büyük bir çevreyi içermektedir. Buna göre çocuğun neyi öğreneceği ve nasıl davranışlar göstereceği de bu çevre üzerinden belirlenmektedir (Duy, 2021).

Covid-19 Pandemisi dünyadaki birçok toplumu oluşturan bütün bireyleri doğrudan ya da dolaylı olarak benzeri görülmemiş bir şekilde etkisi altına almıştır (Harapan vd., 2020). Bu nedenle, Ekolojik Sistemler Kuramı'na göre pandemi sürecinin çocuklar üzerindeki etkisinin, mikrosistemden başlayarak makrosisteme kadar aktif şekilde rol oynadığı düşünülmektedir (Atilas vd., 2021). Salgının yayılımını engellemek adına Dünya Sağlık Örgütü'nün de tavsiyeleriyle birçok ülkede sosyal mesafeyi koruma ve bireysel izolasyon tedbirleri alınmıştır. Bu tedbirler doğrudan ya da dolaylı olarak çocuklara yansıyan etkilere neden olabilmektedir (Shorer ve Leibovich, 2020). Yapılan araştırmalarda, salgında öncelikli gündem sağlık olduğundan daha çok virüsten etkilenen yetişkin nüfusa odaklı bir gündem olsa da salgının, henüz gelişim döneminde olan çocuklara olan etkisinin de üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Çaykuş ve Çaykuş, 2020; Godbersen vd., 2020).

Uzmanlar pandemi süreci boyunca alınan tedbirlerin, çocuk ve yetişkinler için stres seviyesini yükseltebileceğini öngörmektedir (De la Fuente vd., 2021; Işıklı, 2020; Murray, 2020). Ebeveynlerin ya da çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerin yaşadıkları uzun süreli stres ve kaygı durumu ebeveyn ile çocuk ilişkisine yansıyabilmektedir (Shorer ve Leibovich, 2020). Ebeveynlerin sürecin getirdiği kaygılar nedeni ile çocuklarına yeterince destek olamaması söz konusu olabilmektedir. Bu durum, çocukların uzun süre stres altında kalmasına ve akademik başarılarının yanında gelişimlerinin de olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir (AÇEV, 2020; Murray, 2020; Zaccoletti vd., 2020).

Pandemi süreci okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar için de zorlu bir dönem olmuştur (MEB, 2020). Okul Öncesi Eğitim Programı (MEB, 2013)'e göre okul öncesi eğitim programının temel amaçlarından biri de "Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı sağlamak"tır. 2019-2021 sürecinde ülkemizde pandemi nedeniyle zorunlu olarak uzaktan eğitimin yaygınlaştırılması, süreç içerisinde özellikle sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen çocukları etkilediği düşünülmektedir (AÇEV, 2020). Yaşanan sürecin çocuklar

üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için, okul öncesi eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik olarak çeşitli önlemlerin alınması gereklidir (Modi vd., 2021).

Okul öncesi eğitim alanındaki öğretmenlerin ve ebeveynlerin de gayreti ile bu sürecin zorluklarıyla mücadele etmek için yapılabilecek çok şey bulunmaktadır. Söz konusu olan fırsat eşitliğini sağlamak için yurt dışı kaynaklı bir çalışmada, erken çocukluk dönemindeki çocukların süreç içinde aksayan eğitim imkânlarının evde devam edebilmesi için çeşitli faaliyetlerin yapıldığı belirtilmektedir. Çalışmada okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar için sınıf öğretmenlerinin sosyal medya araçlarını kullanarak ebeveynlere ve çocuklara ulaştığı, uzaktan eğitim şeklinde çocuklarla çeşitli etkinlikler yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca eğitimcilerin, ebeveynler için bazı metaryalları bir araya getirmelerinin zor olacağı düşüncesi ile etkinliklerde kullanılacak materyal kolilerini evlere ulaştırdığı ifade edilmektedir. Kolilerin içinde bulunan materyalların, ailelerle birlikte yapılacak etkinliklerde kullanılabilecek artık materyallerden oluştuğu ve çocuğun eğitiminin devam edebilmesi için evde gerekli fiziksel eğitim ortamının oluşturulması konusunda da ailelere öğretmenlerin rehberlik yaptığı da çalışmada belirtilmektedir (Atilas vd., 2021).

Tüm dünyada çocuklar bu zorlu sürecin etkilerini her alanda derinden hissederken, unutulmaması gereken bir nokta da yaşanan sağlık kaygısı, hastalık can kaybı gibi durumların çocuğa nasıl yansıtacağıdır. Medya ve diğer yayın organlarının bilinçsiz davranması yaşanan kaygıyı, stresi artırabilmektedir. Pandemi sürecinden en çok etkilenen kesim arasında çocuklar da yer almaktadır. Süreç içerisinde medyada yapılan asılsız bilgilendirmeler çocukların süreci algılamasında ve alınan önlemlere uyum sağlamasında zorluklara neden olduğu gibi onları umutsuzluk ve karamsarlığa düşürebilmektedir (Sarman vd., 2020). Yapılan bir araştırmada çocukların pandemi ile ilgili çizdiği resimler incelenmiştir. Çocukların evlerrinin içinde ve dışında büyük bir hastalık tehlikesi olduğunu düşündükleri, evlerinin içinde dahi sağlık kaygısı yaşadıkları ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmada ebeveynler, süreç içerisinde çocukların uyku ve yemek problemi yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Yüksek-Usta ve Gökcan, 2020).

Alınan tedbirler tüm dünyada çocuk ve ebeveynlerin ilişkilerini etkilemiştir (Atilas vd., 2021). Aile içerisinde yaşanan herşey doğrudan ve ya dolaylı olarak aileyi oluşturan bütün fertleri etkiler (Kuzucu, 2011; Zeybekoğlu, 2013). Hızla yayılan salgın sağlık kaygısı başta olmak üzere ekonomik ve sosyal sorunların da oluşmasını toplumda yaygınlaştırmıştır (Hoiby, 2020). Yaşanan strese ek olarak okulların salgın nedeniyle

kapanması, çocuklar için büyük bir dezavantaj olmuştur (AÇEV, 2020; TÜBA, 2020; Zeybekoğlu-Akbaş ve Dursun, 2020).Çocuklara hem eğitim hem de sosyalleşme ortamı sunan okulların kapanması, onları ileri dönük olarak olumsuz etkileyebilecektir (AÇEV, 2020). Uzaktan eğitim ile bu sorun giderilmeye çalışılsa da ebeveynin yeterince bilgi sahibi olmadığı, çocukların uzaktan eğitime hazırlıksız başladığı, internet ve bilgisayar gibi eğitim için gerekli olan bazı materyallerin her ailede temin edilemediği yönünde yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bu nedenle uzaktan eğitimin fırsat eşitsizliğine neden olduğu görüşü yapılan güncel çalışmalarda yer almaktadır(Gromada vd., 2020; Zaccoletti vd., 2020a).

Çocukların salgın sürecinde yaşadığı sorunlar yalnızca sağlık kaygısı ve eğitim alanıyla sınırlı değildir. Çocuğun fiziksel gelişimi için gerekli olan açık hava alanları ve katılabilecekleri birçok etkinlik programı da salgın tedbirleri nedeniyle çocuğun hayatından bir anda çıkarılmıştır (Kaya-Ciddi ve Yazgan, 2019). Çocuklar için evde zaman geçirmek bazen zorlayıcı olabilmektedir. Evde yaşayacağı farklı deneyimlerin dışarıya oranla daha az sayıda olması ve hareket edeceği yeterli alan bulunmaması çocukta ağlama, kardeşleriyle kavga etme, yemek yememe, ders çalışmama gibi yetişkinleri zorlayacak şekilde hırçın davranışları ve olumsuz tepkileri tetikleyebilmektedir (AÇEV, 2020; Kaya-Ciddi ve Yazgan, 2019).

Sürecin etkileri çocukların rutin etkinliklerine de yansımaktadır. Pandemiden en çok etkilenen ülkelerden biri olarak değerlendirilenİtalya’da okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan elliden fazla sayıda anneyle yapılan bir araştırma, pandemi döneminde ailelerinin yemek, uyku, oyun gibi birçok rutin etkinliklerinin çeşitli şekillerde değiştiğini ortaya koymuştur. Araştırmada aynı zaman da evdeki kullanım alanlarının bile pandemi döneminde radikal şekilde yeniden düzenlendiği belirlenmiştir. Örneğin, babaların evden çalışabilmeleri için garajın ofise, oturma odasının jimnastik salonuna, balkonun oyun alanına dönüştürüldüğü çalışmada ifade edilmiştir (Manzo ve Minello, 2020). Yapılan bir başka araştırmada da okulların uzun kapanma sürecinden sonra açılmasından çocukların mutlu olduğu, okulda kullanılan materyal sayısının azaltılması ile çocukların evde daha yaratıcı şekilde yeni oyunlar keşfettiği sonucuna ulaşılmıştır (Pascal ve Bertram, 2021).

Yapılan bir başka güncel çalışma, annelerin uzaktan eğitim sürecinde öğretmenin yerini tutamadıklarını ve bu durumdan kaynaklı olarak çocukların akademik başarısı açısından kaygı duyduklarını ifade etmektedir. Özellikle okul öncesi eğitim döneminde olan çocuklar için kritik yaş aralığı olan erken çocukluk döneminde, bilişsel, sosyal-

duygusal, motor ve dil gelişim alanlarında edinilen kazanımlar, çocuğun sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi ve ilerleyen dönemlerdeki başarısı için hayati önem taşımaktadır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Morgül vd., 2020; Prime vd., 2020).

Alan yazında yapılan güncel çalışmalarda uzun vadede okul öncesi eğitim çağındaki çocukların, pandemi sürecinin etkisiyle, çocukların bu değerli gelişimsel dönemlerinin gözden kaçırılmaması ve en iyi şekilde değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020). Bu noktada çocukların pandemi sürecinin etkisiyle yaşadığı sorunların çözümünde ailelere ve eğitim alanında sorumluluğu bulunan kurum, kuruluş ve kişilere önemli görevler düşmektedir (AÇEV, 2020).

Sonuç olarak yapılan çalışmalar, süreç içinde aile içinde iletişim ve etkileşimin artışta olduğu ve bu durumun pandemide gözlenebilen tek olumlu yön olduğu görülmektedir. Pandemi döneminde çalışma saatlerinin değişimiyle babaların çocukların hayatına daha çok katıldığı araştırma sonuçlarında yer almaktadır. Sürecin olumsuz etkileriyle mücadelede babaların da desteği ile başarıya ulaşmak mümkün olabilir (Gambin vd., 2020; Harapan vd., 2020). Bu yeni duruma uyum sağlamak ve bu durumdan en az zararla çıkmak için çocuğun bu süreçte iyi bir rehberliğe ihtiyacı vardır. Bu noktada babaların da ailelere destek olması, çocuklarına daha çok zaman ayırması önemle gereklidir (De la Fuente vd., 2021; Gambin vd., 2020; Zaccoletti vd., 2020b).

2.2. Baba Katılımı

Salgınlar, savaşlar, depremler ve büyük coğrafyaları etkileyen afetler geçmişten bu yana insan hayatında varolmuştur. Bu süreçler, toplumlarda benzer tepkilerin olduğu zorlu zamanlar olarak değerlendirilmiştir. COVID-19 Pandemisi de bütün dünyada milyonlarca kişiyi etkilemiş ve ailelerin hayatını, yaşama şeklini önemli ölçüde değiştirmiştir (Çimşir ve Akdoğan, 2021). Bu değişim ailedeki bireylerin üstlendiği rol ve sorumlulukların da farklılaşmasını sağlamıştır (Demiroğlu, 2021). Pandemi sürecinin aileleri en çok etkileyen yönlerinden biri de okulların kapanması olarak değerlendirilmektedir (Demiroğlu, 2021; Pascal ve Bertram, 2021).

Salgın döneminde anaokullarının ve kreşlerin kapanması aileleri oldukça zorlayan bir etken olmuştur (Iztayeva, 2021). Ebeveynlerin pandemi döneminde yaşadığı zorluklar, sağlık kaygısı, ekonomik kayıplar, evden çalışma süreci, alınan önlemlere uyum sağlamanın getirdiği güçlükler olarak sıralanırken, ailelerin yaşadığı tüm bu zorluklara, okulların ve kreşlerin kapanması ile birlikte çocukların bakım ve eğitim

sorumlulukları da artarak eklenmiştir (Prime vd., 2020). Salgında alınan önlemler kapsamında birçok resmi ve özel kurumda esnek mesai saatleri uygulaması başlatılmış ve ebeveynler salgın sürecinde de çalışmaya farklı saat aralıklarında da olsa devam etmişlerdir (Lofton vd., 2021).

Ebeveynler mesaide iken çocuklarını güvenle bıraktıkları, çocukların bakım ve eğitimi üstlenen tüm kurumları pandemi sürecinde zaman zaman kapanmıştır (Alon vd., 2020). Pandemi sürecinde, okulların kapanmasıyla oluşan çocuğun bakım ve eğitim sorunu, aileler için oldukça ciddi bir stres kaynağı olmuştur. Özellikle, anne ve babası çalışan çocuklar için salgın döneminde bakıcı bulmak, oldukça zor bir durum olmuştur. Eski dönemlerde geniş aile olma, büyükanne veya babaanne ile çözülebilen çocuğun bakım sorunu, salgının yaşlılar için de tehlike oluşturuyor olması, süreç içerisinde farklı çözüm alternatifi oluşturmaya ebeveynleri mecbur bırakmıştır. Çocuğun sağlığı da söz konusu olduğu için ev dışından bakıcı istihdam etmek de tercih edilememiştir (Alon vd., 2020).

Anne ve babalar, salgın nedeniyle uygulanan esnek mesai saatlerinden de faydalanarak dönüşümlü şekilde çocuklarının, bakım, gelişim ve eğitim sorumluluğunu paylaşmak durumunda kalmışlardır (Alon vd., 2020). Bu durum, yapılan güncel araştırmalarda ele alınmıştır. Araştırmalar babaların çalışma sürelerinde meydana gelen değişikliğin, aile içi iletişim ve etkileşimi artırdığını ortaya koymuştur (Alon vd., 2020; Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020). Süreç içerisinde okulların kapalı olması ve değişen çalışma saatleri babaların çocukları ile daha çok bir arada olması ve iletişimlerini güçlendirmelerini sağlamıştır (Gambin vd., 2020; Margaria, 2021; Tükel ve Uzunöz, 2020). Bu durumun budan sonraki süreçte de devam etmesi kadınların iş hayatına daha çok katılmasına ve çocukların daha sağlıklı bir gelişim göstermesine katkı sağlayacaktır (Alon vd., 2020; Lewis ve Lamb, 2003; Temmen, 2019).

Babalar, toplumların genelinde aile birliğinin temeli olarak algılanan ve yokluğu söz konusu olduğunda ailenin hayat boyu eksikliğini hissedeceği, ailenin değerli bireyleri olarak görülürler (Bağcıvan, 2020). Aile içindeki bireylerin birbiri iletişimi ve etkileşimi çocuğun sağlıklı gelişimi için önemlidir. Babalar, aile dinamiğinde oldukça önemli rol oynarlar (Lamb, 2010). Özellikle babaların çocukların hayatına dahil olmaları, onlarla pozitif yönlü bir iletişim kurmaları, onların gelişimlerini ve akademik başarılarını olumlu yönde etkiler (Uludağlı, 2017; Ünlü, 2010). Ancak genel olarak toplumda küçük çocukların bakımı ve eğitimi gibi konularda daha çok anneler sorumlu olarak

görülmektedir. Buna genellikle toplumsal cinsiyet rol algısı neden olabilmektedir (Kurşun, 2019; Parlayıcı, 2010).

Geleneksel cinsiyet rol algısı baba katılımının önündeki en yaygın engel olarak bilinmektedir (Beyazıt ve Mağden, 2015). Sağlıklı bir toplumun oluşabilmesi için anne ve babanın rollerinin tanımlanması ve onlar tarafından cinsiyet rollerinin nasıl algılandığının belirlenmesi önem taşır (Kuzucu, 2011). Babaların çocuğunun hayatına katılımının sağlanmasında geçmişten bu yana cinsiyet rolüne bağlı tutum ve yaklaşımlar aktif bir şekilde, rol oynamaktadır (Beyazıt ve Mağden, 2015). Çocuğun hayatına babanın katılımı, eskiye oranla günümüzde artmış olsa da, geleneksel cinsiyet rol algısından kaynaklı olan etkiler halen baba-çocuk ilişkisinde gözlenebilmektedir (Zeybekoğlu, 2013).

Toplumsal hayattaki değişimler sonucu kadının iş hayatında daha çok yer alması anne ve babaların geleneksel cinsiyet rol algısına bakış açısını değiştirmeye devam etmektedir. Eski dönemlerde babanın çocuk üzerindeki etkisi geç farkedildiğinden baba-çocuk ilişkisi üzerinde toplum bilinci oluşturulamamıştır. Fakat, günümüzde babanın çocuk üzerindeki etkisi farkedilmiş ve ilgili baba olma toplumun da desteklediği bir tutum, olmaya başlamıştır. Böylece babalar, evde daha etkin bir iletişim ve etkileşim ortamı sağlamışlardır. Aile içindeki iş bölümünü de etkileyen bu değişimlerin daha demokratik ilişkilere sahip aile düzeninin oluşacağı ve bu durumdan başta çocuklar olmak üzere bütün aile bireylerinin ve nihayetinde toplumun kazançlı çıkacağı öngörülmektedir (Alon vd., 2020; Kuzucu, 2011).

Baba katılımı kavramını açıklamak için baba katılımını etkileyen geleneksel cinsiyet rol algısının, zaman içinde nasıl değiştiğini ve bu değişimin tarihsel aşamalarını ele almak gerekmektedir (Lamb, 2000). Batı toplumlarında 1830-1940 yıllarında kadınların iş hayatına genellikle dahil olmadığı bilinmektedir. 1950 yılından itibaren 0-6 yaş aralığında çocuğu olan annelerin %12 si iş gücüne dahil olmaya başlamıştır. Bu oran, 1997 yılında %36 yükselmiştir. 1995 yılında ise annesinin çalıştığı zamanlarda bakıma gereksinimi olan 10 milyon çocuk olduğu belirlenmiştir. Yerleşik hayata geçme, sanayileşme, para kazanmanın zorlaşması gibi birçok etken kadınların da iş hayatına katılmasını sağlamıştır (Cabrera vd., 2000).

Günümüzde aile hayatının yapısının değişiminde birçok etken yer almaktadır. Cabrera vd.'e göre bunlar genel olarak aşağıdaki gibi kategorize edilebilir.

- *Artan kadın istihdamı*: Kadınların iş hayatına katılımı aileyi oluşturan bireylerin görev dağılımını değiştirmiştir.
- *Artan anne-baba yokluğu (Boşanmalar)*: Artan boşanmalar aile kurumunun hayatını, yaşama şeklini önemli ölçüde değiştirmiştir.
- *Artan baba katılımı*: Kadınların da iş hayatına katılımı ve çocuğun gelişimi ve akademik başarılarında babanın etkisi fark edildiğinde baba katılımı artmıştır.
- *Artan kültürel çeşitlilik*: Farklı kültürlerin daha çok bir araya gelmesi, teknolojiye gelişmeler ve medyayı oluşturan yayın organları ailenin kendi içinde de yenilikler yaşamasını sağlamıştır.
- *Tarihsel zaman*: İçinde yaşanan zaman ve bunun getirileri aile hayatında etkili olmaktadır. Buna örnek olarak, içinde bulunduğumuz COVID-19 Pandemisinin yaşandığı zaman dilimi verilebilir. Yapılan güncel çalışmalar pandemi döneminin aile hayatını önemli ölçüde değiştirdiğini ortaya koymaktadır (Atiles vd., 2021; Demiroğlu, 2021; Hoiby, 2020; Patnaik, 2019).

Pandeminin aile hayatına getirdiği değişikliklerden en önemlisi değişen çalışma saatleri ile babaların çocukların hayatına daha çok katılım göstermesi olarak düşünülmektedir (Alon vd., 2020; Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020). Aile hayatında yaşanan tüm bu değişiklikler babadan beklenen rol ve sorumlulukların da değişmesini sağlamıştır (Başaran ve Aksoy, 2020; Cabrera vd., 2000; Zeybekoğlu, 2013).

Babalardan beklenen görev ve sorumlulukların içeriğini, baba katılımının kavramsallaştırılması ile birlikte incelemek yerinde olacaktır. Baba katılımı tanımlamada en çok kabul gören yaklaşım, Lamb vd.'ne aittir. Lamb vd. (1986)'a göre baba katılımı, babanın davranışı üzerinden şöyle açıklanır: Baba katılımı kavramı, babanın çocuk için ulaşılabilir olması, çocuğu ile etkileşim içinde olması, çocuğun bakımı, başarısı, gelişimi ve geleceği ile ilgili her konuda sorumluluk olarak görevde olmasıdır. Babanın ulaşılabilir olması, çocuğun, fiziksel ve psikolojik olarak babasına yakın olması rahatlıkla iletişim kurabilmesi anlamını taşır. Etkileşim boyutu ise, birlikte oyun oynama, zaman geçirebilme anlamını kapsar ve son olarak sorumluluk boyutu çocuğun bakımı, eğitimi ve iyi halde olması için her daim babanın görev başında olması anlamı taşır (Akt. Sımsıkı, 2011).

Tanım olarak baba katılımı babanın, çocuğuyla kurduğu etkileşim, çocuğunun bakımıyla (beslenmesi, temizliği, eğitimi, sağlığı) ilgili aldığı sorumluluklar, çocuğuyla kurduğu yakınlık, çocuğuna duyduğu ilgi ve çocuğun ihtiyaçlarına gösterdiği duyarlılık olarak ifade edilebilir (Karabulut, 2017). Baba katılımı babanın, annenin, çocuğun ve içinde bulunulan toplumun özelliklerine göre şekillenebilen bir yapıya sahiptir (Kocatepe ve Bilgi, 2018; Ramchandani vd., 2013). Baba katılımını etkileyen değişkenler oldukça kapsamlıdır. Bunlardan bazıları, babanın bireysel özellikleri, yetenekleri, özgüveni ve sosyal çevresidir Baba katılımını, çift uyumu ve ebeveyn tutumu (Sımsıkı, 2011), ebeveynlerin eğitim durumu, evliliklerinin kalitesi, kişisel özellikleri, çalışma durumunun da baba katılımını etkilediği bilinmektedir (Cabrera vd., 2000; Gazi, 2019; Uzun ve Baran, 2019).

Toplumsal hayatta oluşan değişimler de baba katılımına yansımaktadır. Geçmişte babanın yalnızca evi geçindirmesine yönelik olan kültürel beklenti, günümüzde babanın da çocuğun hayatında aktif rol alması yönünde şekillenmektedir (Gazi, 2019; Kuzucu, 2011). Çocuğun sağlıklı, istendik bir gelişim gösterebilmesi için ebeveynlerin rollerini nasıl algıladıkları önemlidir (Aslan, 2020). Babalık rolünü yalnızca evin ihtiyaçlarını karşılamak olarak algılamayan, baba olmanın sorumluluklarını çocuğuyla ilgilenmek, onun bakımına da katılmak ve onun hayatında yer almak olarak babaların katılım düzeyi daha fazladır (Yağan-Güder ve Yıldız, 2016).

Çocuğun gelişimi konusu üzerine yapılan araştırmalarda veriler daha çok anneler aracılığı ile toplanır (Kurşun, 2019). Toplumsal cinsiyet rol algısı bu duruma, öncelikli olarak neden olabilmektedir (Molenda-Kostanski, 2016). Ancak çocuğun gelişiminde annenin olduğu kadar, babanın da etkisi olduğu unutulmamalıdır. Baba çocuk ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar, geçmiş dönemlerde babanın var olup olmaması ve çocuk ile babanın birlikte geçirdiği süreye odaklı olarak yapılırken (Cabrera vd., 2000), son elli yıldır bu ilişkinin işlevi ve kalitesi üzerine yoğunlaşmıştır (Lewis ve Lamb, 2003; Pougnet vd., 2011). Baba katılımı yoğun olarak toplumsal cinsiyet rol algısından etkilenmiştir (Zeybekoğlu, 2013). Çünkü ebeveynler algıladıkları rolü çocukla olan etkileşimlerine yansıtırlar (Ünlü, 2010).

Baba katlımında babanın babalık rolunu algılayışı çocuğuyla olan iletişimde etkilidir (Parke ve Cookston, 2019). Baba katılımının sağlanması en etkin yolun, iletişim olduğu söylenebilir (Aslan, 2020). Çocuk ile kurulan iletişimde, çocuğun dinlenmesi, fikirlerine değer verilmesi, pozitif dil kullanılması önemlidir (Temmen,

2019). Ayrıca baba katılımı, çocuğun başta özgüveni ve özsaygısının gelişiminde aktif rol oynar. Çocuğun ebeveyni ile kurduğu olumlu ve etkili bir iletişim onun kendini değerli hissetmesini sağlayacaktır (Bağcıvan, 2020; Sımsıkı ve Şendil, 2014). Babanın katılımı çocuğun gelişimi ve akademik başarısı için oldukça gereklidir (Forbes vd., 2021; Keçeli-Kaysılı, 2008; Kurşun, 2019; Lamb ve Lewis, 2010; Sımsıkı ve Şendil, 2014; Ünlü-Çetin, 2020). Babanın çocuğun hayatına katılımı toplumların daha hızlı gelişmesine katkı sağlayacaktır (Alon vd., 2020).

2.2.1. Baba Katılımının Kapsamı

Babalık rollü üzerindeki beklentiler tarihsel döngü içerisinde değişim göstermektedir (Molenda-Kostanski, 2016). Zaman içerisinde artan kadın istihdamı, boşanmalar, toplumsal değişimler, kadınlara verilen sosyal haklar gibi değişimler babalık rölünden geçmişe göre farklı beklentilerin oluşmasını sağlamıştır (Cabrera vd., 2000). Ayrıca yapılan araştırmalar babanın çocuğun gelişimindeki öneminin farkedilmesini sağlamıştır (Lamb ve Lewis, 2010).

Günümüzde yaşadığımız COVID-19 süreci de, kapanan okullar, değişen çalışma saatlerinin de etkisiyle babaların çocuklarıyla olan iletişim ve etkileşiminin artmasına olanak vermiştir (Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020). Pandemi süreci babaların evdeki görev ve sorumluluklarını özellikle çocuk bakımı konusunda yeniden şekillendiren yenilikçi bir zaman dilimidir. Yaşanan bu değişimin bundan sonraki süreçte de devam etmesi sağlıklı, refah bir toplum için önemlidir (Alon vd., 2020).

Baba katılımının etkileyen en önemli faktör olarak geleneksel cinsiyet rol algısı olarak düşünülebilir. Babanın katılımında sahip olduğu cinsiyet rol algısı baba çocuk etkileşimde şekillendirici bir etkiye sahiptir (Kuzucu, 2011; Temmen, 2019; Zeybekoğlu, 2013). Cinsiyet rolü yaşamın ilk yıllarında kazanılmaya başlayan, zaman içerisinde gelişerek aynı cinsteki ebeveyni model olarak şekillenen bir edinimdir. Çocuklar daha yaşamın ilk yıllarında cinsiyetine uygun oyuncaklara yönlendirilerek başlarda benzer yetenek ve özellikleri gösterirken, ergenlik dönemine ulaştıklarında farklı özellik ve beceriler kazanmış olurlar (Ezgin, 2020; Rolle vd., 2019).

Cinsiyet rollerinin oluşmasında biyolojik etkenlerin de etkisi vardır. Örneğin annelerin gebelik sonrası bebeğine gösterdiği ilgi hormon seviyesinin de etkisiyle oluşur. Babanın da annelerin gebelik ve doğum sürecinde duygusal olarak ailesiyle kurduğu bağın onlarda da hormonları etkilemesi ve çocukların bakımına daha çok ilgi göstermesi

biyolojik etkenlere bağı olarak düşünülebilir (Parke ve Cookston, 2019; Zeybekoğlu, 2013).

Biyolojik etkenlerin yanında sosyalleşmenin de getirileri eklenerek kadın ve erkeğin cinsiyet rolleri belirlenir. Yetişkinlere kadın ve erkeğin rolleri sorulursa içinde bulunulan zaman ve toplumun özelliklerine uygun olarak kadın ve erkekler için farklı olarak tanımlama yaparlar (Parke ve Cookston, 2019). Toplumların kendilerine has olarak gelişen kültürel yapıları onların davranışlarına yansır ve farkında olmadan bireyler kalıp yargılara sahip olurlar (Ünlü, 2010). Örneğin babalar geleneksel babalık rolüne uygun olarak düşünüldüğünde evin geçimiyle, anneler ise çocuğun bakımı ile ilgili konularda sorumluluk sahibidirler (Alat ve Şahin, 2020). Bu sorumluluk ve bu sorumluluğu yerine getirme becerisi anne ve babaya kültürün etkisiyle kazandırılmıştır (Tezel-Şahin, 2007).

Günümüzde baba katılımı konusunda eskiye oranla ciddi değişimler yaşanmaktadır. Aile içerisindeki iş bölümü biyolojik özelliklerle değil; kültürel, ekonomik ve sosyal bağlar sonucu meydana gelmeye devam etmektedir (Parke ve Cookston, 2019). Kültür zamanla kendini yenileyen bir olgudur, endüstrileşme ve kentleşmenin yaygınlaşması, para kazanmanın zorlaşması gibi etkenler, geleneksel rol algısına bağlı kalmayı güçleştirmiştir. Kadınların da iş hayatına başlaması ile aile içinde görev paylaşımı günümüzde farklılaşmıştır (Kuzucu, 2011; Temmen, 2019). Artık babalar da çocuğun bakımı ve evin diğer sorumlulukları konusunda anne ile paydaş olarak görev almaya başlamışlardır. Zamanın ve değişimin etkisi babalık rolünün geçmişteki evin geçimini sağlama halinden bu günkü haline, yani çocuğun hayatına yakından katılma şekline dönüştürmüştür (Alon vd., 2020; Cabrera vd., 2000).

Kültürün değişim göstermesi öncelikle en küçük sosyal toplum olan ailede etkisini gösterir. Babaların babalığa yönelik rollerini uygulama çeşitliliğini anlamak için babaların yetiştiği toplumun kültürel çeşitliliğini de incelemek gerekir (Parke ve Cookston, 2019). Çünkü baba katılımının sağlanmasında kültürün, sosyal öğrenmenin önemli rolü vardır. Kültür bazen baba katılımını azaltırken bazen de artırabilir. Kültürün zenginlikleri bazen baba çocuk-ilişkisini geliştirebilmektedir. Örneğin babalar, bayramlar ve kutlamalar gibi çeşitli kültürel etkinliklere çocuklarıyla birlikte katılım göstererek, onlarla daha çok etkileşim kurmayı sağlayabilmektedirler (Molenda-Kostanski, 2016; Ünlü, 2010).

Babanın çocuğun hayatına katılma şeklini açıklamak için yapılan çalışmalar içerisinde ulaşılabilen en eski kaynak Lamb ve ark., (1986)'a aittir (Lamb, 2000). Bu kaynakta baba katılımı, babanın davranışlarıyla şekil alan boyutu olan etkileşim, ulaşılabilirlik ve sorumluluk alma yönüyle açıklanır. Daha sonraki dönemde yapılan çalışmalarda ise baba katılımını, babanın davranışsal tutumları dışında farklı etkenlerin de şekillendirdiği ortaya konmuştur (Lewis ve Lamb, 2003).

Polkoviz (1997) tarafından yapılan çalışmada geniş bir baba kitlesine ulaşılmış, baba katılımının davranışsal boyutunun dışında, bilişsel ve duyuşsal yönü de ortaya konmuştur (Akt. Merdin, 2020). Baba ve çocuğun kurduğu etkileşim çocuğun gelişimsel kazanımlarını ve akademik başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle bu etkileşim mutlaka sağlanmalı ve desteklenmelidir (Ünlü-Çetin, 2020). Baba ve çocuğun ilişkisinde en önemli nokta baba ve çocuğun etkili bir iletişim kurmasıdır. Çocukla kurulan pozitif yönlü bir iletişimde çocuğun özgüveninin gelişmesi, kendini değerli hissetmesi ve kendini ifade edebilmesi sağlanır. Babaların çocuklarıyla kuracağı olumlu iletişim onların birçok alanda gelişimlerini destekleyecektir. Ancak babanın çocukla kuracağı iletişimde farklı etkenler de yer alabilir. Bu nedenle baba katılımını açıklamak için çok boyutlu faktörler bir arada düşünülmelidir (Merdin, 2020; Ünlü-Çetin, 2015).

Babanın babalık algısı, çocuğunun hayatına katılımında önemli bir yere sahiptir. Eğer baba, babalığı sadece “evin geçimini sağlama” olarak algılıyorsa çocukla ilgili birçok sorumluluğu üstlenmeme eğiliminde olacaktır (Karaduman ve Çığ, 2020). Bu durum ise aile içi etkileşimi, iletişimi sarsabilmektedir (Zeybekoğlu, 2013). Annelere yüklenen sorumluluklar arttıkça, annenin yaşadığı stres doğrudan yada dolaylı olarak çocuklara da yansiyabilmektedir. Bu nedenle genel olarak aile içi iletişim-etkileşimi olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumun sonucunda, çocuğun gelişimi için gerekli olan sağlıklı, sıcak, güvenli ve donanımlı bir ortamın oluşmasını zorlaştıracaktır. Çağın getirdiği yenilikler aile içinde demokratik bir anlayışın oluşmasını gerektirmektedir (Şahin ve Özbey, 2007).

Etkili ideal bir babanın ailesi ile ilgili olarak üstlenmesi gereken görev, sadece ekonomik destek sağlamak değil, çocuğuyla yakın ilişki kurmak, ona rehber olmak, desteklemek, geleceği için sorumluluk üstlenmek olarak sıralanabilir (Karaduman ve Çığ, 2020). Babanın görevi sadece çocuğa yönelik olmamalıdır. Babanın çocuğun annesiyle de olan etkileşimi pozitif yönlü olarak sürmelidir. Çünkü babanın çocuğun

annesi ile iletişimi de dolaylı olarak çocuğu etkileyebilmektedir (Kuzucu, 2011; Lamb, 2010).

Sonuç olarak, çocuğun sağlıklı, istendik bir gelişim seyri göstermesi ve hayata hazırlanması için babanın üzerine düşen görevler oldukça kapsamlı ve çeşitli olarak karşımıza çıkar. Bu görev ve sorumlulukları:

- a. Babanın karşılıklı yakın ilişki kurması,
- b. Babanın demokratik iletişim ve ilişki kurması,
- c. Babanın gelişim alanlarını bilmesi ve desteklemesi
- d. Babanın sorumlu hissetmesi ve sorumluluk üstlenmesi, olarak kategorize etmek mümkündür (Cabrera vd., 2000; Deniz ve Çığ, 2020; Keçeli-Kaysılı, 2008; Kurşun, 2019; Lewis ve Lamb, 2003; Merdin, 2020; Sımsıkı ve Şendil, 2014).

Babaların katılımı daha çok çocukla keyifli zaman geçirme, ara ara çocukla ilgilenme, oyun oynama boyutunda sağlanırken (Ramchandani vd., 2013), bu duruma pandemi döneminde çocuk bakımı da eklenmiştir (Alon vd., 2020; Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020). Pandemi sürecinde, özellikle ebeveynleri çalışan çocukların, sağlık kaygısı ya da alınan önlemler kapsamında zaman zaman okul ve kreşlerin kapanması nedeni ile bakım sorunu oluşmuştur (Cachón-Zagalaz vd., 2020). Pandemi sürecinde, babaların çocuklarla ilgili üstlendiği sorumlulukların arttığı, toplumun onlardan beklenen rol ve görevlerin yeniden şekil aldığı yapılan güncel çalışmalarla ifade edilmektedir (Forbes vd., 2021; Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020). Bu durumun bundan sonraki süreçte de devam etmesi kadınların daha çok iş hayatına katılımına, çocukların gelişimine ve eğitimine uzun vadede ise toplumun refahına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Alon vd., 2020).

2.2.2. Babanın Sorumluluğu

Eski Türkçe’ de baba için daha çok “ata” kelimesi kullanılmıştır. Geçmişten bu yana “baba” ve “ata” kelimeleri simgesel bir anlam bütünlüğüne sahiptir. Birçok toplumda baba ve ata kelimelerine çeşitli manevi anlamlar yüklenmiştir. Çoğu toplumun geleneklerinde ve dini inançlarında baba olmak, lider olmak, babacan olmak, otoriter olmak, doğru olmak, güvenilir olmak gibi manevi değerlerin yüklendiği bir sözcük olarak karşımıza çıkar. Baba sözcüğüyle türetilmiş somut anlamda kullanılan kelimelerde bile

bir manevi değer bulmak mümkündür. Örneğin “İskele babası” ifadesi gemileri iskeleye bağlamak için kullanılan yuvarlak başlı iri demire neden “baba” sözcüğü ile isim verildiğini düşünüldüğünde iskelenin ayakları yere bastıran güçlü sağlam ve sarsılmaz yapısı akla gelir (Karabekiroğlu, 2018). Babaların sorumlulukları geçmişten bu yana tarihi, kültürel ve ailevi ideolijiler tarafından belirlenmiştir. Geçmiş dönemlerde babalar her şeye gücü yeten, aile üzerinde büyük söz hakkı olan kusursuz atalar olarak görülürken aynı zamanda dini yönden de sorumluluklar taşımaktaydı (Lamb, 2010). Baba kelimesine yüklenen manevi anlam geçmişten bu yana aynı kalsa da baba olmanın sorumluluğu zamanın getirdiği yeniliğe göre farklılaşmıştır (Lamb, 2000).

17-18. yüzyıllarda ideal baba olmanın en önemli sorumluluğu çocuğunun dine bağlı manevi değerlerle örtüşen şekilde güzel ahlaklı olarak yetişmesini sağlamak olarak değerlendirilirken (Aslan, 2020), 19. yüzyılda sanayi devrimiyle birlikte babaların uzun süre fabrikalarda çalışmaya başlaması aynı zamanda evden uzaklaşmalarına ve çocuklarıyla geçirdikleri sürenin azalmasına yol açmıştır. “özel alan” ve “kamusal alan” ifadelerinin olduğu bu dönemde babanın sorumluluğu evin geçimini, sağlama olarak ön plana çıkmıştır (Cabrera vd., 2000). Anne ve çocuklar özel alanda yaşayan aile üyeleri olarak görülmüş, ayrıca annelerin ve çocukların geçim sorumluluğu ile ailenin lideri toplum ve devlet kanunlarınca da tarafından baba olarak belirlemiştir (Zeybekoğlu, 2013).

Babalar için toplumların yaşayışına her daim şekil veren tarihsel zaman, II. Dünya Savaşı sırasında da etkisini göstermiştir. Babaların savaşta olması, çocukların evde anne ile kalması nedeniyle erkek rolü modelinden mahrum kalan çocukların yaşayabileceği sorunlar 1950'ler de önemli gündem konularından olmuştur (Karabekiroğlu, 2018). Babaların çocuğa cinsiyet rolü olması gerektiği bu dönemde fark edilmiştir (Aslan, 2020). 1960-1970'li yıllarda uzmanlar babaların çocuklarla oyun oynamada, annelerin de bakımında kendilerini geliştirmeleri yönünde tavsiyeler verdiği de bilinmektedir. Ancak o dönem koşullarında bu basmakalıp bir algıyı oluşturmuş hem eksik hem de yanlış algılamaya yol açmıştır. Babaların sadece oyun oynaması, annelerin ise sadece çocuğun bakımında görev almasının uygun olduğu görüşü toplum tarafından eksik olarak anlaşılmıştır. Bu duruma neden olan o dönemin koşullarıdır. Günümüzde ise gelişen teknoloji, basın yayın imkânları ve devlet politikalarının da etkisinin, oluşan yeni babalık rolü algısındaki yeri göz ardı edilmemelidir (Lamb, 2010).

20. yüzyılda kadınların iş hayatına girmesi ile kadın hakları ile ilgili yenilikler toplum tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Böylelikle babalık rolü tekrar değişime uğrayarak ev ve çocukla ilgili sorumluluklarda babanın da iş bölümüne dâhil olması gerekli hale gelmiştir (Karabekiroğlu, 2018; Merdin, 2020). Artık babalar sadece rol model ya da oyun arkadaşı değil, aynı zaman da çocuğu bütün gelişim alanlarında destekleyen, akademik başarısına da katkı sağlayan bir rehber ve yeri geldiğinde çocuğun bakımını da üstlenebilen oldukça geniş kapsamlı bir rol algısı toplum gözünde de onaylanmaya başlamıştır (Lamb, 2010). Bu dönemden sonra yapılan araştırmalar, ilgili baba olmanın, çocuğun gelişimine olan etkisini ortaya çıkarmış, çocuklar için ideal baba modeli onlarla yakın ilişki kurabilen, güler yüzlü ve çocuğu ile ilgili baba figürü olarak benimsenmeye başlamıştır (Karabekiroğlu, 2018).

Yirmi birinci yüzyılda halen kadınlar iş hayatına katılmaya devam etmektedir. Hemen her toplumda babaların çocukla ilgili olarak üstlendikleri görev ve sorumlulukları halen geleneksel cinsiyet rolü algısının etkisiyle belirleyen bir kesim bulunmaktadır (Temmen, 2019). Bu yaklaşıma göre babanın sorumluluğu çocuğa cinsiyet rolü modeli olma ve evin geçimini sağlamaktır. Fakat babalar sadece rol model ya da oyun arkadaşı değil, aynı zaman da çocuğu bütün gelişim alanlarında destekleyen, bununla birlikte akademik başarısına da katkı sağlayan bir rehber ve yeri geldiğinde çocuğun bakımını da üstlenebilen oldukça geniş kapsamlı bir rol algısı toplum gözünde de onaylanmaya başlamıştır (Cabrera vd., 2000; Temmen, 2019).

Toplumlarda devam eden bu yenilikler, kadınların eğitim seviyesinin artması, sosyal statü kazanması, iş hayatında erkeklerle eşit olarak yer almaya başlaması ile uzun vadede ailelere daha demokratik bir yapı getirmeye devam etmektedir. Toplumlar demokratik aile yapısını benimsedikçe babanın sorumlulukları ile ilgili olarak ailelerin tutumları, bakış açıları ve alışkanlıklarının daha da değişeceği öngörülmektedir. Bu değişim sayesinde aile içi ilişkilerin daha sağlıklı hale geleceği ve bu durumdan da en çok geleceğin umudu olan çocukların kazançlı çıkacağı görüşü alan yazına hâkimdir (Beyazıt ve Mağden, 2015; Cabrera vd., 2000; Yağan-Güder ve Yıldız, 2016).

2.2.3. Üretici Babalık

Erkeklerin aileleri dışında oynadıkları farklı roller de bulunmaktadır. Bu rollerden biri de üretkenliktir. Üretici babalık erkelerin kuşaklar arası aktardığı bir görev olarak değerlendirilmektedir (Aslan, 2020). Babaların üretken olma içgüdüsünü Ericson'un

(1975) psikososyal gelişim evrelerinin yedinci basamağı ile açıklamak mümkün olabilir (Parke ve Cookston, 2019). Yaş aralığı 30-60 olan orta yetişkinlik evresinde (üretkenliğe karşı durgunluk) birey üretken, yaratıcı ve verimli olma isteği ile kendisini gerçekleştirmeyi arzular. Bu dönemde üretkenlik birey için yalnızca çocuk yapma, büyütme değil, aynı zamanda gelecek nesillerinde yetişmesinde pay sahibi olmayı kapsar (Gürses ve Kılavız, 2011). Üretkenlik bu dönemde babalarda beslemekten daha çok yetiştirme, eğitme ve gelişim sağlama olarak gözlenir. Babalar bu dönemde çocuklarının gelişimiyle yakından ilgilenerek onların eğitimi ve ilerlemesi konusunda teşvik eden bir rolde yer alırlar (Parke ve Cookston, 2019).

Belleau (1997)' ye göre babalar için geçerli olan üretkenlikte üç tür bulunmaktadır. Bunlar,

- Biyolojik Üretkenlik: Çocuk sahibi olma, neslini devam ettirme,
- Ebeveyn Üretkenliği: Çocuk yetiştirme, rehber olma ve gelişimine destek olma,
- Toplumsal Üretkenlik: Toplumun geleceğine hizmet etme, liderlik üstlenme, genç yetişkinlere rehberlik etme olarak sıralanabilir.

Üretkenlik bireyin kendini gerçekleştirmesi adına gereklidir. Orta yetişkinlik dönemini kapsayan bu zaman diliminde eğer üretkenlik sağlanamazsa yerini umutsuzluk, içe kapanma, benmerkezci düşünme gibi durağan ve verimsiz bir sürece dönüşür. Birey üretken olamazsa sorumluluk üstlenmekten kaçınır hale gelmektedir. Erikson'na göre orta yetişkinlik döneminde üretkenliğin özünde kendini topluma ve gelecek nesillere adanmak söz konusudur (Kaya, 2021). Üretkenliğin özünde gelecek kuşaklara miras bırakmak vardır (Duy, 2021). Bu nokta da babaların çocuklarıyla ilgilenmesi, onlarla ilgili sorumluluk alması, onlara rehberlik etmesi de üretkenliğin bir parçası olarak düşünülebilir. Çünkü bütün toplumlarda çocuklar, geleceğin mirası olarak görülmektedir.

2.4. Çocuk Gelişiminde Baba Katılımı

Baba katılımının çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin fark edilmesi ile ilgili olarak alan yazın incelendiğinde, 17.ve18. Yüzyıllara dayanan bir süreç ele alınır. Bazı kaynaklarda II. Dünya Savaşı ile cinsiyet rol modeli olarak, babanın çocuğun gelişimindeki etkisinin fark edildiği savunulmaktadır (Güngörmüş, 1986; Karabekiroğlu, 2018; Zeybekoğlu, 2013). Ülkemizde Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri

tabanına “baba” kelimesi yazıldığında baba konusu üzerine ulaşılabilen en eski tezin Güngörmüş (1986)’a ait olan tez babanın varlığı–yokluğu ile ilgili olarak hazırlanmıştır (Güngörmüş, 1986). Babanın varlığı yokluğu üzerine yapılan araştırmalar, babanın çocuğun gelişimindeki yeri ve önemini ortaya koyduktan sonra yapılan araştırmaların konusu babanın çocuğun gelişimine etkisi üzerine odaklanmaya başlamıştır (Keçeli-Kaysılı, 2008; Kocatepe ve Bilgi, 2018; Kurşun, 2019; Parke ve Cookston, 2019).

Lamb (1986), tarafından ortaya konulan baba katılım tipolojisi, baba katılımı üzerine yapılan araştırmaların temeli olmuştur. Böylelikle yapılan çalışmaların babanın çocuğun hayatına nasıl katıldığını inceleyen araştırmalar artmıştır (Kocayörük, 2010). Yapılan araştırmalar erken çocukluk döneminde ebeveynler çocuğun gelişimi ve eğitimine ne kadar dahil olursa çocuğun kazanımlarının da o oranda artacağını ortaya koymaktadır (Aydoğmuş, 2018; Begde, 2016; Karabulut, 2017; Sucuoğlu, 1996).

Çocuğun gelişimini ve akademik başarısını desteklemek için, ailelere önemli görevler düşmektedir. Aile öncelikle çocuğun gelişimi ve başarısı için ihtiyacı olan uygun ortamı oluşturmali ve gerekli her türlü desteği sağlamalıdır (MEB, 2013b; Polat, 2019). MEB, bu konuda ailelere yönelik destek programları geliştirmiş ve her yıl düzenli olarak aile eğitimi ve katılımına yönelik olan çalışmaların teşvik edilmesi konusunda okullara genelgeler göndermektedir (Altinkaynak ve Akman, 2019). Okul ve aile uyum içerisinde çocuğu desteklemelidir (Parlayıcı, 2010; Senemoğlu, 2020; Yaşar- Ekici, 2017).

Ailenin çocuğun gelişimi ve eğitimindeki rolü oldukça önemlidir (Duy ve Şahin, 2021; İnanç vd., 2020; Kaya, 2021; Özel ve Zelyurt, 2016; Zeybekoğlu, 2013). Çocuğun gelişiminde genellikle anneler belirleyici faktör olarak düşünülse de babanın çocuğun gelişimine olan katkısı göz ardı edilmemelidir (Ünlü-Çetin, 2015). Geleneksel baba rolü incelendiğinde, babanın evin geçiminden sorumlu kişi olarak görüldüğü bilinmektedir (Karabekiroğlu, 2018). Babanın gelir durumu çocuğun daha iyi şartlarda yaşaması, daha iyi eğitim alması gibi yönlerden etkili olabilmektedir. Fakat, babaların çocukları ile ilgilenmesi, babanın ekonomik gelir düzeyi ile ilgili değildir. Babaların çocukları ile ilgisinde ekonomik gelir düzeyi belirleyici bir faktör olarak görülmemektedir. Babanın, çocuklarına ayırdığı zaman, onlarla yaptığı etkinlikler, baba katılımı için belirleyici olarak düşünülmektedir (Astone vd., 2016).

Çift uyumu da çocuğun davranışlarını ve gelişimini etkilemektedir (Sımsıkı, 2011). Kaliteli bir aile ilişkisinin oluşması için aile bireylerinin, birbirlerine saygı

göstermesi, empati kurması, algılaması ve iletişim kurması gibi bazı ön koşul becerilerinin olması gereklidir (Senemoğlu, 2020). Aile içerisinde güvensiz ve gergin bir ortam ailenin iç dinamiğini olumsuz etkileyerek, aile bireylerinin empati ve iletişim kurma olasılığını düşürür. Bu durum da dolaylı olarak çocuğun gelişimini etkiler (Çimşir ve Akdoğan, 2021). Babanın tutum ve davranışları eşi ile olduğu gibi çocuğu ile olan iletişimini de etkileyebilmektedir. Babaların otoriter, baskıcı ve cezalandırıcı tutum sergilemesi, çocuğun bireysel özellikleri ile ilişkili değildir (Dimitriadi vd., 2015).

Çocuğun, babasına güven duyması onunla rahatlıkla iletişim kurması için gereklidir. Çocuğun annesine saygılı davranan, oluşan sorunları olgunlukla karşılayan, aile ilişkilerinde pozitif bir tutum sergileyen, yapıcı, sorumluluk sahibi bir baba olmak, aile ilişkilerini de olumlu yönde etkileyerek çocuğun daha sağlıklı bir ortamda gelişim göstermesine imkan sağlar (İnci ve Deniz, 2015). Ayrıca, babanın sevgi göstermesi, ailesi ile ilgilenmesi, destek olması, zaman ayırması, çocuklarına iyi bir rol model olması anlamına da gelmektedir (Norman ve Elliot, 2015). Babanın bu tutumu çocuklar için de örnek oluşturur, onların da ilerideki dönemler de şiddet uygulama, görme gibi olumsuz durumlardan korunmalarını sağlar. Babanın sergileyeceği pozitif tutum çocukla babanın iletişimini de güçlendirerek çocuğun bütün alanlarda gelişimine olanak verebilecek şekilde sağlıklı bir ortam sunar (Rolle vd., 2019).

Geleneksel cinsiyet rol algısı, kültürel farklılıklar, babaların çalışma şekli gibi birçok etken geçmiş dönemlerde baba katılım oranının düşük olmasına yol açmış olsa da, kadınların da iş hayatına katılması, kadınlara tanınan yeni haklar gibi zaman içerisinde değişen koşullar daha demokratik aile yapılarının gelişmesine olanak sağlamıştır (Kuzucu, 2011; Lamb, 2000; Senemoğlu, 2020). Demokratik aile yapısı, babaların da aile içindeki iş bölümünde paydaş olmasını ve çocuğun sorumluluğunun üstlenmesini sağlamaktadır. Babaların çocuğun bakımı ve eğitiminde rol alması, çocukların sağlıklı bir gelişim göstermesinde oldukça olumlu sonuçlar vermektedir (Ramchandani vd., 2013). Yapılan bir araştırmada doğum öncesi dönemde ve doğum sırasında eşlerine destek olan babaların bebeklerinin diğer bebeklere göre daha yüksek ağırlıkta doğduğu ortaya konmuştur. Baba katılımı çocuğun fiziksel gelişimine de olumlu etki etmektedir (Lee vd., 2018).

Babaların ailelerine ekonomik destek sunmalarının yanında, anneye evişlerinde de yardımcı olmaları, annenin yükünü azaltmakta aileiçi etkileşimi ve iletişimi artırmaktadır. Böylece babalar, çocuklarına daha sağlıklı bir eğitim ve gelişim ortamı

sunmuş olmaktadır. Ayrıca davranışların büyük çoğunluğunun, çocuklukta edinilen yaşantı ve gözlem sonucu oluştuğu düşünüldüğünde; güvenilir, empati yapabilen, birbirine destek olabilen aile üyeleri ile birlikte büyüyen çocukların da ileride benzer şekilde aile ortamı oluşturacağı ve sağlıklı bir toplum oluşumunu destekleyeceği göz ardı edilmemelidir (Lamb, 2000; Senemoğlu, 2020; Zeybekoğlu, 2013).

Çift ebeveyn tarafından desteklenen çocukların, tek ebeveyn tarafından desteklenen çocuklara göre; bilişsel, sosyal ve akademik anlamda, daha başarılı olmaktadır (Gazi, 2019; Kurşun, 2019; Uzun ve Baran, 2019). Erken çocukluk döneminde babanın, aktif ve etkin şekilde çocuğun bakımı, eğitimi ve gelişiminde sorumluluk alması, gelişim alanlarında çocuğunu desteklemesi, ona zaman ayırması, kaliteki etkin bir katılım sağlaması çocuğun gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır (Aslan, 2020). Son yıllarda yapılan araştırmalar, baba katılımının çocuğun bilişsel, dil, fiziksel ve sosyal gelişim alanları ile akademik başarılarında artış sağladığını ortaya koymaktadır (Bağcıvan, 2020; Can, 2017; Özdemir, 2018; Özgündüz, 2015; Şalcı, 2020).

2.4.1. Bilişsel Alanda Baba Katılımının Etkisi

Bilişsel gelişim kavramı çocuğun zihinsel faaliyetlerinin tamamını kapsayan bir içeriğe sahiptir. Biliş, insanı diğer canlılardan ayıran, ileri düzey zihinsel süreçleri içeriğinde barındıran insana ait bir değerdir. İnsan biliş sayesinde, doğa ile başa çıkar, kültürel değerler üretir ve teknolojiyi geliştirerek hayatı kolaylaştırmakta ve ona anlam katmaktadır. Zihinsel süreçler, dikkat toplama, algılama, belleğe alma, dil gelişimi, okuma- yazma, problem çözme yaratıcılık ve hatırlama gibi birçok özelliği içinde barındırır. Bilişsel beceri potansiyeli her çocukta farklı şekillerde oluşarak gelişir (MEGEP, 2014).

Çocukların sağlıklı gelişim gösterebilmeleri için baba katılımı, oldukça önemli bir etken olarak görülmektedir (Lewis ve Lamb, 2003). Çocuğun olumlu davranışlar geliştirmesi ve bilişsel alanda beceriler kazanması babanın, çocuğun hayatına katılım oranıyla ilişkilidir (Aydoğmuş, 2018; Parke ve Cookston, 2019). Babalık algısı, toplumsal ve kültürel özelliklerden etkilenmektedir (Senemoğlu, 2020). Geleneksel cinsiyet rol algısından kaynaklı olarak çocukların özellikle bebeklik döneminde anne tarafından bakılması gerektiği kanısına sahip olabilmektedir (Parlayıcı, 2010). Fakat, bilişsel gelişim henüz bebeklik döneminde başlamaktadır. Bebeklerle iletişim kurmanın da en etkili yolu bakımına katılmakla mümkün olabilmektedir (Ezgin, 2020).

Çocuğun doğumunda itibaren bilişsel gelişimini desteklemek için zengin uyarıcı bir ortam çocuğa sunulmalı ve ebeveyniyle çocuğun gelişimini destekleyecek bolca etkinlik yapılmalıdır (Aslan, 2020; Kuzucu, 2011). Yapılan bir araştırma, çift ebeveyn tarafından desteklenen çocukların bilişsel gelişim alanında en yüksek puanı aldıklarını, tek ebeveyn tarafından desteklenenlerin orta düzeyde ve hiçbir ebeveyn tarafından desteklenmeyen çocukların ise en düşük puanı aldıklarını ortaya koymuştur. Sağlıklı bir gelişim için her iki ebeveynin de katkısı gereklidir (Parke ve Cookston, 2019).

Baba katılımının bilişsel alanda ilgisini araştıran çalışmalar, son yıllarda oldukça artış göstermektedir (Aydoğmuş, 2018; Gürses ve Kılavız, 2011; Özdemir, 2018). Bilişsel alan ile akademik başarı bazen aynı anlamda değerlendirilebilmektedir. Bilişsel alanda baba katılımını inceleyen çalışmalar, oldukça geniş bir alanda çeşitlenmektedir. Bilişsel becerileri inceleyen çalışmaların okuma, sıralama, guruplama, problem çözme, bellek, matematik bilgisi, kavram bilgisi, genelleme yapabilme gibi zihinsel işlemlere bağlı olarak yapıldığı gözlenir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde babaların katılım türünün, ailenin sosyoekonomik yapısının ve kültürel özelliklerinin çocuklarla olan etkileşimlerine büyük ölçüde yön verdiği görülmektedir (Kocatepe ve Bilgi, 2018; Parke ve Cookston, 2019; Parlayıcı, 2010; Şalcı, 2020; Sımsıkı, 2011; Uludağlı, 2017).

Bilişsel gelişim ve dil gelişimi arasında paralel bir ilişki vardır (MEGEP, 2015; Rolle vd., 2019). Ayrıca ebeveyn tutumunun, çocuğun okula uyum, akademik motivasyon, matematik becerisi ve öz yeterlik gibi alanlardaki kazanımlarına önemli ölçüde etkisi olduğu bilinmektedir (Pekkarakaş, 2010). Yapılan araştırmada babanın katılımının doğum sırası, babanın eğitim durumu gibi değişkenlerden etkilenmediği görülmüştür (Karaduman ve Çığ, 2020; Özdemir, 2018). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki ilgisi, tutumu ve çocuğun gelişimi hakkında bilgi sahibi olması çocuğun doğru şekilde desteklenmesi açısından önemlidir (Aral, 2001).

2.4.2. Dil Alanında Baba Katılımının Etkisi

Dil, iletişimi sağlamada kullanılan temel sembol ve sözcükleri içeren bir sistemdir. Konuşma ise, dilin sese dönüştürülmüş halidir. Yalnızca insana ait olan konuşma yeteneği için gereken yetiler doğuştan insanda vardır. Ancak dil doğuştan öğrenilmez, her çocuk dili yaşadığı toplumdan zaman içinde öğrenir. Çocuk ilk olarak dili çevrelerindeki bireylerden duyar ve taklit ederek öğrenmeye başlar. Konuşma yetisi için öncelikle çocuğun işitme yeteneğine sahip olması gereklidir. Çocuğun çevresindeki

sesleri duyabilmesi ve mutlaka bu konuda deneyimlerinin olması önemlidir. Dil gelişiminde sosyal çevreden büyük ölçüde etkilenir, çevredeki uyarıcılardan yoksun büyüyen çocuklarda dil gelişiminde sorunlar oluşabilir. Anne babanın dil becerisinin gelişmiş olması çocuğun dil gelişimi açısından önem taşımaktadır (MEGEP, 2015).

Babanın çocuğuyla kurduğu iletişim, anneden farklı olan etkinlikler içermektedir. Bu etkinlikler hikaye okuma, yeni sözcükler öğrenme ve farklı oyunlar oynama olarak sıralanabilir (Rolle vd., 2019). Çocuklar babalarıyla kurduğu iletişimde, onun dilini, konuşma şeklini ve kullandığı sözcükleri örnek almaktadırlar. Bu nedenle babanın kendine ait dil becerilerinin de gelişmiş olması önemlidir. Babanın eğitimi, kurduğu cümleler, kullandığı sözcük dağarcığı çocuğun dil alanındaki gelişimini etkiler (Aslan, 2020). Farklı sosyo-ekonomik çevreden gelen bireylerin dil becerilerinde farklılık olabilmektedir (Aral, 2001; Senemoğlu, 2020). Dil becerileri bilişsel, sosyal, ve ince motor becerilerini de olumlu-olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Bütün kültürlerde 4 yaş civarındaki çocukların dili etkin biçimde kullanabilmeleri beklenmektedir. Dil gelişimi için 2-6 yaş aralığının önemli olduğu konusunda uzmanlar hemfikirdir (MEGEP, 2015).

Dil ve konuşmada meydana gelen bozukluklar organik ve fonksiyonel olmak üzere iki kategoride incelenmektedir. Organik bozukluklar ağızdaki yapısal bozukluklar, merkezi sinir sistemi bozuklukları, duyu organları bozuklukları (görme ve işitme kaybı), bilişsel bozukluklar (zeka gerilikleri) ve motor bozukluklar olarak sıralanmaktadır. Fonksiyonel bozukluklar ise, çocuğun yaşadığı çevre, çevrenin konuştuğu yöresel dil, ailenin birden fazla dili konuşması, ciddi sosyal-duygusal bozukluklar ve aile içi problemler olarak kategorize edilebilmektedir (MEGEP, 2015).

Aile içinde yaşanan sorunlar, babanın olumsuz tutumu dolaylı olarak çocukların sağlıklı gelişimini etkileyebilir (Lamb, 2010; Parke ve Cookston, 2019). Çocuk dil gelişimini çevrenin etkisi ile kazanmaktadır. Dil gelişimini destekleyen ve uyaran ortamlar, çocuğa sunulduğunda çocuğun dil gelişimi olumlu yönde etkilenmektedir. Çocuğun konuştuğu sözcük sayısı, kurduğu cümlelerin uzunluğu, ebeveynlerin eğitimi, sosyo ekonomik durumu ile ilişki içerisindedir (Aral, 2001; Demiroğlu, 2021; MEGEP, 2015).

2.4.3. Sosyal Duygusal Gelişim Alanında Baba Katılımının Etkisi

İnsan, toplumsal bir varlıktır, toplum ile etkileşim kurarak yaşamaktadır. Her çocuk dünyaya geldiği ailenin ve o ailenin yaşadığı toplumun bir üyesi olarak hayata başlamaktadır. İçinde bulunduğu toplumda etkili, o topluma faydalı olan ve kabul gören bir birey olmak istemektedir. Bunun için düşünme, yapma ve sezinleme yeteneklerini kullanarak, o kültürün davranış örüntülerini, ahlaki değerlerini özümsemesi gereklidir (MEGEP, 2015). Başarılı bir sosyalleşme ile çocukta gelişen iç denetim sayesinde davranışlarını yönlendirme ve gerektiğinde bastırabilme yetisi oluşmaktadır. Bunun sağlanması üyesi olduğu topluluğun kendine has kuralları ona aktarması ile mümkün olmaktadır (Aral, 2001). Yurt içinde yapılan bir araştırmada babaların geçmiş dönemde kendi babalarından gözlemledikleri rollere uygun olarak davranışlar gösterdiği ortaya çıkarılmıştır. Öncelikle babanın çocuğuna iyi bir model olması gereklidir. Baba katılım oranı ile sosyal becerilerin gelişimi arasında pozitif ilişki olduğunun saptandığı çalışma, babaların çocuğun sosyal gelişimine önemli ölçüde katkısı olduğunu ifade etmektedir (Özgündüz, 2015).

Çocuğun sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesi için hem annenin hem de babanın, onula kaliteli bir iletişim ve etkileşim içinde olması gerekmektedir. Çocuğa sosyal deneyimler yaşayacağı ortamlar oluşturma, arkadaş edinmesini sağlama, grup etkinliklerine katılmaya onu teşvik etme, sorumluluk almasını sağlama, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesini sağlama ve özgüvenini geliştirecek etkinliklerle onu destekleme gibi birçok görev ve sorumluluk çocuğun anne ve babasına aittir (Aral, 2001; Kuzucu, 2011). Baba katılımı kız ve erkek çocuklarını farklı etkileyebilmektedir. Baba katılımı erkek çocuklarına daha çok psikomotor, görsel etkinlikler şeklinde olarak daha özgür davranma yetisi kazandırırken, kız çocuklarına ise sözel beceri ve iletişimi destekleyerek daha yumuşak, sevgi dolu ve bağlılık gösterme şeklinde gözlenebilmektedir (Balkaya-Çetin, 2019).

Ebeveynlerin tutum ve davranışları, erken çocukluk döneminde daha çok önem kazanmaktadır (İncive Deniz, 2015). Çocuğun ve ebeveynin olumlu bir iletişim kurabilmesi çocuğun kişilik gelişimi, sosyal-duygusal alandaki becerileri büyük oranda bu dönem içerisinde gelişir. Baba katılımı, erken çocukluk döneminde çocuğa önemli katkılar sağlar. Bu katkılar özetle şöyle; cinsiyet rolü kazanma, özgüven geliştirme, içinde bulunduğu topluma uyum sağlama olarak sıralanabilir (Forbes vd., 2021). Babanın kendisine ait davranışları olumsuz ise bu durum çocuğun sosyal alandaki gelişimini

istenmeyen şekilde etkiler (Aslan, 2020; Kırmızı ve Doğan, 2017). Olumlu kişilik özelliklerine sahip olan babaların katılım oranı daha yüksek olmaktadır, ayrıca katılım oranı yüksek babalar, çocuklarıyla gelişimyle ilgili tutum ve davranışlar sergiler ve onlarla zaman geçirmek için çeşitli etkinliklere (kurs, kamp...vb.), özenle zaman ayırıp katılım gösterirler (Ünlü-Çetin, 2015). Ayrıca çocuğun hayatına katılım göstermek babanın kendisinin de iyi hissetmesini, mutlu olmasını sağlamaktadır (Uzun ve Baran, 2019).

2.5. Baba Katılımını Etkileyen Faktörler

Geçmişten bugüne değişen koşullar, kadının iş hayatına katılması, babalık rol algısında toplumun bilinçlenmesi sonucu babanın çocuğun hayatına daha çok katılmasını sağlamıştır. Yapılan araştırmalar baba katılımının çocuğun sağlıklı gelişimi için oldukça başarılı sonuçlar verdiğini ve çocuğunun hayatına dahil olan babaların çocuklarının birçok gelişim alanında daha başarılı bir gelişim seyrinde olduğunu göstermektedir (Aslan, 2020; Karabekiroğlu, 2018; Kuzucu, 2011; Lamb, 2010; Rolle vd., 2019).

Her çocuk dünyaya adım attığında belirli bir bilişsel potansiyele ve bir çok gizil yeteneğe sahiptir. Bu potansiyelin ortaya çıkarılması ona sunulan ortama, deneyimlerine ve çevresinin sahip olduğu özelliklere bağlıdır (MEGEP, 2015). Çocuğun potansiyelinin ortaya çıkarılması öncelikle güvende olması, sevgi dolu sıcak bir ortam içinde olmasına bağlıdır (İnanç vd., 2020). Ona zengin yaşantı ve deneyim sunacak farklı gelişim alanlarına yönelik zengin uyarıcı bir ortamın sağlanması önemlidir (Senemoğlu, 2020). Tüm bu ortamın oluşması babanın desteği ile mümkün olabilmektedir. Babanın çocuğuyla ilgilenmesi, onunla iletişim kurması ve sorumluluklarını üstlenmesi gerekmektedir (Karaduman ve Çığ, 2020).

Babanın çocuğun hayatına dahil olması, sorumluluk alması ve bakımına katılması çocuğun sağlıklı gelişimi için gereklidir (Kurşun, 2019). Bu noktada, babanın babalık rolü algısı önem kazanır. Eğer baba babalık rolünü yalnızca “evin geçimini sağlamak” olarak algılıyorsa çocukla ilgili birçok sorumluluğu üstlenmeme eğiliminde olacaktır (Forbes vd., 2021). Bu durum aile içi iletişimi olumsuz etkileyebilir (Karaduman ve Çığ, 2020; Lewis ve Lamb, 2003; Senemoğlu, 2020). Anneye yüklenen sorumluluk arttıkça annenin yaşadığı stress çocukları da etkilemektedir. Bu durum çocuğun gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle babanın çocukla ilgilenmesinin yanında aile içi

iletişim ve etkileşimi de olumlu yönde desteklemesi, pozitif bir tutum sergilemesi önemlidir (Ramchandani vd., 2013).

Sonuç olarak, çocuğun sağlıklı ve istendik bir gelişim seyri göstermesi için, babanın üzerine düşen görevler oldukça kapsamlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda bu görev sorumluluklar genel olarak:

- a. Babanın ailesi ile karşılıklı yakın ilişki kurması,
- b. Babanın ailesi ile demokratik iletişim ve etkileşim içinde olması,
- c. Babanın çocuğunun gelişimsel özellikleri hakkında bilgi sahibi olması ve çocuğunun gelişimini desteklemesi,
- d. Babanın sorumlu hissetmesi, evi ile ilgili sorumluluklarda demokratik yaklaşım göstermesi şeklinde sıralanabilir (Karabulut, 2017; Karaduman ve Çığ, 2020; Kuzucu, 2011; Özdemir, 2018; Sımsıkı, 2011; Ünlü-Çetin, 2015; Uzun, 2019; Zeybekoğlu, 2013).

Babanın “ilgili baba” olarak tanımlanabilmesi için, çocuğun temizliği, beslenmesi ve bakımı, gelişimi ve eğitiminde sorumluluk alması gerekmektedir. Babanın sorumluluk sahibi olarak değerlendirilebilmesi için çocuğu ile doğum öncesi dönemden itibaren ilgileniyor olması gereklidir. Doğum öncesi ve sonrası dönemde çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli ortamı sağlaması, anneye her anlamda destek olabilmelidir. Doğum sonrası babanın, çocuğuyla oyunlar oynaması, onunla ilgilenmesi, ona destek olması, gelişimi ve eğitimi için gerekli ortamı oluşturmaları önemlidir. Kısaca, çocuğa sıcak, sevgi dolu bir ortam sunması ve pozitif bir babalık tutumunu benimseyen babalar çocuklarının sağlıklı gelişim göstermelerine ve akademik başarılarının artmasına katkı sağlamaktadır (Bağcıvan, 2020; Karaduman ve Çığ, 2020; Sımsıkı, 2011; Ünlü-Çetin, 2015).

2.5.1. Babanın Kendisi ile İlgili Etmenler

Babaların çocukları konusunda çeşitlilik gösten birçok davranışı vardır. Tam anlamı ile bir babanın babalık sorumluluğunu üstlenmesi halinde, çocuğunu koruması, ona zaman ayırması, gelişimi ve sağlığı için her türlü maddi ve manevi desteği verebilmek için çaba göstermesi, çocuğuyla sıcak bir iletişim içinde olabilmesi, bakımıyla ve eğitimi ile ilgilenmesi gereklidir (Tekmen, 2020; Uludağlı, 2017). Babanın kişilik özellikleri, ailesine ve çocuklarına yönelik tutumu, bireysel özellikleri, eğitimi, yaşı, önceki

yaşantıları gibi özellikleri babanın katılımını etkileyen faktörler arasında incelenmektedir.

Babanın çocuklarıyla olan iletişimi, etkileşimi de önemlidir. Yapılan bir araştırmada temel bakımını babaları üstlenen çocukların akranlarına karşı saldırgan tutumlar sergilediği ortaya konmuştur (Özgündüz, 2015). Babanın, çocuğu ile kurduğu iletişim ve etkileşimi etkileyen faktörler içinde duygusal yakınlık en etkili olarak düşünülebilmektedir. Babanın çocuğuyla duygusal yakınlık kurmasında biyolojik baba olmasının etkili olduğu yapılan bir araştırmada ortaya konmuştur (Gray ve Brown, 2015). Aynı zamanda babanın kendisini çocuk bakımında yeterli beceriye sahip olarak görmesi, sorumluluk hissetmesi, cinsiyet rol algı da baba katılımını etkileyen önemli değişkenlerdendir (Sanderson ve Thompson, 2002).

Babaların çocuklarla olan ilişkilerinin nasıl, ne şekilde olması gerektiği konusunda yeterli bilgi sahibi olmaları gereklidir. Yapılan bir başka araştırmada babaların genellikle çocuklarıyla oyun oynayarak iletişim kurdukları, ancak çocukların bütün gelişim alanlarına hitap eden oyunlar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ortaya konmuştur (Şahin ve Ateş, 2021). Babaların çocuk bakımı, eğitimi ve gelişimi konusunda bilgi sahibi olması, gerektiğinde eğitime açık ve istekli olmaları da bu noktada önemlidir. Baba katılımını etkileyebilen bir diğer unsur da babanın mevcut yaşı ve baba olma yaşıdır. Ayrıca kültür ve zamana bağlı olarak baba katılımı babanın yaşına göre değişkenlik gösterebilir (Ünlü, 2010). Yaşça olgun olan babalar, genç babalara oranla kişisel gelişim ve kariyer gibi sorunları daha önceden aşmış olabildiklerinden çocuklarına daha çok zaman ayırabilirler. Ayrıca olgun babalar sosyal etkilerden genç babalara göre daha az etkilenirler (Ünlü-Çetin, 2015).

2.5.2. Aile içi İletişim ve Anneden Kaynaklanan Etmenler

Aile içindeki iletişim durumu, bu iletişimin kalitesi, birlikte geçirilen zaman, babanın karşılaşılan sorunlara olan tutumu, baba ve annenin anlaşma durumu, annenin babanın katılımına izin vermesi (annelik bekliliği), babanın ailede benimsediği babalık rolünü nasıl algıladığı, annenin ve babanın eğitim durumu, evlilik kalitesi, ebeveynin çalışma durumu gibi özellikler aile içi iletişim ve anneden kaynaklı unsurlar arasında incelenir (Gazi, 2019; Kurşun, 2019). Evliliğin kalitesi de baba katılımını etkileyebilmektedir. Eğer evlilikte anlaşmazlık uyuşmazlık yaşanıyor ise ileride boşanma söz konusu olabilecek ise baba katılım oranı düşebilmektedir (Sımsıkı, 2011). Aynı

zamanda annenin çalışma durumu, baba katılımı için önemli bir değişkendir. Anne çalışıyor, baba çalışmıyor ise bu durumda baba katılımı daha yüksek oranda olabilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynler çocuklarının yaşamına daha fazla katılım gösterme eğilimindedirler (Güneysu vd., 2016; Karaduman ve Çığ, 2020; Kuzucu, 2011). Annelerin de baba katılımını teşvik etmesi, baba katılımını desteklemesi gerekmektedir. Annelerin babalara çocuk bakımında kendilerini geliştirmelerinde destek olması, onlarla çocuğun sorumluluklarını paylaşmada iş birliği yapma eğiliminde olmaları da baba katılımının sağlanmasında etkilidir (Gray ve Brown, 2015). Aile içinde sıcak, ılımlı bir ortam sağlanması çocuğun gelişimi için gereklidir (Özel ve Zelyurt, 2016).

2.5.3. Çocuk ile İlgili Etmenler

Çocuğun yaşı, cinsiyeti, baba katılımına olan ihtiyacı gibi etkenler çocukla ilgili faktörler arasında yer alır (Karaduman ve Çığ, 2020; Ünlü-Çetin, 2015). Bununla birlikte çocuğun doğum sırası da önemli bir etkindir. İlk çocuklar genellikle ailenin ilgi odağı olurlar. Daha çok anne babayla bir arada zaman geçirme imkanı yakalarlar. Kardeş sayısı arttıkça ebeveynlerin sorumluluğu da artmaktadır. Çocuğun yaşı, baba katılımında önemli bir değişken olabilmektedir. Küçük çocukların ilgi ve sevgiye daha çok ihtiyaç duyması babaların daha çok zaman ayırmasını sağlayabilmektedir (Uzun ve Baran, 2019).

Bu noktada anne baba tutumu önem kazanmaktadır. Anne-babanın pozitif olumlu bir tutum sergilemesi, çocuğun onlarla olan iletişimini artıracaktır. Anne-babanın tutumu ile çocuğun davranışları arasında ilişki vardır. Çocuğun davranışları baba katılımını artırmada etkili olabilir (Kırman ve Doğan, 2017). Baba katılımında çocuğun mizacı, davranışları da önemli bir etkindir (Uludağlı, 2017).

2.5.4. Toplumsal Yapıya İlişkin Etmenler

Aile, içinde yaşadığı toplumun kültürü ile her bakımdan etkileşim içerisindedir. Aile içinde bulunduğu toplumun, kültüründen, bireylere yüklediği sorumluluklardan, sivil toplum örgütlerinin uygulamalarından, devlet yönetimince uygulanan politikalardan, doğrudan yada dolaylı olarak etkilenmektedir (Forbes vd., 2021). Medyanın etkisi, cinsiyet rol algısı, çevreden öğrenilen davranışlar ve benzer birçok etken babanın katılımını etkiler (Ünlü-Çetin, 2020). Parlayıcı (2010) tarafından yapılan çalışmada babaların, geleneksel cinsiyet rol algısından kaynaklı olarak özellikle okul öncesi eğitim

dönemindeki aile katılım etkinliklerinde anneleri sorumlu olarak düşündükleri ortaya konmuştur.

Babanın çocuğun bakımı ve gelişimine destek vermesi ve aile içinde sıcak bir iletişim-etkileşim ortamı kurmasının oldukça önemli olduğu birçok araştırmada ortaya konulmuş olsa da (Begde, 2016; Karabulut, 2017; Sımsıkı, 2011; Sucuoğlu, 1996; Uludağı, 2017), maalesef ülkemizde bu konu da çalışma yapan kurum ve kuruluş sayısı oldukça sınırlıdır. Henüz devlet politika ve uygulamalarında da bu konu bir çalışma alanı olarak yer almamaktadır (Ünlü-Çetin, 2020). Yaşanan bu salgın döneminde baba katılımının sağlanması, çocukların sağlıklı gelişim sağlayabilmesi ve sürecin olumsuz etkilerini bertaraf edebilmeleri için önemle gereklidir (Alon vd., 2020; Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020).

Pandemi sürecinin getirdiği koşullara uygun olarak alınan önlemlerin uygulanabilmesi için, toplumlara alınan önlemlerin gerekçelerini, önemini anlatmak, bilinçlendirme çalışmaları planlamak ve uygulamak konusunda basın yayın kuruluşlarında önemli görevler düşmektedir. Süreç içerisinde yapılan asılsız bilgilendirmeler ve yayınlar toplumu olumsuz etkileyebilmektedir. Alınan önlemlere uyum sağlamada bireysel özellikler, eğitim düzeyi ve diğer etkenler göz ardı edilmemelidir (De la Fuente vd., 2021). Salgının her evde aile fertlerinin çeşitli özelliklerine göre farklı ölçüde etkilediği unutulmamalıdır (Godbersen vd., 2020).

2.6. Konuya İlişkin Yapılan Araştırmalar

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar kısmında, yaşanan pandemi döneminde baba katılımını inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılan araştırmalar kısmı iki konu ile ilgili olarak incelenmiştir. Bu bölümde pandemi sürecinin çocuk üzerindeki etkisini inceleyen güncel araştırmalara ve baba katılımını inceleyen araştırmalara yakın tarihten eski tarihe göre sıralanmış şekilde yer verilmiştir.

2.6.1. Pandemi Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Etkisini Araştıran Çalışmalar

Morgül vd., (2020) tarafından İngiltere’de yapılan bir çalışmada Pandemi sürecinde alınan önlemlerin çocuklar ve aileler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Acil olarak pandeminin çocuklar ve aileler üzerinde bırakacağı olumsuz psikolojik etkileri üzerinde önlemler alınması gerektiği vurgulanmaktadır. 5-11 yaş arasında çocuğu olan 925 ebeveyn üzerinde yapılan çevrimiçi anketle elde edilen verilere göre sokağa çıkma

yasakları ve sosyal izalasyon kararının alındığı dönem içerisinde ebeveynlerin bakış açısına göre, çocukların üzerindeki pandemi döneminin etkisi araştırılmıştır. Çalışma sonucunda ebeveynler çocuklarının %73 ünün yalnızlık, %64 ünün hayal kırıklığı ve %61 inin çocuklarında öfke, gerginlik, huysuzluk, kaygı ve üzüntü içerisinde olduğunu değerlendirmiştir. Ayrıca ebeveynler, pandemi sürecinde çocukların bilgisayar, televizyon, tablet gibi teknolojik ürünlerle daha çok zaman geçirdiğini ve fiziksel etkinlik içeren oyunları oynama konusunda eskiye oranla azalma olduğunu da vurgulamışlardır.

Zaccoletti vd., (2020) tarafından, COVID-19 Salgının'ın çocuklar üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan araştırmaya İtalya'dan 173, ve Portekiz'den 394 çocuk katılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda evde hapsedilme, okulların kapanması, uzaktan eğitim yapılması gibi alınan salgın önlemlerinin çocukların motivasyonlarını ve akademik başarılarını düşürdüğü ve yaşları küçük olan öğrencilerin büyük olanlara göre, alınan önlemlerden daha çok olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gambin vd., (2020) tarafından Polonya'da yapılan çalışmada, güncel araştırmaların pandeminin olumsuz etkisine odaklandığı gibi, pandeminin aile içi iletişim ve etkileşimi artırma gibi olumlu yönlerinin de ele alınması gerektiğini savunur. Çalışmada pandemi sürecinin getirdiği, eve kapanma, sosyal izalasyon gibi uygulamaların etkisi, "Empatik Duyarlılık ve Sosyal Destek" Ölçeği kullanılmış, 228 anne ve 231 baba ile çalışılarak dönem içerisindeki çocuk ebeveyn ilişkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda duygu düzenleme ve sosyal iletişim kurma becerilerinin arttığına, aile içi etkileşimin ve iş bölümünün arttığına, çocukların fiziksel oyunlar oynamasında azalma olsa da bilişsel alandaki etkinliklere daha çok katılımın arttığına ve özellikle babalarla olan iletişimlerinin arttığına vurgu yapılmıştır.

Özdoğan ve Berkant (2020) tarafından yurt içinde yapılan bir araştırmada, süreç içerisinde alınan uzaktan eğitim kararla ilgili yönetici, öğretmen ve öğrencilerden oluşan 137 paydaş ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır. Pandemi nedeniyle alınan uzaktan eğitim kararının olumlu yanları olarak, öncelikle sağlık açısından güvenli olması, zaman ve mekân bağımsızlığının getirdiği kolaylık, defalarca derslerin izlenilebilmesi, eğitim ihtiyacının giderilmesi ve öğrencilerin bu sayede teknolojik araçları kullanım becerilerinin gelişmesi olarak değerlendirilmiştir. Ancak, uzaktan eğitimin olumsuz yanları da alınan görüşler içerisinde dikkat çekici boyutta önemlidir. Öncelikle uzaktan eğitimin olumsuz yanı olarak, yapılan çalışmada öğrencilerde motivasyon kaybı olarak gözlenmiştir. Ayrıca internet ve bilgisayar

kaynaklarında yetersizliği olan öğrencilerin fırsat eşitsizliğine maruz kalabileceği, teknik problemlerin oluşabildiği, öğrencilerin sosyalleşmesi konusunda uzaktan eğitimin yetersiz oluşuna, değerlendirme konusunda zorluklar oluşabildiğine, öğrencilerin uzaktan eğitime yeterli derece hazırlıklı olmadıklarına, iletişim ve etkileşimde zorluklar yaşanabildiğine yönelik görüşler çalışmada yer almaktadır. Yurt dışında yapılan bir başka çalışma da uzaktan eğitime öğrencilerin hazırlıksız girdiği ve bu durumun öğrencilerin motivasyonunu ciddi ölçüde düşürdüğü düşünülmektedir.

Yüksek-Usta ve Gökcan (2020), tarafından yapılan çalışmaya 11 çocuk ve ebeveynleri katılmıştır. Çalışma COVID-19 sürecinin etkilerini çocuk ve annelerinin gözünden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada pandeminin çocuklarda yarattığı kaygı, onların çizdikleri resimlerle yorumlanmıştır. Çalışmada çocuklar evlerin içine ve dışına çok sayıda virüs resmi çizmişlerdir. Resimdeki çizimler hakkında onlara sorular sorulduğunda evlerinin içinde virüs olduğunu evde onları bu virüslerin onları hasta edeceğini aynı şekilde dışarıda da virüsler olduğunu dışarı çıktıklarında evdekinden daha çok hasta olacaklarını ifade etmişlerdir. Çocukların anneleriyle yapılan görüşmelerde ise anneler çocukların uyku ve yemek düzenlerinin bozulduğunu, çocukların hasta olma korkusu duyduklarını ve bu konuda kaygı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca çalışmada çocukların bu zorlu süreçte yaşanan stres ve kaygının, ilerleyen dönemlerde de çocukları etkileyebileceği dile getirilmiştir. Çocukların televizyondaki ölüm ve vaka oranlarından olumsuz etkilendiği de sonuçlar içinde yer almaktadır.

Tükel ve Uzunöz (2020) tarafından pandemi sürecinde çocukların babalarıyla oynadıkları oyun türlerini incelemek amacıyla yapılan çalışmaya 6-12 yaş gurubundan çocuğu olan 10 baba katılmıştır. Araştırma sonucunda babaların ortalama günde bir saat çocuklarıyla oyun oynadıkları belirlenmiştir. Bu oyunlar dramatik, dijital, akademik, hareketli, manipülatif, salon-sınıf oyunları şeklinde çeşitlenmiştir. Babalarla çocukların evde en çok akademik oyunlar oynamayı tercih ettikleri, en az da dijital oyun oynadıkları ortaya konmuştur.

Öztürk-Demir vd., (2020) tarafından yurt içinde annelerin ve çocukların yeni korona virüs hakkındaki algılarının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada 14 anne ve 14 çocuk olmak üzere toplam 28 kişi ile yapılan yüz yüze görüşmeler analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda evde kalmanın sebebinin COVID-19 virüsü olduğunun hem çocuklar hem ebeveynler tarafından bilindiği, hastalık hakkında anne ve çocukların bilgi sahibi oldukları, çocukların zamanlarını evde daha çok geçirdikleri ortaya konmuştur.

Ayrıca çocukların okullarını özledikleri, annelerin okulun önemini süreç içerisinde daha çok fark ettiklerini ve çocukların pandemi bittikten sonra öncelikli olarak dışarda oynamak istedikleri ortaya konmuştur.

2.6.2. Baba Katılımı Üzerine Yapılan Araştırmalar

Şalcı (2020) tarafından, babalara yönelik eğitim programının babalık rolü algısına ve okul öncesi eğitim alan çocukların oyun becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada 40 baba katılımcı olmuştur. Çalışmada Kuzucu (1999) tarafından geliştirilen “Babalık Rolü Algı Ölçeği” ile “Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışma sonucunda babalara uygulanan eğitim programının babalık rolünde ve çocukların oyun becerilerinde anlamlı şekilde pozitif yönlü etki sağladığı belirlenmiştir.

Keleşoğlu vd., (2020) tarafından yurt içinde yapılan araştırmada dijital ebeveynlik farkındalığı ve anne-baba stresi arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak “Dijital Ebeveyn Farkındalığı”, “Kişisel Bilgi Formu”, ve “Anne Baba Stresi Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmaya 454 ebeveyn katılmıştır. Çalışma sonucunda ebeveynlerin süreç içerisinde alınan önlemlerin de etkisiyle tutum ve yaklaşımlarında değişimler olduğunu, teknoloji kullanımı konusunda çocuklara olumsuz rol model olabildikleri ve bu durumdan kaynaklanan stres yaşadıkları ortaya konmuştur. Çalışmada teknoloji kullanımı ve dijital ebeveynlik hakkında ebeveynlerin bilinçlendirilmesi gerektiği de ortaya konmuştur.

Uzun (2019) tarafından babalık rol algısının baba katılımı üzerindeki etkisinde eş desteğinin aracılık rolünü ortaya koymak için yapılan araştırmaya 3-6 yaş arasında 659 çocuğun babası katılmıştır. “Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ)” nin de kullanıldığı araştırma sonucunda eş desteğinin kısmi olarak aracılık rolü olduğu, baba katılımı; çocuğun cinsiyeti, babanın öğrenim durumu, babanın yaşı, eşin öğrenim durumu, eşin çalışma durumu ve ilk baba olma yaşı açısından değişkenleri açısından anlamlı düzeyde farklılaştığı ortaya konulmuştur. Çocuğun yaşı ile ilgili olarak ise, baba katılımı düzeyinde anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir.

Altınkaynak ve Akman (2019) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi eğitim dönemindeki çocukların okula uyum becerileri üzerindeki anne baba katılımının etkisi incelenmiştir. Çalışmaya anaokulu ve anasınıflarına devam eden 150 çocuk, çocukların ebeveynleri ve öğretmenleri katılmıştır. Çalışmada anne babaların tutumlarının

çocukların okula uyum becerilerini etkilediği ortaya konmuştur. Anne babaların izin verici ve demokratik tutumları sergileme düzeyleri arttıkça çocukların okula uyum becerilerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gazi (2019) tarafından, annelik bekçiliği ve evlilik uyumunun baba katılımı ve baba-ergen ilişkisindeki rolünü incelemeyi amaçlayan çalışmaya 282 öğrenci ve ebeveynleri katılmıştır. Çalışmada “Demografik bilgi formu”, “Evlilik Uyumu Ölçeği” ve “Baba Katılımı Ölçeği” ile “Anne- Baba Ergen İlişkileri Ölçeği” kullanılmıştır. Anne ve babanın eğitim durumuna göre baba katılımı ve baba-ergen ilişkisinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Kurşun (2019) tarafından yurt içinde yapılan çalışmaya 15-16 yaş aralığındaki 264 çocuk ve 264 baba katılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak “Annelik Desteği Ölçeği”, “Baba Katılım Ölçeği”, “Annelik Bekçiliği Ölçeği” ve “Ebeveyn Kabul Red Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre babadan algılanan sıcaklık, düşmanlık ve saldırganlık davranışları çocuk sayısı, annelik bekçiliği, eğitim düzeyi gibi etkenlerden kaynaklı olarak farklılaştığı ortaya konmuştur.

Aydoğmuş (2018) tarafından yapılan çalışmada 48-72 aylık çocukların bilişsel stillerinin baba katılımı ile ilişkisi açısından yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, babanın eğitim durumu ve babanın sosyoekonomik durumuna göre incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada “Kişisel Bilgi Ölçeği”, “Baba Katılımı Ölçeği (BAKÖ)” ve “İçtepkişellik Ölçeği” olan ölçekler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 48-72 aylık çocukların tepki süreleriyle baba öğrenim düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma bulunmuştur. Ayrıca çocukların tepki sürelerinde, kardeş sayısı, yaş, cinsiyet açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Can (2017) tarafından yurt içinde yapılan araştırmada okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş gurubundaki 172 çocuk, babaları ve öğretmenleri katılımcı olmuştur. Çalışmada akran ilişkileri ve benlik algılarının baba katılım boyutlarına göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada “Kişisel bilgi formu”, “Baba Katılım Ölçeği” babalara gönderilmiş, öğretmenlerin de öğrencileri değerlendirmesi için “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışma sonucunda babaların çocuklarının temel bakımına katılımı ile çocukların arkadaşlarına gösterdiği saldırganlık davranışında anlamlı ilişki bulunmuştur. Çalışmada babaların çocuğu ile kurduğu olumlu-olumsuz iletişimin etkisine vurgu yapılmıştır.

Karabulut (2017) tarafından baba katılımının yordayıcılarını ve baba katılımının ergenlerin saldırgan davranışları ile ilişkisini incelemeyi amaçlayan çalışmaya 311 baba ve çocukları katılmıştır. Araştırmada “Baba Katılım Ölçeği”, “Baba formu”, “Annelik Bekçiliği Ölçeği”, “Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda babanın yeterliği ile annelik bekçiliği arasında ilişki bulunamamıştır. Baba katılımı ile ergenlerin saldırganlık davranışlarında annelik bekçiliğinin biçimlendirici rolü bulunmuştur.

Marie vd., (2016) tarafından farklı sosyoekonomik düzeydeki babaların çocuğun hayatına katılımını incelemek amacıyla yapılan araştırmaya 19 baba katılmıştır. Açık uçlu sorularla yapılan nitel araştırmanın sonucunda babaların gelir düzeyinin çocukların yaşantısı, eğitimi gibi konularda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Baba çocuk ilişkisinde babaların babalık rolü algısının ve kültürün şekillendirici olduğu fakat babanın sosyoekonomik durumunun çocuğun hayatına katılımında belirleyici olmadığı, babanın çalışma saatlerinin baba için katılımı etkileyen bir değişken olduğu ortaya konmuştur.

Norman ve Elliot (2015) tarafından çocuğun bakımına katılma ve ev işlerine destek bakımından baba katılımını incelemeyi amaçlayan bu çalışma babalar ve annelerin katılımıyla yapılmıştır. Çalışmanın verileri anne ve babalara açık uçlu sorular sorularak toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda babanın katılımının, çalışma saati, eğitim düzeyi ve babanın algıladığı babalık rolünün etkili olduğu, ayrıca baba katılımının annelerin çalışma saatiyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Dimitriadı vd., (2015) tarafından babaların çocuğun bakımı ve gelişimindeki rollerini araştırmak için Yunanistan’da yapılan araştırmaya 2-8 yaş aralığında çocuğu olan 100 baba katılmıştır. Araştırma sonucunda babaların çocuğun hayatına katılım göstermeyi sorumluluk olarak algıladıkları belirlenmiştir. Ayrıca babaların katılımında annelerin tutumunun, çift uyumunun ve babanın çalışma koşullarının belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babaların çocuklarına olan baskıcı, otoriter tavırlarının, çocuğun özellikleri ile değil babaların tutumlarına bağlı olduğu ortaya konmuştur.

Gray vd., (2015) tarafından babalık davranışlarının temel yapılarını belirlemeyi amaçlayan araştırmaya 21-40 yaşlarında toplam 200 baba katılmıştır. Çalışmaya katılan babalar biyolojik ve biyolojik olmayan baba olarak sınıflandırılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda babalık davranışlarında biyolojik baba olmanın duygusal bağ kurmada etkili

olduğu, babanın katılımının babanın eğitim düzeyine göre artış gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca çocuk sayısının baba katılımıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Torres vd., (2014) tarafından okul öncesi eğitim çağındaki çocukların sosyal yetkinliğinin anne ve baba katılımı açısından belirleme amacı ile yapılan araştırmaya 36 anne ve 295 çocuk katılmıştır. Araştırmanın sonucunda babaların daha çok içmekânda oyun şekliyle katılım gösterdiği, stres düzeyi yüksek olan annelerin babaların katılım düzeyini yeterli bulmadığı, babaların erkek çocuklara kız çocuklarından daha fazla zaman ayırdığı ve anne ve babanın katılım oranı ile çocuğun sosyal yeterliği arasında pozitif ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Gracia (2012) tarafından baba katılımının çocuğun gelişim düzeyine ve annenin çalışma durumuna göre incelenmesini amaçlayan çalışmaya 2.941 aile üyesi katılmıştır. Çalışma sonucunda baba katılımında annenin çalışma durumunun ve babanın babalık rol algısının ve sergilediği tutumun önemli ölçüde baba katılımını etkilediği ortaya konmuştur. Baba katılımının babanın çalışma süresi ve çocuğun yaşı ile ilgili olarak değişkenlik gösterdiği de çalışma sonucunda yer almaktadır.

Shannon vd., (2009) tarafından baba katılımına kültürün etkisini belirleme amacıyla yapılan araştırmaya farklı kültürel kökenden 160 anne katılmıştır. Yapılan araştırmada kültürel farklılığın babanın katılımında etkili bir değişken olduğu belirlenmiştir. Katılım gösteren annelerden alınan verilere göre her iki babadan birinin çocuğun gelişimine doğum öncesi dönemden itibaren katılım göstermediği belirlenmiştir. Bazı kültürden gelen babaların ise doğum öncesi dönemden itibaren çoğunlukla katılım gösterdikleri ve baba katılımında babanın geleneksel cinsiyet rol algısının etkili olduğu ortaya konmuştur.

Benetti vd., (2006) tarafından babaların babalık rolünü algılamasını belirlemek amacıyla 38 orta ve düşük gelirli babanın katılımı ile yapılan araştırma baba katılımını etkileyen faktörler incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda baba katılımında babanın yeterlilik algısının etkili olduğu, baba katılımında babanın geliri ve çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir değişkenlik bulunmamıştır. Ayrıca çocuğun yaşının da baba katılımında etkili bir değişken olmadığı belirlenmiştir.

Sanderson ve Thompson (2002) tarafından baba katılımını çocuk bakımına katılım yönüyle etkileyen değişkenleri incelemeyi amaçlayan çalışmaya 137 baba katılmıştır. Çalışmanın sonucunda babanın algıladığı çocuk bakımındaki yeterlik

düzeyinin babanın katılımında etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca babanın sahip olduğu çocuk bakım becerisi, algıladığı sorumluluk, babanın sahip olduğu yetenekler ve babanın cinsiyet rol algısının baba katılımında belirleyici olduğu ortaya konmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve toplanan verilerin istatistiksel analizlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Pandemi döneminde baba katılımının incelendiği bu araştırma nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma araştırma modelindedir. Karma araştırma yönteminde araştırma problemini çözümlemek amacı ile nicel veriler (kapalı uçlu) ve nitel veriler (açık uçlu) bir araya getirilerek incelenmektedir. Bu iki veri setinin birlikte kullanılması araştırma probleminin çözümlenmesinde oldukça avantajlı olmaktadır. Karma yöntemlerde hem nicel hem nitel veriler toplanıp, analizleri bütünleştirilmektedir. Böylece, konu problemin anlaşılması hakkında farklı yaklaşımların tek başına sağlayacağından çok daha fazla katkı sağlanmış olmaktadır (Creswell, 2017).

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik olarak babaların çocukların bakımına katılımının çocuğa ve aileye bağlı bazı özellikler doğrultusunda incelenmesi amacıyla nicel araştırma modellerinden betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli bir grubun belirli özelliklerinin belirlenmesi için kullanılmaktadır. Bu yöntemde çok sayıda bireye çeşitli iletişim yollarından yararlanılarak ulaşıp, ölçekler aracılığı ile veriler toplanılır. Daha sonra alınan cevaplar tercih edilme sıklığına göre ve yüzdeler olarak cetvel haline getirilip, raporlaştırılır. Betimsel tarama modeli çok sayıda bireye ulaşılarak veri toplanması sağlandığından araştırma probleminin açıklanması için avantajlı olmaktadır (Büyüköztürk vd., 2016). Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik olarak da baba-çocuk ilişkisinin baba görüşlerine göre incelenmesi amacıyla nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Babalarla ilgili yapılan araştırmalarda konunun oldukça kapsamlı olması ve babaların katılımının ölçülmesi sırasında çevresel birçok faktörün etkisi olduğu göz önüne alınarak daha saydam bir sonuca ulaşmak (Rolle vd., 2019) için nitel araştırma yöntemleri de kullanılarak bulguların desteklenmesi daha uygun görülmüştür.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim öğretim yılında Tunceli İli Merkezindeki Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ve özel bağımsız anaokulları ile ilkokula bağlı anasınıflarındaki 4-7 yaş arasındaki çocukların babaları oluşturmaktadır. Nicel verilere ait örneklemin belirlenmesinde seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Nicel veri örneklemini 2020-2021 eğitim öğretim yılında Tunceli ili merkezindeki resmi ve özel bağımsız anaokulları ile ilkokullara bağlı anasınıflarına devam eden 4-7 yaşlarındaki çocuğa sahip olan 172 babadan oluşmaktadır. Araştırmanın nicel verilerine katılım gösteren babaların ve çocuklarının demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1
Araştırmaya katılan babalar ve çocuklarına ait demografik özellikler

Değişken	Grup	N	%
Ay Aralığı	3-5 yaş	41	23.8
	6 yaş	88	51.2
	7 yaş	43	25.0
Çocuğun cinsiyeti	Kız	80	46.5
	Erkek	92	53.5
Babanın sahip olduğu çocuk sayısı	1	40	23.3
	2	108	62.8
	3 ve üzeri	24	14.0
Araştırmaya dahil olan çocuğun doğum sırası	Birinci çocuk	107	62.2
	İkinci çocuk	51	29.7
	Üçüncü ve üzeri çocuk	14	8.1
Babanın yaşı	26-30	21	12.2
	31-35	60	34.9
	36-40	56	32.6
	41 ve üzeri	35	20.3
Babanın eğitim durumu	İlköğretim	28	16.3
	Lise	40	23.3
	Yükseköğretim	104	60.5
Babanın çalışma durumu	Çalışan	161	93.6
	Çalışmayan	11	6.4
Çocuğun annesinin yaşı	31 ve altı	61	35.5
	32-36	64	37.2
	37 ve üzeri	47	27.3
Çocuğun annesinin eğitim durumu	İlköğretim	33	19.2
	Lise	49	28.5
	Yükseköğretim	90	52.3

Tablo 1

Araştırmaya katılan babalar ve çocuklarına ait demografik özellikler (devamı)

Değişken	Grup	N	%
Çocuğun annesinin çalışma durumu	Çalışıyor	47	27.3
	Çalışmıyor	125	72.7
Babanın pandemi dönemindeki çalışma şekli	Evden veya esnek mesaiyle çalışma	29	16.9
	Normal mesai	127	73.8
	İşsiz	16	9.3
Babanın ekonomik durumunu algılama şekli	Düşük (asgari ücret veya altı)	27	15.7
	Orta	73	42.4
	İyi ve çok iyi	72	41.9
Babanın çocuğun annesi ile olan evlilik süresi	10 ve altı	119	69.2
	11 ve üstü	53	30.8
Babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesi	Artan	67	39.0
	Azalan	16	9.3
	Değişmeyen	89	51.7

Tablo 1’de araştırmaya katılan babaların demografik bulgularına ait frekans ve yüzde dağılımları gösterilmektedir. Buna göre araştırmaya katılan babaların %23.8’inin çocuğu 3-5 yaşlarında, %51.2’sinin çocuğu 6 yaş, %25.0’inin çocuğu 7 yaşındadır. Çocukların %46.5’i kız, %53.5’i erkektir. Babaların %23.3’ünün bir, %62.8’inin iki, %14.0’inin üç ve üzeri sayıda çocukları vardır. Araştırmaya dahil edilen babaların çocuklarının doğum sırası dağılımında ise %62.2’sinin birinci çocuk, %29.7’sinin ikinci çocuk, %8.1’inin üçüncü ve üzeri sırada doğan çocuk olduğu belirlenmiştir. Babaların %12.2’si 26-30 yaş aralığında, %34.9’u 31-35 yaş aralığında, %32.6’sı 36-40 yaş aralığında, %20.3’ü 41 ve üzeri yaşta olduğu Tablo 1’de görülmektedir. Eğitim durumuna göre babaların dağılımı incelendiğinde %16.3’ünün ilköğretim, %23.3’ünün lise, %60.5’inin yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca babaların %93.6’sı bir işte çalışırken, %6.4’ü ise çalışmamaktadır. Araştırmaya katılan babaların çocuklarının annelerinin %35.5’i 31 ve altı yaşta, %37.2’si 32-36 yaş aralığında, %27.3’ü ise 37 ve üzeri yaşta. Annelerin eğitim durumu incelendiğinde %19.2’sinin ilköğretim, %28.5’inin lise, %52.3’ünün yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Annelerin %27.3’ü bir işte çalışmakta, %72.7’si ise çalışmamaktadır. Babaların %16.9’u evden veya esnek mesaiyle çalışmakta, %73.8’i iş yeri mesaisine devam etmektedir. Babalardan %9.3’ü işsizdir. Babaların algılanan gelir düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde %15.7’sinin düşük, %42.4’ünün orta, %41.9’unun iyi ve çok iyi gelir düzeyine sahip olarak kendilerini değerlendirdikleri görülmektedir. Babaların %69.2’si 10 yıl ve altı süredir, %30.8’i 11 yıl ve üstü süredir çocuğunun annesi ile evliliğini sürdürmektedir.

Babaların %39.0'nın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zaman artarken, %9.3'ünün çocuğu ile geçirdiği zaman azalmış, %51.7'sinin ise çocuğu ile geçirdiği zamanda herhangi bir değişim olmamıştır.

Araştırmanın nitel verilerinin katılımcıları ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Nitel veri örnekleme 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Tunceli ili merkezindeki bağımsız anaokulları ile özel anaokullarına devam eden 4-7 yaşlarındaki çocuğa sahip 12 babadan oluşmaktadır. Nitel verilere dahil olan katılımcı babalara ve çocuklarına ilişkin özellikler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Araştırmanın nitel kısmına katılan babalara ve çocuklarına ait demografik özellikler

Baba Kod	Baba yaş	Babanın eğitim durumu	Baba Meslek	Babanın çocuk sayısı	Çocuk Yaşı	Çocuk cinsiyet	Çocuk doğum sırası	Anne çalışma durumu
B1	33	Lise	Askeri Personel	2	5	Kız	2.	Çalışmıyor
B2	41	Doktora	Akademisyen	2	5	Kız	2.	Çalışıyor
B3	42	Lisans	Teknisyen	2	5	Kız	2.	Çalışıyor
B4	45	Doktora	Akademisyen	1	5	Erkek	2.	Çalışıyor
B5	36	Lisans	Teknisyen	1	6	Erkek	1.	Çalışıyor
B6	38	Ön lisans	Güvenlik Görevlisi	2	6	Erkek	2.	Çalışmıyor
B7	41	Doktora	Akademisyen	2	5	Kız	2.	Çalışıyor
B8	37	Lisans	Mühendis	2	5	Erkek	1.	Çalışmıyor
B9	35	Lise	Askeri Personel	2	5	Erkek	2.	Çalışmıyor
B10	40	Doktora	Akademisyen	3	4	Erkek	2.	Çalışıyor
B11	37	Ön lisans	Teknisyen	3	6	Erkek	3.	Çalışmıyor
B12	39	Lisans	Polis Memuru	1	4	Kız	1.	Çalışmıyor

Tablo 2'ye göre araştırmanın nitel verilerine dahil edilen babaların yaşları 33 ile 45 yaş arasında değişmektedir. Babalardan ikisi lise mezunu, ikisi önlisans mezunu, dördü lisans, dördü de doktora mezunudur. Babaların ikisi askeri personel, dördü akademisyen, biri teknisyen, ikisi memur, biri mühendis, biri güvenlik görevlisi ve polis memuru olarak sıralanmaktadır. Babaların üçü tek çocuğa, yedisi iki çocuğa ve üçü de üç çocuğa sahiptir. Çalışmaya katılan babaların çocuklarının yaşları dört ile altı yaş arasında değişmektedir. Çocukların beşi kız, yedisi erkek çocuğudur. Çocukların üçü birinci çocuk, sekizi ikinci çocuk ve biri de üçüncü çocuktur. Çocukların altısının annesi çalışmakta, diğer altısının annesi çalışmamaktadır. Annelerin dokuzu yükseköğretim mezunu, ikisi orta okul mezunu ve biri de lise mezunudur. Yükseköğretim mezunu annelerden ikisi akademisyen, ikisi güvenlik görevlisi, biri ise sağlık personelidir.

Yükseköğretim mezunu annelerden dördü çalışmamaktadır. Çalışmayan bu annelerden biri çocuk gelişimi alanında eğitim almıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Aile Bilgi Formu”, “Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ)” ve “Baba Görüşme Soruları” kullanılmıştır. Kullanılan bu araçlara ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Aile Bilgi Formu

Araştırmaya katılan babalara ve çocuklarına ilişkin demografik bilgileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Aile Bilgi Formu (bkz. **EK-1**) kullanılmıştır. Aile Bilgi Formu’nda çocuklara ve ailelerine yönelik bilgiler yer almaktadır. Formda çocuklarla ilgili; ay aralığı, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası; annelerle ilgili, annenin yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu babasının yaşı, çalışma durumu, annesinin yaşı, annesinin eğitim durumu; babalarla ilgili, babanın yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, babanın pandemi dönemindeki çalışma şekli, babanın pandemi dönemindeki çalışma şekli, babanın ekonomik durumunu algılama şekli, babanın çocuğun annesi ile olan medeni durumu, babanın çocuğun annesi ile olan evlilik süresi ve babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesinden oluşan maddelere yer verilmiştir.

3.3.2. Baba Katılım Ölçeği

Araştırmada babaların katılımlarını belirlemek amacıyla Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından geliştirilen “Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ)” (bkz. **EK-3**) kullanılmıştır. BAKÖ, 3-6 yaş arasında çocuğu olan babaların ölçekte yer alan “keyfi meşguliyet”, “ilgi ve yakınlık” ve “temel bakım” alt boyutlarındaki etkinlik türlerine çocuklarıyla birlikte ne kadar sıklıkta katıldıklarının ölçülmesini sağlayan 5’li likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki maddelere babalar “Her zaman böyledir” (5 puan), “Çoğunlukla böyledir” (4 puan), “Bazen böyledir” (3 puan), “Nadiren böyledir” (2 puan), “Hiçbir zaman böyle değildir” (1 puan) ifadeleriyle yanıtlar verebilmekte ve yanıtlar doğrultusunda 5’li likert tipi ölçekten aldıkları toplam puan hesaplanabilmektedir. Toplam 37 maddeden oluşan ölçekten alınabilecek en düşük toplam puan 37, en yüksek puan 185’tir. Ölçek hem toplam puan alınmasına hem de her alt boyut için ayrı puan elde edilmesine uygundur.

Babaların ölçekten aldıkları puan arttıkça baba katılım düzeyleri de artmaktadır. Üç alt boyuttan oluşan ölçeğin alt boyutları şunlardır:

Keyfi Meşguliyet (KM) (17 madde): Babanın çocukla birlikte yaptığı serbest zaman etkinliklerini ve çocukla birlikte oynanan oyun çeşitlerini kapsamaktadır.

İlgi ve Yakınlık (İY) (12 madde): Çocuğun yaşantısına ilgili ve duyarlı davranmak, çocuğa sözel ya da fiziksel olarak sevgi göstermek gibi etkinlikleri içermektedir.

Temel Bakım (TB) (8 madde): Çocuğun günlük gereksinimlerin giderilmesi ve fiziksel bakımının sağlanmasını belirten çeşitli etkinlikleri kapsamaktadır.

BAKÖ'nin alt boyutlarının güvenirlik hesaplamaları yapılırken Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre Keyfi Meşguliyet, Temel Bakım, İlgi ve Yakınlık alt boyutları için Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları, sırasıyla .89, .83 ve .85 olarak hesaplanmıştır. BAKÖ, toplam puanı için Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin bu araştırmadaki güvenirlik analizleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3
Baba katılım ölçeğine ait güvenirlik analizi

Madde	Medyan	Düzeltilmiş R	Madde silindiğinde Alfa	Alfa
Madde1	4.0	0.560	0.884	
Madde3	3.0	0.533	0.885	
Madde5	4.0	0.553	0.884	
Madde7	2.5	0.472	0.887	
Madde10	4.0	0.566	0.883	
Madde12	4.0	0.561	0.884	
Madde14	5.0	0.566	0.884	
Madde15	4.0	0.645	0.880	
Madde20	4.0	0.697	0.879	0.891
Madde21	5.0	0.569	0.883	
Madde23	5.0	0.471	0.887	
Madde25	3.0	0.339	0.894	
Madde28	4.0	0.658	0.880	
Madde31	3.0	0.519	0.885	
Madde33	5.0	0.570	0.884	
Madde35	5.0	0.575	0.884	
Madde37	2.0	0.460	0.888	

Tablo 3

Baba katılım ölçeğine ait güvenilirlik analizi (devamı)

Madde	Medyan	Düzeltilmiş R	Madde silindiğinde Alfa	Alfa
Madde6	5.0	0.503	0.884	0.888
Madde9	5.0	0.605	0.878	
Madde13	5.0	0.681	0.876	
Madde17	5.0	0.575	0.881	
Madde18	5.0	0.463	0.888	
Madde19	5.0	0.697	0.873	
Madde22	5.0	0.722	0.872	
Madde27	5.0	0.674	0.874	
Madde30	5.0	0.627	0.878	
Madde32	5.0	0.449	0.887	
Madde34	5.0	0.627	0.879	
Madde36	5.0	0.636	0.878	
Madde2	4.0	0.540	0.840	0.852
Madde4	4.0	0.555	0.839	
Madde8	4.0	0.685	0.825	
Madde11	4.0	0.621	0.832	
Madde16	4.0	0.685	0.822	
Madde24	4.0	0.474	0.851	
Madde26	4.0	0.664	0.825	
Madde29	5.0	0.559	0.838	

Düzeltilmiş R: Düzeltilmiş madde korelasyonları

Tablo 3’de araştırmaya katılan babaların baba katılım ölçeğine ait alt ölçekler üzerinden elde edilen Cronbach Alfa güvenilirlik analizi sonuçları gösterilmektedir. Baba katılım ölçeğine ait alt ölçeklerde madde silindiğinde güvenilirlik katsayılarında anlamlı bir artış olmadığı görülmektedir. Ayrıca baba katılım ölçeğine ait alt ölçekler için tüm düzeltilmiş madde korelasyon değerleri pozitif olarak bulunmuştur. Bu bulgular ışığında baba katılım ölçeğine ait tüm sorular analize dahil edilmiştir. Baba katılım ölçeği alt boyutları için Cronbach Alfa katsayıları sırasıyla 0.891, 0.888 ve 0.852 olarak bulunmuştur. Ölçeğin genel güvenilirliği için Cronbach Alfa katsayısı da 0.879’dur.

3.3.3. Baba Görüşme Soruları

Araştırmacı tarafından baba katılımına yönelik yapılan araştırmalar (Keçeli-Kayısılı, 2008; Sımsıkı, 2011; Sımsıkı ve Şendil, 2014; Gambin vd, 2020; Gazi, 2019; Tükel ve Uzunöz, 2020, Karabulut, 2017; Allon, 2020; Morgül vd., 2020; Akoğlu ve Karaaslan, 2020) ve bu araştırmalarda kullanılan ölçme araçlarında tercih edilen

maddeler ile araştırmalarda yapılan görüşmelerde kullanılan görüşme soruları incelenerek, araştırmada kullanılacak açık uçlu görüşme soruları havuzu oluşturulmuştur. Bu sorulardan anlamca birbirine benzeyen sorular arasından, ifade yönünden daha g   l  ve anlamca en uygun sorular seçilmiş, birbirini kapsayan sorulardan anlamca en geniş içeriğe sahip olan sorular tercih edilmiştir. Bazı sorulara ise sonda soruları eklenerek görüşme soruları oluşturulmuştur.

Oluşturulan bu son form üç farklı üniversitede   retim elemanı olarak  alışan Okul  ncesi Eğitim alanında *doktor* unvanına sahip   retim elemanlarının uzman görüşüne sunularak soruların bazılarında değişiklik yapılmış ve bu şekilde kapsam geçerliği sağlanmıştır. Elde edilen ve son şekli verilen görüşme sorularının uygunluğu, araştırmanın nitel verilerine dahil edilmeyen bir baba ile yapılan pilot görüşme ile sınanmıştır. Bu uygulama sonucunda soruların bazılarında ifade de işikli ine gidilerek araştırmanın nitel verilerinin toplanmasında kullanılan görüşme sorularına son şekli verilmiştir (Bknz. EK-4). Araştırmada kullanılan görüşme soruları on sorudan oluşmakta ve içeriğinde pandemi sürecinde babaların ve çocuklarının yaşadıkları değişiklikler ile babanın çocuğun bakımı, gelişimi ve eğitimine katılımına ilişkin çeşitli durumları açıklayıcı sorular bulunmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasına başlamadan önce  n n   niversitesi Sosyal ve Beşer  Bilimler Yayın Etiği kurulundan araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna dair 2021/4-24 sayılı kararlı raporu (EK-1) alınmıştır. Araştırmanın verilerini MEB’e bağlı resmi ve özel anaokullarına devam eden çocukların babalarından veri toplayabilmek için MEB’e izin başvurusu yapılmıştır. Gerekli izinler (EK-2) alındıktan sonra araştırmanın nitel ve nicel verileri araştırmacı tarafından 05.04.2021 ve 28.05.2021 tarihleri arasında Tunceli il merkezinde bulunan resmi ve özel bağımsız anaokulları ile ilkokula bağlı anasınıflarına devam eden çocukların babalarının katılımıyla toplanmıştır. Gönüllülük esasına dayanan araştırmada babaların görüşleri üzerinden veriler elde edilmiştir.

Verilerin toplanması süreci pandemi döneminde gerçekleşmiştir. Bu nedenle verilerin toplanmasında iki farklı yol izlenmiştir. Buna göre, araştırmanın nicel verilerini toplamak amacıyla “Bilgilendirilmiş Onam”, “Aile Bilgi Formu” ve “Baba Katılımı  l e i” matbu formlar haline getirilmiştir. Bu formlar sınıf mevcuduna uygun olacak şekilde 15-20 formdan oluşan dosyalar halinde öğretmenlere verilmiş, öğretmenlerin

çocuklar aracılığıyla formalrı babalara göndermesi, formu dolduran babaların da okula geri göndermesi ve öğretmene teslim etmesi istenmiştir. Öğretmenlere doldurulmuş olarak gelen formlar araştırmacı tarafından öğretmenden alınmış ve nicel verilerin bir kısmı toplanmıştır. Verilerin diğer kısmı da araştırmacı tarafından hazırlanan çevirimiçi formlarla elde edilmiştir. Araştırmacı çevirimiçi formu hazırlayarak forma ait internet adresini öğretmenlere ulaştırmıştır. Öğretmenler de velilerle iletişim amacıyla oluşturduğu gruplarda veya bireysel iletişimler aracılığıyla forma ait internet adresini paylaşarak babaların formu doldurmalarını sağlamışlardır. Bu şekilde araştırmanın nicel verileri toplanmıştır. Toplamda 172 baba katılım sağlamıştır.

Araştırmanın nitel verileri için 12 baba ile yüz yüze görüşme yapılmış ve bu görüşmelerde araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu sorular sorulmuştur. Araştırmaya nicel verilerin toplandığı her okuldan en az bir baba katılacak şekilde 12 baba dahil edilmiştir. Babalara öncelikle veri toplanan kurumların yetkilileri ulaşp, çalışma hakkında bilgi vermiştir. Yapılan görüşmeler gönüllülük ilkesine uygun şekilde katılım göstermek isteyenlerin uygun oldukları zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Görüşmede ses kaydının alınacağı ve yalnızca araştırma verilerinin incelenmesi amacı ile kullanılacağı babalara bildirilmiştir. Uygulama sırasında alınan ses kayıtlarının içeriği yazılı metne dönüştürülerek raporlaştırılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada değişkenlerin normallik varsayımı için Shapiro-Wilk, varyans homojenlik varsayımı için Levene testi sonuçları incelenmiştir. Normal dağılıma uyan ölçüm değerleri için parametrik olan yöntemlere uygun şekilde, bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Bağımsız Gruplar t-Testi, bağımsız üç veya daha fazla grup karşılaştırmalarında ANOVA testi ve çoklu karşılaştırma testi için Tukey testi kullanılmıştır. Normallik varsayımı sağlanmadığı takdirde non-parametrik olan yöntemlere uygun şekilde, bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Mann-Whitney U testi, bağımsız üç veya daha fazla grup karşılaştırmalarında Kruskal-Wallis testi ve çoklu karşılaştırma testi için Bonferonni düzeltmesi ile Dunn testi kullanılmıştır. İstatistiksel analizler paket program ile yapılmıştır. Çalışmada güven düzeyi %95 olarak alınmıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik olarak yapılan nitel kısmında ise 12 baba ile yüz yüze yapılan yüzyüze görüşmelerin yazılı hale getirilmesi için alınan ses kayıtlarındaki tüm görüşme içeriği raporlaştırılmıştır. Yazılı dökümanlara dönüştürülen

görüşmelerden toplamda 75 sayfa konuşma dökümü elde edilmiştir. Araştırmada yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi yapılırken babalar “B1”, “B2” şeklinde sıra numarası verilerek kodlanmıştır.

Çalışmanın nitel veri analizinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi araştırmada elde edilen verileri açıklamayı sağlayacak, kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. İçerik analizinde önce kodlamalar yapılmış, birbirleri ile benzerlik taşıyan kodlar belirli kavramlar ve konular çerçevesinde bir araya getirilerek okuyucunun anlayacağı şekilde yorumlanarak (Yıldırım ve Şimşek, 2008) temalara ulaşılmış, bu şekilde tümevarım yöntemi ile araştırmanın bulguları oluşturulmuştur. Nitel bulguların güvenilirlik çalışması için kodlamalara araştırmacı ve okul öncesi eğitim alanında doktor unvanına sahip bir araştırmacının birlikte kodlama yapmasıyla başlanmıştır. Bir katılımcıya ait kodları araştırmacı ve kodlayıcı birlikte oluşturmuştur. Daha sonra başka bir katılımcıya ait verileri araştırmacı ve kodlayıcı ayrı ayrı kodlamış ve kodlardan da temalar oluşturmuşlardır. Bir araya gelerek birbirlerine benzerliğine ilişkin oranlar hesaplanmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplamasında Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği $\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})}$ formülü kullanılmıştır. Buna göre araştırmacının ve kodlayıcının yaptığı kodlamalardaki güvenilirlik %91 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarında kodlayıcılar arasında en az %70 olarak hesaplanan güvenilirlik puanı araştırmanın güvenilir kabul edilmesini sağladığından (Miles ve Huberman, 1994), bu araştırmanın nitel bulguları güvenilir bulunmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Karma araştırma deseninde hazırlanmış olan bu çalışmaya ilişkin bulgular nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak elde edilmiştir. Bulguların sunumunda nicel verilere ilişkin bulgular ile nitel verilere ilişkin bulgular ayrı ayrı sunulmuştur.

4.1. Araştırmanın nicel verilerine ilişkin analiz bulguları

Araştırmanın nicel verileri araştırmanın birinci alt problemine uygun olarak belirlenen demografik değişkenlerin BAKÖ'ne göre farklılık gösterip göstermediğine dayalı olarak incelenmesiyle oluşturulmuştur. Buna göre BAKÖ'nün bulguları, çocukların yaş aralığı, çocukların cinsiyetleri, kardeş sayısı, doğum sırası, baba yaşı, baba eğitim durumu, baba çalışma durumu, anne yaşı, anne eğitim durumu, anne çalışma durumu, babanın çalışma şekli, babanın algılanan ekonomik durumu, babanın anne ile birliktelik durumu, baba ile annenin evlilik süresi ve babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesi olarak ele alınmıştır.

Çocukların yaşı

Araştırmada ele alınan değişkenlerden biri çocukların yaş aralıklarıdır. Tablo 4'te BAKÖ toplam puanları ile ölçeğin alt boyutlarının çocukların yaşına göre karşılaştırıldığı ANOVA testi bulguları gösterilmektedir.

Tablo 4

BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların çocukların yaş aralıklarına göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup (n)	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Keyfi meşguliyet	3-5 yaş ^a	41	61.732	10.550	0.983 ^{AV}	0.376
	6 yaş ^a	88	62.341	10.942		
	7 yaş ^a	43	64.907	13.031		
İlgi ve yakınlık	3-5 yaş ^a	41	55.585	5.182	0.204 ^{AV}	0.815
	6 yaş ^a	88	55.761	5.465		
	7 yaş ^a	43	55.023	8.299		
Temel bakım	3-5 yaş ^a	41	30.024	6.263	1.740 ^{AV}	0.179
	6 yaş ^a	88	29.432	6.916		
	7 yaş ^a	43	31.860	7.876		
BAKÖ	3-5 yaş ^a	41	147.341	17.237	0.654 ^{AV}	0.521
	6 yaş ^a	88	147.534	20.357		
	7 yaş ^a	43	151.791	26.657		

SS: Standart sapma, $\bar{X}$: Ortalama, AV: Anova

Tablo 4’te görüldüğü gibi, çocukların yaş aralıklarına göre babaların BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık, temel bakım) ile BAKÖ’nden aldıkları toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Bu durumda babaların katılım durumlarının çocukların yaş gruplarına göre değişmediği görülmektedir.

Cinsiyet

Araştırmada BAKÖ ile karşılaştırılması yapılan diğer değişken ise çocukların cinsiyetleridir. Tablo 5’te BAKÖ toplam puanı ve alt boyutlarının puan ortalamalarının çocukların cinsiyetine göre karşılaştırıldığı t-testi analiz bulguları gösterilmektedir.

Tablo 5
BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların çocukların cinsiyetlerine göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Keyfi meşguliyet	Kız	80	63.475	11.734	0.683	0.496
	Erkek	92	62.283	11.152		
İlgi ve yakınlık	Kız	80	55.763	6.483	0.448	0.655
	Erkek	92	55.337	5.978		
Temel bakım	Kız	80	29.450	7.328	-1.268	0.206
	Erkek	92	30.815	6.782		
BAKÖ	Kız	80	148.688	22.225	0.077	0.939
	Erkek	92	148.435	20.797		

SS: Standart sapma, $\bar{X}$: Ortalama, t: Bağımsız örneklem t-testi

Tablo 5’te görüldüğü gibi, çocukların cinsiyetine göre babaların BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık, temel bakım) ile BAKÖ’nden aldıkları toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Kardeş sayısı

Araştırmada BAKÖ ile karşılaştırılması yapılan diğer değişken ise çocukların sahip oldukları kardeş sayısıdır. Tablo 6’da BAKÖ toplam puanları ve alt boyutlarının babaların çocuk sayılarına göre karşılaştırıldığı Kruskal-Wallis testi analiz bulguları gösterilmektedir.

Tablo 6

BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların çocuk sayısına göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	χ^2	p
Keyfi meşguliyet	1 ^a	40	61.575	60.000	33.000	78.000	4.967 ^{KW}	0.083
	2 ^a	108	64.111	65.500	23.000	83.000		
	3 ve üzeri ^a	24	59.208	61.500	35.000	81.000		
İlgi ve yakınlık	1 ^a	40	55.850	57.000	42.000	60.000	2.051 ^{KW}	0.359
	2 ^a	108	55.880	58.000	34.000	60.000		
	3 ve üzeri ^a	24	53.458	57.500	27.000	60.000		
Temel bakım	1 ^a	40	29.550	29.000	8.000	40.000	1.343 ^{KW}	0.511
	2 ^a	108	30.528	32.000	8.000	40.000		
	3 ve üzeri ^a	24	29.667	30.500	11.000	40.000		
BAKÖ	1 ^a	40	146.975	144.500	99.000	176.000	3.988 ^{KW}	0.136
	2 ^a	108	150.519	153.000	66.000	183.000		
	3 ve üzeri ^a	24	142.333	147.500	80.000	178.000		

Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, KW: Kruskal-Wallis testi

Tablo 6’da görüldüğü gibi, babaların sahip olduğu çocuk sayısına göre BAKÖ toplam puan ve alt boyutlarına (keyfi meşguliyet, ilgi veyakınlık, temel bakım) ait puan ortalamalarında anlamlı farklılık görülmemektedir ($p>.05$).

Doğum sırası

Tablo 7’de BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların, çocukların doğum sırasına göre karşılaştırıldığı Kruskal-Wallis testi analiz bulguları gösterilmektedir.

Tablo 7

BAKÖ’nin alt boyutlarına ait puanların doğum sırasına göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	χ^2	p
Keyfi meşguliyet	Birinci çocuk ^a	107	63.850	64.000	33.000	83.000	4.184 ^{KW}	0.123
	İkinci çocuk ^a	51	62.608	63.000	23.000	82.000		
	Üçüncü ve üzeri çocuk ^a	14	55.929	57.500	35.000	77.000		
İlgi ve yakınlık	Birinci çocuk ^a	107	56.159	58.000	34.000	60.000	2.984 ^{KW}	0.225
	İkinci çocuk ^a	51	55.098	57.000	35.000	60.000		
	Üçüncü ve üzeri çocuk ^a	14	52.357	56.500	27.000	60.000		
Temel bakım	Birinci çocuk ^a	107	30.402	32.000	8.000	40.000	4.128 ^{KW}	0.127
	İkinci çocuk ^a	51	30.647	31.000	8.000	40.000		
	Üçüncü ve üzeri çocuk ^a	14	26.786	27.000	11.000	36.000		
BAKÖ	Birinci çocuk ^a	107	150.411	151.000	86.000	183.000	4.250 ^{KW}	0.119
	İkinci çocuk ^a	51	148.353	152.000	66.000	180.000		
	Üçüncü ve üzeri çocuk ^a	14	135.071	143.500	80.000	168.000		

Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, KW: Kruskal-Wallis testi

Tablo 7’de görüldüğü gibi, çocukların doğum sırasına göre babaların BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi veyakınlık, temel bakım) ile BAKÖ’nden aldıkları toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Baba yaşı

Tablo 8’de BAKÖ ve alt boyutlarının babanın yaşına göre karşılaştırıldığı Kruskal Wallis ve ANOVA testleri analiz bulguları sunulmuştur.

Tablo 8
BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın yaşına göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Medyan	Min.	Maks.	Test ist.	p	Farkın Yönu
Keyfi meşguliyet	26-30 ^a	21	67.095	9.022	69.000	50.000	81.000	2.969 ^{AV}	0.033*	26-30>41 ve üzeri
	31-35 ^{ab}	60	60.733	10.884	61.500	33.000	80.000			
	36-40 ^{ab}	56	65.018	11.045	66.500	42.000	83.000			
	41 ve üzeri ^b	35	60.400	13.070	61.000	23.000	81.000			
İlgi ve yakınlık	26-30 ^a	21	57.714	3.690	60.000	47.000	60.000	9.801 ^{KW}	0.020*	26-30>31-35
	31-35 ^b	60	54.733	6.354	57.000	34.000	60.000			
	36-40 ^{ab}	56	56.661	4.959	58.000	38.000	60.000			
	41 ve üzeri ^{ab}	35	53.800	8.152	57.000	27.000	60.000			
Temel bakım	26-30 ^a	21	33.476	5.582	35.000	19.000	40.000	10.812 ^{KW}	0.013*	26-30>31-35
	31-35 ^b	60	28.983	6.823	29.500	8.000	40.000			
	36-40 ^{ab}	56	31.304	6.774	32.500	16.000	40.000			
	41 ve üzeri ^{ab}	35	28.457	7.905	28.000	8.000	40.000			
BAKÖ	26-30 ^a	21	158.286	15.476	165.000	128.000	178.000	11.317 ^{KW}	0.010*	26-30>31-35
	31-35 ^b	60	144.450	20.625	146.500	86.000	180.000			
	36-40 ^{ab}	56	152.982	18.904	153.500	97.000	183.000			
	41 ve üzeri ^{ab}	35	142.657	26.307	145.000	66.000	181.000			

SS: Standart sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, AV: Anova, KW: Kruskal-Wallis testi

* $p<.05$

Tablo 8’de babaların keyfi meşguliyet alt boyutuna ait puan ortalamalarında babanın yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Buna göre yaşı 26-30 olan babaların keyfi meşguliyet puan ortalamaları ($\bar{X}$ =67.095), yaşı 41 ve üzerinde olan babaların puan ortalamalarına ($\bar{X}$ =60.400) göre anlamlı ölçüde daha yüksektir.

Tablo 8'e göre babaların ilgi ve yakınlık puan ortalamalarında babanın yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Buna göre yaşı 26-30 olan babaların ilgi ve yakınlık puan ortalamaları ($\bar{X} = 57.714$), 31-35 yaş arası olan babaların puan ortalamalarına ($\bar{X} = 54.733$), göre anlamlı ölçüde daha yüksektir.

Temel bakım puan ortalamalarında babanın yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Buna göre yaşı 26-30 olan babaların temel bakım puan ortalamaları ($\bar{X} = 33.476$), 31-35 yaş arası olan babaların puan ortalamalarına ($\bar{X} = 28.983$) göre anlamlı ölçüde daha yüksektir.

BAKÖ toplam puan ortalamalarında babanın yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Buna göre yaşı 26-30 olan babaların baba katılım ölçeği puan ortalamaları ($\bar{X} = 158.286$), 31-35 yaş arası babaların puan ortalamalarına ($\bar{X} = 144.450$), göre anlamlı ölçüde daha yüksektir.

Baba eğitim durumu

Tablo 9'da BAKÖ ve alt boyutlarının baba eğitim durumuna göre karşılaştırıldığı Kruskal-Wallis testi analiz bulguları gösterilmektedir.

Tablo 9
BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların baba eğitim durumuna göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	χ^2	p
Keyfi meşguliyet	İlköğretim ^a	28	58.893	62.000	39.000	78.000	4.831 ^{KW}	0.089
	Lise ^a	40	62.475	62.500	23.000	81.000		
	Yükseköğretim ^a	104	64.038	65.000	33.000	83.000		
İlgi ve yakınlık	İlköğretim ^a	28	53.571	57.500	27.000	60.000	2.343 ^{KW}	0.310
	Lise ^a	40	56.500	59.000	35.000	60.000		
	Yükseköğretim ^a	104	55.692	57.500	34.000	60.000		
Temel bakım	İlköğretim ^a	28	30.071	31.500	15.000	40.000	0.002 ^{KW}	0.999
	Lise ^a	40	30.275	31.500	8.000	40.000		
	Yükseköğretim ^a	104	30.173	31.000	8.000	40.000		
BAKÖ	İlköğretim ^a	28	142.536	145.500	91.000	173.000	2.078 ^{KW}	0.354
	Lise ^a	40	149.250	152.000	66.000	181.000		
	Yükseköğretim ^a	104	149.904	151.000	80.000	183.000		

SS: Standart sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, KW: Kruskal-Wallis testi

Tablo 9’da görüldüğü gibi, babaların eğitim durumuna göre babaların BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi veyakınlık, temel bakım) ile BAKÖ’nden aldıkları toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Babanın çalışma durumu

Tablo 10’da BAKÖ toplam puanı ile alt boyutlarının babanın çalışma durumuna göre karşılaştırıldığı Mann-Whitney U testi analiz bulguları verilmiştir.

Tablo 10
BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların baba çalışma durumuna göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	MW-U	P
Keyfi meşguliyet	Çalışıyor	161	62.553	63.000	23.000	83.000	1.074 ^{MW}	0.283
	Çalışmıyor	11	67.000	67.000	55.000	81.000		
İlgi ve yakınlık	Çalışıyor	161	55.503	58.000	27.000	60.000	0.662 ^{MW}	0.508
	Çalışmıyor	11	56.000	59.000	43.000	60.000		
Temel bakım	Çalışıyor	161	29.901	31.000	8.000	40.000	2.002 ^{MW}	0.045*
	Çalışmıyor	11	34.273	35.000	26.000	40.000		
BAKÖ	Çalışıyor	161	147.957	150.000	66.000	183.000	1.340 ^{MW}	0.180
	Çalışmıyor	11	157.273	161.000	129.000	181.000		

Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, MW-U: Mann-Whitney U

* $p<.05$

Tablo 10’a göre babaların keyfi meşguliyet, ilgi yakınlık ve BAKÖ puan ortalamalarında baba çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0.05$), babaların çalışma durumu açısından keyfi meşguliyet, ilgi yakınlık ve BAKÖ puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Temel bakım puan ortalamalarında ise baba çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Buna göre çalışan babaların temel bakım puan ortalamalarının ($\bar{X} = 29.901$), çalışmayan babaların puan ortalamalarına ($\bar{X} = 34.273$) göre anlamlı ölçüde daha düşük olduğu görülmektedir.

Çocuğun annesinin yaşı

Tablo 11’de BAKÖ toplam puanı ve alt boyutlarına ait puan ortalamalarının çocuğun annesinin yaş düzeyine göre karşılaştırıldığı Kruskal Wallis testi analiz bulguları sunulmuştur.

Tablo 11
BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların anne yaşına göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	χ^2	p
Keyfi meşguliyet	31 ve altı ^a	61	62.590	62.000	33.000	82.000	0.809 ^{KW}	0.667
	32-36 ^a	64	64.234	64.500	43.000	83.000		
	37 ve üzeri ^a	47	61.255	65.000	23.000	81.000		
İlgi ve yakınlık	31 ve altı ^a	61	55.820	58.000	34.000	60.000	3.461 ^{KW}	0.177
	32-36 ^a	64	56.609	58.000	38.000	60.000		
	37 ve üzeri ^a	47	53.702	58.000	27.000	60.000		
Temel bakım	31 ve altı ^a	61	30.279	32.000	8.000	40.000	0.335 ^{KW}	0.846
	32-36 ^a	64	30.625	31.500	14.000	40.000		
	37 ve üzeri ^a	47	29.447	30.000	8.000	40.000		
BAKÖ	31 ve altı ^a	61	148.689	150.000	86.000	179.000	1.455 ^{KW}	0.483
	32-36 ^a	64	151.469	152.500	112.000	183.000		
	37 ve üzeri ^a	47	144.404	148.000	66.000	181.000		

SS: Standart sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, KW: Kruskal-Wallis testi

Tablo 11’de görüldüğü üzere, annelerin yaş aralıklarına göre babaların BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi veyakınlık, temel bakım) ile BAKÖ’nden aldıkları toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Anne eğitim düzeyi

Tablo 12’de BAKÖ ve alt boyutlarının çocuğun anne eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığı Kruskal Wallis testi analiz bulguları sunulmuştur.

Tablo 12
BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların anne eğitim durumuna göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	χ^2	p
Keyfi meşguliyet	İlköğretim ^a	33	59.515	62.000	23.000	81.000	3.397 ^{KW}	0.183
	Lise ^a	49	61.857	65.000	35.000	82.000		
	Yükseköğretim ^a	90	64.589	65.000	33.000	83.000		
İlgi ve yakınlık	İlköğretim ^a	33	53.424	58.000	34.000	60.000	1.386 ^{KW}	0.500
	Lise ^a	49	54.653	58.000	27.000	60.000		
	Yükseköğretim ^a	90	56.789	58.000	46.000	60.000		

Tablo 12

BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların anne eğitim durumuna göre karşılaştırılması (devamı)

	İlköğretim ^a	33	30.485	32.000	8.000	40.000		
Temel bakım	Lise ^a	49	29.306	29.000	11.000	40.000	1.706 ^{KW}	0.426
	Yükseköğretim ^a	90	30.544	31.000	8.000	40.000		
	İlköğretim ^a	33	143.424	149.000	66.000	181.000		
BAKÖ	Lise ^a	49	145.816	150.000	80.000	178.000	2.024 ^{KW}	0.363
	Yükseköğretim ^a	90	151.922	152.000	99.000	183.000		

SS: Standart sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, KW: Kruskal-Wallis testi

Tablo 12’de görüldüğü gibi, annenin eğitim durumuna göre babaların BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi veyakınlık, temel bakım) ile BAKÖ’nden aldıkları toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Anne çalışma durumu

Tablo 13’de BAKÖ ve alt boyutlarının çocuğun annesinin çalışma durumuna göre karşılaştırıldığı bağımsız örneklem t-testi analiz bulguları gösterilmektedir.

Tablo 13

BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların anne çalışma durumuna göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Keyfi meşguliyet	Çalışıyor	47	64.191	9.600	0.954 ^T	0.341
	Çalışmıyor	125	62.328	12.014		
İlgi ve yakınlık	Çalışıyor	47	56.872	3.921	2.202 ^T	0.029*
	Çalışmıyor	125	55.032	6.814		
Temel bakım	Çalışıyor	47	31.383	6.664	1.375 ^T	0.171
	Çalışmıyor	125	29.728	7.168		
BAKÖ	Çalışıyor	47	152.447	16.591	1.468 ^T	0.144
	Çalışmıyor	125	147.088	22.850		

SS: Standart sapma, $\bar{X}$: Ortalama, t: bağımsız örneklem t-testi

* $p<.05$

Tablo 13’te görüldüğü gibi, annelerin çalışma durumuna göre babaların BAKÖ alt boyutlarından keyfi meşguliyet ve temel bakım ile BAKÖ’den aldıkları toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

İlgi ve yakınlık puan ortalamalarında anne çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Buna göre annesi çalışan çocukların babalarının ilgi ve yakınlık puan ortalamalarının ($\bar{X} = 56,872$), çalışmayan annelerin ilgi yakınlık puan ortalamalarına ($\bar{X} = 55,032$) göre anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Babanın pandemi dönemindeki çalışma şekli

Tablo 14’de baba katılım ölçeği ve alt boyutlarının, babanın pandemi sürecinde çalışma şekline göre karşılaştırıldığı Kruskal-Wallis testi analiz bulguları gösterilmektedir.

Tablo 14
BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın pandemi sürecinde çalışma şekline göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	χ^2	p
Keyfi meşguliyet	Evden veya esnek mesaiyle çalışan ^a	29	63.034	62.000	48.000	82.000	0.749 ^{KW}	0.688
	Normal mesaiye devam eden ^a	127	62.472	64.000	23.000	83.000		
	İşsiz ^a	16	65.375	67.500	43.000	81.000		
İlgi ve yakınlık	Evden veya esnek mesaiyle çalışan ^a	29	56.069	57.000	46.000	60.000	1.657 ^{KW}	0.437
	İş yerimde mesaiye devam eden ^a	127	55.150	58.000	27.000	60.000		
	İşsiz ^a	16	57.625	59.000	50.000	60.000		
Temel bakım	Evden veya esnek mesaiyle çalışan ^a	29	31.276	32.000	16.000	40.000	4.661 ^{KW}	0.097
	Normal mesaiye devam eden ^a	127	29.567	30.000	8.000	40.000		
	İşsiz ^a	16	33.063	35.000	20.000	40.000		
BAKÖ	Evden veya esnek mesaiyle çalışan ^a	29	150.379	149.000	119.000	181.000	2.264 ^{KW}	0.322
	Normal mesaiye devam eden ^a	127	147.189	150.000	66.000	183.000		
	İşsiz ^a	16	156.063	159.500	121.000	181.000		

Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, KW: Kruskal-Wallis testi

Tablo 14’de görüldüğü üzere, babaların pandemi sürecindeki çalışma şekline göre babaların BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık, temel bakım) ile

BAKÖ'nden aldıkları toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Babanın ekonomik durumunu algılama şekli

Tablo 15'de baba katılım ölçeği ve alt boyutlarının babanın ekonomik durumunu algılama şekline göre karşılaştırıldığı Kruskal Wallis testi analiz bulguları verilmiştir.

Tablo 15

BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın ekonomik durumunu algılama şekline göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	χ^2	p	Farkın yönü
Keyfi meşguliyet	Düşük (asgari ücret veya altı) ^a	27	60.111	60.000	23.000	81.000	5.046 ^{KW}	0.080	-
	Orta ^a	73	61.356	62.000	33.000	82.000			
	İyi ve çok iyi ^a	72	65.361	65.500	38.000	83.000			
İlgi ve yakınlık	Düşük (asgari ücret veya altı) ^b	27	53.148	58.000	27.000	60.000	6.735 ^{KW}	0.034*	İyi ve çok iyi>Orta
	Orta ^b	73	54.918	57.000	34.000	60.000			İyi ve çok iyi>Düşük (asgari ücret veya altı)
	İyi ve çok iyi ^a	72	57.056	59.000	38.000	60.000			
Temel bakım	Düşük (asgari ücret veya altı) ^a	27	29.185	31.000	8.000	40.000	4.847 ^{KW}	0.089	-
	Orta ^a	73	29.014	29.000	8.000	40.000			
	İyi ve çok iyi ^a	72	31.736	32.000	19.000	40.000			
BAKÖ	Düşük (asgari ücret veya altı) ^{ab}	27	142.444	145.000	66.000	181.000	7.025 ^{KW}	0.030*	İyi ve çok iyi>Orta
	Orta ^b	73	145.288	149.000	80.000	181.000			İyi ve çok iyi>Düşük (asgari ücret veya altı)
	İyi ve çok iyi ^a	72	154.153	155.500	107.000	183.000			

Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, KW: Kruskal-Wallis testi

Tablo 15'de görüldüğü gibi, babanın ekonomik durumunu algılama şekline göre babaların BAKÖ alt boyutlarından keyfi meşguliyet ve temel bakım puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

İlgi ve yakınlık puan ortalamalarının ise babanın ekonomik durumunu algılama şekline göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<0.05$). Buna göre babanın ekonomik durumunu algılama şekli iyi ve çok iyi olan babaların ilgi ve yakınlık puan ortalamalarının ($\bar{X} = 57.056$), orta ve düşük (asgari ücret veya altı) olan

babaların puan ortalamalarına ($\bar{X}=54.918$, $\bar{X}=53.148$) göre anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu görülmektedir.

BAKÖ puan ortalamalarının babanın ekonomik durumunu algılama şekline göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Buna göre ekonomik durumunu algılama şekli iyi ve çok iyi olan babaların baba katılım ölçeği puan ortalamaları ($\bar{X}=154.153$), orta olan babaların puan ortalamasına göre ($\bar{X}=145.288$) anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Baba ile annenin evlilik süresi

Tablo 16’de baba katılım ölçeği ve alt boyutlarının babanın çocuğunun annesi ile olan evlilik süresine göre karşılaştırıldığı Mann Whitney U analiz bulguları verilmiştir.

Tablo 16

BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın çocuğunun annesi ile olan evlilik süresine göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	MW-U	p
Keyfi meşguliyet	10 ve altı	119	62.849	63.000	33.000	83.000	0.314 ^{MW}	0.754
	11 ve üzeri	53	62.811	65.000	23.000	82.000		
İlgi ve yakınlık	10 ve altı	119	55.924	58.000	34.000	60.000	-1.193 ^{MW}	0.233
	11 ve üzeri	53	54.660	58.000	27.000	60.000		
Temel bakım	10 ve altı	119	30.101	31.000	8.000	40.000	0.422 ^{MW}	0.673
	11 ve üzeri	53	30.358	31.000	8.000	40.000		
BAKÖ	10 ve altı	119	148.874	150.000	86.000	183.000	0.270 ^{MW}	0.787
	11 ve üzeri	53	147.830	152.000	66.000	181.000		

SS: Standart sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, MW: Mann-Whitney U

Tablo 16’da görüldüğü gibi, babaların çocuğun annesi ile olan evlilik süresine göre BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık, temel bakım) ile BAKÖ toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesi

Tablo 17’de baba katılım ölçeği ve alt boyutlarının, babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamana göre karşılaştırıldığı Kruskal Wallis testi analiz bulguları verilmiştir.

Tablo 17

BAKÖ ve alt boyutlarına ait puanların babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesine göre karşılaştırılması

Alt boyut	Grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Maks.	χ^2	p	Farkın Yönü
Keyfi meşguliyet	Artan ^a	67	64.388	64.000	42.000	82.000	4.338 ^{KW}	0.114	-
	Azalan ^a	16	58.938	59.500	48.000	73.000			
	Değişmeyen ^a	89	62.371	65.000	23.000	83.000			
İlgi ve yakınlık	Artan ^a	67	56.269	58.000	38.000	60.000	2.616 ^{KW}	0.270	-
	Azalan ^a	16	54.563	56.000	46.000	60.000			
	Değişmeyen ^a	89	55.157	58.000	27.000	60.000			
Temel bakım	Artan ^a	67	31.313	32.000	14.000	40.000	5.333 ^{KW}	0.069	-
	Azalan ^a	16	27.750	27.500	20.000	40.000			
	Değişmeyen ^a	89	29.764	32.000	8.000	40.000			
BAKÖ	Artan ^a	67	151.970	152.000	97.000	181.000	6.126 ^{KW}	0.047*	Artan>Azalan
	Azalan ^b	16	141.250	140.500	122.000	167.000			
	Değişmeyen ^{ab}	89	147.292	153.000	66.000	183.000			

Min: Minimum, Maks: Maksimum, $\bar{X}$: Ortalama, KW: Kruskal-Wallis testi

*p<.05

Tablo 17’de görüldüğü üzere, babaların çocukları ile geçirdikleri zamanı değerlendirmelerine göre, babaların BAKÖ alt boyutları (keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık, temel bakım) puan ortalamalarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir (p>.05).

BAKÖ puan ortalamalarının, babaların pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmelerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir (p<0.05). Buna göre, çocuğu ile geçirdiği zamanın arttığını ifade eden babaların BAKÖ’den aldıkları toplam puan ortalamalarının ($\bar{X}$ =151.970), azaldığını ifade eden babaların puan ortalamalarına göre ($\bar{X}$ =141.250) anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.2. Nitel verilere ilişkin bulgular

Araştırmanın nitel bulguları babalarla yapılan görüşmelere ilişkin yapılan içerik analizi sonucunda elde edilmiştir. Buna göre araştırmanın nitel verilere yönelik araştırma sorularına uygun bir sıra izlenmiştir.

4.2.1. Pandemi sürecinde baba ile çocuğun yaşamındaki değişimlere yönelik bulgular

Araştırmanın nitel bölümü için katılımcı olan 12 baba ile yapılan görüşmelerde babalara pandemi sürecinin iş yaşamlarında değişimler oluşturup oluşturmadığı, oluşturduysa nasıl değişimler oluşturduğu sorulmuştur. Babaların bu soruya verdiği yanıtlara yönelik olarak yapılan içerik analizinden elde edilen bulgulara göre babaların bazılarının *iş yaşamlarında değişiklikler yaşadıkları* (yedi baba), bazılarının da *iş yaşamlarının değişmediği* (beş baba) belirlenmiştir. Elde edilen bu iki durum tema olarak alınmış, bu iki tema ve temalara yönelik alt temalar Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 18
Pandemi sürecinde babaların iş yaşamındaki değişimlere ilişkin bulgular

Temalar	Alt temalar	Katılımcılar
Değişiklik olan	Mesai saatlerindeki değişimler	4
	İş ortamındaki değişimler	2
	İş yükündeki değişimler	2
	Mesleki performanstaki değişimler	2
Değişiklik olmayan	Mesaisinin devam etmesi	4

Pandemi sürecinde iş yaşamlarının değiştiğini belirten babaların yaşadıkları değişimin nasıl olduğuna yönelik görüşlerine ilişkin yapılan içerik analizi sonucunda babaların pandemi sürecinde iş yaşamlarında oluşan değişimler *mesai saatlerindeki değişimler, iş ortamındaki değişimler, iş yükündeki değişimler ve mesleki performanslarında oluşan değişimler* olmak üzere dört alt tema altında toplanmıştır.

Pandemi sürecinde mesai saatlerinin değiştiğini belirten babalardan biri çalıştığı kurumda esnek mesai saatleri uygulamasına geçildiğini, başka bir baba ise polis olarak görev yaptığı için emniyetin polislere toplum sağlığı adına denetimlerde bulunma görevi vermesi nedeniyle mesai saatlerinin arttığını belirtmiştir. Pandemi sürecinde iş ortamının değiştiğini belirten babalar, süreç içerisinde işlerini dijital ortamlardan yürütmeye başladıklarına değinmişlerdir. Babalardan biri (B7) bu durumu şu şekilde ifade etmiştir, “İş hayatımızda önceden dersleri bire bir anlatırken yüz yüze şimdi online olarak dersleri anlatıyoruz yaklaşık iki haftada bir video, videoyla dersler anlatılırken ondan sonraki haftalarda da canlı dersler yapıyoruz yani iş yaşamımızda benim yaşamımda daha

doğrusu değişim bu şekilde oldu yani...". Pandemi nedeniyle iş ortamının değiştiğini belirten babalar aynı zamanda ülke genelinde uygulanan sağlığın korunmasına yönelik önlem kararlarının işlerini evden de yürütmelerini sağlandığına, bu nedenle ev ortamlarının iş ortamına dönüşmesine neden olduğuna değinmişlerdir.

Babalardan güvenlik sektöründe çalışan ve eşi sağlık sektöründe görev alan ikisi ise pandemi sürecinde iş yükündeki artıştan bahsetmiş ve bu durumun günlük yaşantılarında önemli değişimlere neden olduğunu belirtmişlerdir. Babalardan ikisi ise süreç içerisinde alınan önlemlerle beraber yaşanan stresin mesleki performansını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. İş hayatında değişim olmadığını ifade eden babalardan dördü (B3, B4, B9, B11) ise, pandemi sürecinde mesai saatlerinde değişim olmadığını ifade etmişlerdir.

Babaların sosyal yaşamlarındaki değişimler

Babaların pandemi sürecinde yaşadıkları değişimleri anlamak amacıyla aynı zamanda *sosyal yaşamlarında* nasıl değişimler olduğu sorularak yanıt aranmıştır. Babaların verdikleri yanıtlara yönelik olarak yapılan içerik analizi bulgularından elde edilen temalar “*olumlu değişimler*” ve “*olumsuz değişimler*” temaları şeklinde oluşturulmuştur. Bu temalara ilişkin tema ve alt temalar Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19

Babaların pandemi sürecinde sosyal yaşantısındaki değişimlere yönelik bulgular

Temalar	Alt temalar	Katılımcılar
Olumlu değişimler	Etkileşimin artması	7
	Sosyal etkinliklerin yapılamaması	11
Olumsuz değişimler	Salgının oluşturduğu kaygılar	8
	Aile ile yapılan etkinliklerin azalması	6
	Arkadaşlarla yapılan etkinliklerin azalması	4

Pandemi sürecinin sosyal yaşamlarında yol açtığı değişime ilişkin görüşleri *olumlu değişimler* teması altında toplanan babaların büyük çoğunluğu (yedi baba), pandemi sürecinde aile içinde etkileşimin arttığını ve özellikle çocuklarıyla daha çok bir arada zaman geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu babalardan biri (B2) durumunu “...*Yani esnek çalışmaların getirdiği bazı şeylerle evde tabi daha çok vakit geçirmeye başladık*

çocuklarla birlikte...” sözleriyle ifade etmiştir. Başka bir baba (B7) ise kendi durumunu, “...*çocuğumla ilişkim gayet iyi bu pandemi sürecinde daha daha iyi oldu.*” şeklinde ifade etmiş ve çocuğu ile artan etkileşimine vurgu yapmıştır.

Babaların pandemi nedeniyle sosyal yaşamlarında oluşan *olumsuz değişimlerden* birini de *sosyal etkinliklerin yapılamaması* alt teması oluşturmuştur. Babaların sosyal yaşamlarındaki olumsuz değişimler alt temasında babaların büyük çoğunluğunun (11 baba), görüş birliği içerisinde olduğu belirlenmiştir. Babalar, süreç içerisinde önceden yapılan sosyal etkinliklerin yapılamadığını belirtmişlerdir. Buna göre babalar alınan önlemler nedeni ile sosyal etkinlik yapılabilecek yerlerin kapalı olması, alınan önlemlere ve salgının kurallarına uyum sağlama, il dışına çıkamama, hafta sonları dışarıya çıkamama ve bisiklet sürme gibi etkinlikleri yapamama gerekçelerini sunmuşlardır. Bu babalardan biri (B3) sosyal yaşantısında oluşan bu değişimin yaz aylarında ve yaz ayları yaklaştıkça dışarıda vakit geçirmelerini engellediğini, sürecin daha çok ev içinde geçirilen vakite dönüştüğünü belirtmiştir.

Babaların büyük çoğunluğunun (sekiz baba) salgının oluşturduğu kaygıların sosyal hayatı olumsuz etkilediği görüşüne sahip olduğu belirlenmiştir. Babaların pandemi nedeniyle sosyal yaşamlarında yaşadıkları *olumsuz değişimlerden* biri de salgının oluşturduğu kaygı olarak belirlenmiştir. Babalar sosyal hayata yönelik sınırlamaların olmasından, yapılabilecek bir sosyal etkinlik bulamadıklarından, sağlık kaygısı nedeniyle dışarıya çıkamadıklarından ve stres nedeniyle aile ile iletişim kuramadıklarından bahsederek salgının kendilerinde oluşturduğu kaygıyı belirtmişlerdir. Babalardan biri (B2) bu durumunu şöyle ifade etmiştir, “...*Kapanma ile birlikte sosyal aktivite inanılmaz bir şekilde azaldı dışarı çıkamamalar oldu kısıtlamalardan dolayı arkadaş çevremle buluşamaz hale geldik...*”.

Katılımcı babaların yarısı (altı baba), pandemi sürecinde aile ile yapılan etkinliklerinin azalması alt temasında aile ile vakit geçiremediklerini, aile ile gezi yapamadıklarını ve aile büyükleri ile akrabalara yönelik ziyaretleri yerine getiremediklerini belirterek aile içi etkileşimlerinin azalmasına vurgu yapmışlardır. Bu babalardan biri (B12), sosyal yaşantısındaki değişimi, “*Ailemizin ziyaretine bile gidemiyoruz. Hem yasaklar hem iş yoğunluğu var. Sosyal bir etkinliğim yok. Komşularım ile bahçede komşularım ile geçirdiğim zaman kadar bütün sosyal etkinliğim diyebilirim*” şeklinde ifade etmiştir.

Babaların pandemi sürecinde yaşadıkları *olumsuz değişimlerden* bir diğeri de *arkadaşlarıyla yaptıkları etkinliklerin azalmasıdır*. Babalardan bir kısmı (dört baba), pandemi sürecinde arkadaşlarıyla bir arada zaman geçiremediklerini, birlikte yaptıkları çeşitli spor faaliyetlerini pandemiden dolayı yapamadıklarını, önceden oynadıkları oyunları oynayamadıklarını belirtmişlerdir. Bu babalardan biri (B10) bu durumunu, “*Sosyal yaşantımızdaki değişimler özellikle spor işlerini spor faaliyetlerini yapamaz olduk. İşte yürüyüş yapıyordum düzenli arkadaşlarımla işte akşam saatlerinde bunu yapamadım... Çok sık geziler düzenliyordum işte vadiye işte kenar köşeye... Bunun haricinde işte arkadaşlarla okey oynardık yani şimdi biraz bitti gibi...*” ifadeleriyle anlatmış ve kendi sosyal yaşantısında oluşan değişimini açıklamıştır.

Çocukların yaşamlarındaki değişimler

Babalara pandemi sürecinde çocuklarının yaşamlarında da değişimler olup olmadığı, olduysa bu değişimlerin nasıl değişimler olduğu sorulmuştur. Babaların verdikleri yanıtlara yönelik olarak yapılan içerik analizine göre çocukların yaşadıkları değişimler *çocuğun ortamına yönelik değişimler*, *çocuktaki değişimler* ve *aile içi ilişkilerde değişimler* temaları altında toplanmıştır. Bu temalar, temalara ilişkin alt temalarile kodlar Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20

Pandemi sürecinde çocuğun yaşamındaki değişimlere ilişkin bulgular

Tema	Alt tema	Katılımcılar
Çocuğun ortamına yönelik değişimler	Sosyal yaşam	9
	Eğitim ortamı	8
	Oyun alanı değişimi	7
	Ev içi düzenlemeler	3
Çocuktaki değişimler	Yeme rutininde değişimler	9
	Fiziksel değişimler	8
	Duygulardaki değişimler	8
	Uyku rutininde değişimler	7
	Temizlik rutininde değişimler	6
	Dijital araçlara yönelim	6
	Davranış değişimleri	1
Aile içi ilişkilerdeki değişimler	Ebeveynlere yönelik duygular	5
	Etkileşimler	5
	İletişim Sorunları	3

*Bir katılımcı birden çok görüş bildirmiştir.

Araştırmada yapılan içerik analizine göre babalar pandemi sürecinde çocuklarının yaşamında meydana gelen değişimlerden en çok *çocuğun ortamına yönelik değişimlerden* bahsetmişlerdir. Buna göre babalardan büyük çoğunluğu (dokuz baba) süreç içerisinde çocukların sosyal yaşantılarının değiştiğini belirtmişlerdir. Alınan önlemlerle beraber çocukların arkadaşları ile daha az bir araya geldikleri, bu nedenle çocukların çeşitli duygusal tepkiler geliştirdikleri babaların ifadeleri arasında yer almaktadır. Babaların çoğunluğu (sekiz baba) çocukların eğitim ortamının değiştiğini belirterek süreç içerisinde okula göndermekte tereddüt yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Babalardan yedisi çocuklarının oyun alanlarındaki değişime dikkat çekmişlerdir. Babalar süreç içerisinde hareketli oyun alanlarının evin bahçesi ile sınırlandırılmasından, bu süreçte çocuklarının odalarının ve oyun alanlarının değişime uğramasından, evin oturma odasının çocuğun oyun alanına dönüşmesinden ve evin her yerinin kullanılması nedeniyle çocuğa oyun alanı kalmamasından dolayı ortaya çıkan *oyun ortamı değişimine* değinmişlerdir. Babalar bunun yanı sıra ev içinde çok zaman geçirmenin bir getirisi olarak, canlı derslere katılma durumu olan çocukla kardeşinin odasını ayırdıklarından ve salgına yakalanan ebeveynle çocuğun etkileşimde olduğu alanı değiştirmek suretiyle *ev içi ortam düzenlemeleri* de yaptıklarını belirtmişlerdir.

Babaların büyük çoğunluğu (dokuz baba) çocukların yeme rutininde oluşan değişimden bahsetmişlerdir. Babaların çocukların yaşamlarındaki değişimlere ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen *çocuktaki değişimler* teması altında yer alan *çocuktaki fiziksel değişimleri* çocuklarının enerjisini atamaması ve çocukların kilo alması olarak belirtmişlerdir. Babalar buna bağlı olarak çocuklarının *yeme rutininde değişimler* olduğuna, bunun ise çocukların beslenme saatlerinde, öğün sayısında ve yeme miktarında oluşan değişimlerden oluştuğuna değinmişlerdir. Babalardan biri (B10) çocuğunun beslenme düzenindeki değişimi şöyle ifade etmiştir, “...Yemek yeme hususunda da yani bu geç yatmaya bağlı olarak biraz daha akşam yemeği geç saate ertelendi ya da ara öğün dediğimiz ekstradan oldu...”.

Babaların büyük çoğunluğu (yedi baba), çocuklarının *uyku rutininde değişimler* olduğunu da belirtmişlerdir. Çocukların uyku rutininde oluşan değişimlerin uyku saatlerinde olduğunu, çocuklarının geç yatma ve geç uyanma şeklinde alışkanlıklar geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda babalardan biri (B11), çocuğunun uyku düzenindeki değişimi günlük fiziksel etkinliklerindeki azalmaya bağlı şöyle dile getirmiştir “Kesinlikle değişti işte hani sabah erken kalkardı okul için mesela...”.

Akşamları da erken yatırıyorduk, pandemiden sonra bu yavaş yavaş geç saatlere kadar uzamaya başladı”.

Babaların verdiği yanıtların analizi sonucunda çocukta oluşan değişimlerden biri de *temizlik rutininde oluşan değişimler* olmuştur. Babalar bu süreçte çocuklarının temizliğe ayırdığı sürede ve el-ayak yıkama sıklığında artış olduğunu, çocukların dezenfektan kullanmaya başladığını, maske takma alışkanlığı edindiklerini ve diş fırçalamaya dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Babalardan biri (B8) bu durumu şöyle ifade etmiştir; *“Ellerini dışarı çıkıp geldikten sonra ellerini mutlaka yıkar bunu bir alışkanlık haline getirmiş. Zaten yemeklerden önce ve sonra mutlaka önce yıkıyordu şu an daha titiz bir şekilde yapıyor bunları. Eskiye oranla yoğunlukla temizlik yapıyor evet dezenfektan kullanıyor sık sık.”.*

Babalar süreç içerisinde çocuklarındaki değişimlerden bahsederken katılımcı babalardan altısı, çocuklarının *dijital araçlara yönelmesi* alt teması altında çocuklarının sıklıkla bilgisayar, tablet ve telefon gibi teknolojik aletlerle oynadığını belirtmişlerdir. Ayrıca babalardan ikisi (B7 ve B11) çocukların süreçte TV izlemesinde artış olduğunu belirtmişlerdir. Babalardan biri, (B11) *“Bağımlılık aynen öyle. Okul zamanlarında hiç telefonla uğraşmazdı, oynamazdı. Oyun bilmezdi yani, akşamları sadece birkaç böyle video falan izlerdi ama şimdi sabah kalkar kalkmaz direk telefon.”* şeklinde bu durumu ifade etmiştir.

Babalardan alınan yanıtlar içerisinde, *çocuktaki değişim temasında* babalar çocuklarının *duyguları* alt temasında da pandemi sürecinde değişimler olduğunu belirtmişlerdir. Babalar çocuklarının yaşadığı duygu değişimlerinin içe kapanma, stres ve sağlık kaygısı yaşama, öfkeli olma ve davranma, evde olmaktan sıkılma, dışarı çıkma ve evde hareketli oyun isteme, okula gidemediği için üzülmeye, okula yönelik heyecanını kaybetme gibi duygular yaşadıklarını gördüklerini dile getirmişlerdir. Babalardan biri (B6), *“Çocuklarımı çok etkiledi bu durum, çocukların okul sevincini yarıda bıraktı hatta oğlum mesela okula çok istekliydi gitmeye sürekli sordu yani... pandemi dolayısıyla, çocukları çok etkiledi bizi etkilemedi ama çocukların psikolojisini çok etkiledi diyebilirim yani. Sevincini, mutluluğunu yarıda bıraktı okul sevincini...”* ifadesiyle pandemi sürecinde çocuğunun okula gidememesinin, çocukların okula yönelik duygularını etkilediğini belirtmiştir. Babalar çocuklarının duygularının yanı sıra bazı *davranışlarının* da değiştiğinden bahsetmişlerdir. Babalara göre çocuklarının pandemi sürecinde en çok değişen davranışı, ev içinde kalmaktan ve fiziksel olarak enerjisini atamamaktan kaynaklı

olarak gelişen gürültü yapma davranışı olmuştur. Buna yönelik olarak babalardan biri (B11) çocuğunun gürültü yapmasını, *“İşte okul şeyleri çok değişti hocam daha önceden mesela okula gidip geliyordu, sokağa çıkıyordu ama ne oluyor pandemi olunca okul gidiş gelişleri kısıtlandı, sokağa çıkması kısıtlandı evde geçirdiği süre daha çok arttı. Böyle olunca da hani enerjisini atamayınca hem kardeşleriyle olsun hem anne babasıyla işte, bizimle olsun biraz daha yüz göz oldu, hani nasıl diyeyim baskı yapmak zorunda kaldık hani bide binada oturduğumuzu düşünürsek hani çocuk sonuçta hareketli oluyor”* ifadeleri ile belirtmiştir.

Babalar çocuklarının yaşamındaki başka bir değişim alanı olarak *aile içindeki ilişkilerdeki değişime* ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir. Buna göre çocukların anne babadan ilgi isteme, anne babaya sık sık küsme ve ebeveynleriyle ilişkisinde gerginlik yaşama gibi *ebeveynlerine yönelik duygularında değişimler* olduğunu, ebeveynleriyle tartışmalar şeklinde yaşanan *iletişim sorunları* oluştuğunu ve ebeveynlerinin telefonla oynama davranışını model alma ile anne babayı arkadaşısı gibi görme şeklinde değişen etkileşimler yaşadıklarını belirtmişlerdir.

4.2.2. Pandemi sürecinde baba çocuk ilişkisine yönelik bulgular

Babalara pandemi sürecinde çocukları ile olan ilişkilerinde değişiklik olup, olmadığı sorulmuştur. Babalardan 11’i pandemi sürecinde çocuğuyla olan ilişkisinde değişiklik olduğunu söylemiş, ancak bir baba (B5) bu süreçte çocuğuyla olan ilişkisinde değişim olmadığını belirtmiştir. Babalardan bazıları (yedi baba) çocuklarıyla geçirdikleri sürenin bu dönemde arttığını belirtmişlerdir. Babalara hangi zamanlarda çocuklarına vakit ayırdıkları sorulduğunda babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın değişim gösterdiği belirlenmiştir. Babalardan üçü (B7, B6, B10), düzenli olarak hergün çocukları ile zaman geçirdiklerini belirtirken bu zamanları günde bir saat, tam gün veya günde birkaç saat gibi zaman dilimleri olarak belirtmişlerdir. Bu babalar dışında kalan babalar (dokuz baba) fırsat buldukça çocuklarına zaman ayırdıklarını belirtmişlerdir.

Babaların büyük çoğunluğu (11 baba), süreç içerisinde pandemi öncesine oranla, çocukları ile daha çok bir arada olduklarını ve bu nedenle onlarla daha çok ilgilenmeye başladıklarını belirtmişlerdir. Çocukları ile birlikte yaptıkları etkinliklerin bu süreçte değiştiğini belirten babalar, bu durumun çocuklarıyla pandemi öncesine göre daha çok bir arada olmalarına ve çocuklarının daha çok ilgi istemesine bağlı olarak oluştuğunu ifade etmişlerdir.

Babalara bu süreçte çocuklarıyla olan ilişkilerinin ne yönde değiştiği sorulduğunda babalar, çocuklarının bu süreçte kendilerinden yoğun biçimde ilgi ve birlikte eğlenceli oyun istediklerinden (B9, B11, B8, B6, B2), babalarını oyun arkadaşı olarak görme eğilimi gösterdilerinden (B11, B8, B5, B9), bu süreçlerde çocuklarıyla olan ilişkilerinin oldukça iyi olduğundan bahsetmişlerdir. Ancak babalar çocuklarına kural koyucu ve çocukların davranışlarını yöneten kişiler olduklarında aralarındaki iletişim ve erkileşimlerinin gerginleştiğini (B11, B7), ev ortamında stresin arttığını belirtmişlerdir (B5, B1, B7).

Babalar pandemi sürecinde çocuklarıyla yaptıkları etkinliklerin daha çok evde, evin bahçesinde, evin garajında, evin çevresinde, hobi bahçesinde ve nadir olarak da parklarda yapıldığını belirtmişlerdir. Pandemi sürecinde çocuklarıyla yaptıkları ev içi etkinliklerin arttığı anlaşılan babalara aynı zamanda pandemi sürecinde çocuklarıyla birlikte hangi etkinlikleri yaptıkları sorulmuştur. Babaların çocuklarıyla geçirdikleri zaman diliminde yaptıkları etkinliklere ilişkin analiz bulguları Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21
Babaların pandemi sürecinde çocuklarıyla yaptıkları etkinliklere ilişkin bulgular

Tema	Alt tema	Katılımcı
Ev içinde yapılan etkinlikler	Oyunlar	11
	Etkinlikler	5
	Bedensel hareketler	2
Ev dışında yapılan etkinlikler	Oyunlar	9
	Bedensel hareketler	5
	Etkinlikler	2

Babalar süreç *içersinde ev içinde yapılan ve ev dışında yapılan* etkinliklerde olan değişimleri ifade etmişlerdir. Ev içinde ve ev dışında yapılan değişiklikler; *oyunlar, etkinlikler ve bedensel hareketler* olarak sıralanmaktadır. Babaların büyük çoğunluğu (11 baba), *ev içinde yapılan etkinlikler* teması altında *oyunlar* alt teması altında oluşan değişikliklerden bahsetmişlerdir. Babalar, özellikle süreç *içersinde ev içinde yapılan* etkinlikleri çeşitlendirdiklerini belirterek, süreç *içerisinde evde* çocukları ile çeşitli oyunlar oynadıklarını ve çeşitli yeni oyuncaklar aldıklarını ifade etmişlerdir. Babalar alınan önlemler nedeniyle evde geçirilen sürenin artması ile birlikte, süreç *içerisinde*

çocukları ile yaptıkları etkinliklerde değişim olduğunu belirtmişlerdir. Bu değişimlerin, dijital araç gereç kullanımında ve ev içinde oynanan oyun çeşitlerinde artış şeklinde olduğu babalar tarafından ifade edilmiştir. Araştırmaya katılım gösteren babalar pandemi süreci içerisinde çocukları ile oynadıkları oyun çeşitlerinde değişimler olduğunu ifade etmişlerdir. Babalar bu değişimleri, bilgisayar, tablet, telefon gibi dijital araç gereçle oynanan oyunlar, legolar, bloklar, yapboz ve kartlarla oynanan oyunlarda artış olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, manipulatif masa oyunlarında artış olduğu, evde bulunan artık materyallerle geliştirilen oyunlar, boyama, çizgi çalışması ve oyun hamuru ile yapılan etkinliklerin de süreç içerisinde tercih edildiği babalar tarafından ifade edilmiştir. Oyuncak araba, oyuncak bebek, doğaçlama oynanan oyunlar da süreç içerisinde tercih edilen oyunlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte ev dışında yapılan spor, gezi ve diğer açık hava etkinliklerinin de azaldığı babalar tarafından dile getirilmiştir.

Babalardan ikisi (B7, B6), ev içinde geçirilen sürenin artması sonucunda çocuğunun ev içinde sıkıldığını ayrıca enerjisini atamayarak hareketli oyun ihtiyacı duyduğunu belirtmiştir. Bu nedenle ev içinde oynanan oyunları çeşitlendirdiklerini ve evde çocukların oyun oynayabilecekleri yeni oyuncaklar aldıklarını da ifade etmişlerdir. Ev içinde hareketli oyun oynama ve dijital oyunlar oynama da çocukların daha istekli olduğunu vurgulayan babalar (beş baba), bu durumun salgından kaynaklı olarak geliştiğini ifade etmişlerdir. Babalar tarafından ifade edilen oyunlar çeşitlilik göstermektedir. Süreç içerisinde çocuklarında fiziksel etkinlik eksikliği oluştuğunu düşünen yükseköğretim mezunu olan babalardan ikisi (B7 ve B6), çocukların bu gereksinimini karşılamak için ev içinde kullanılmak üzere zıpzıp ve boks sporunda kullanılan kum torbası malzemelerini tedarik ettiklerini belirtmişlerdir. Bu babaların eşleri de yükseköğretim mezunudur. Babalar tarafından tercih edilen etkinlikler çoğunlukla hareket içeren etkinliklerdir. Bu etkinlikler, dramatik oyunlar, ev içinde zıpzıp, top havuzu, boks gibi malzemelerle yapılan hareketli oyunlar olarak belirlenmiştir. Babalardan biri (B6), çocuğunun evde hareketli oyun gereksinimini karşılamak için boks eldiveni ve kum torbası aldığını şöyle ifade etmiştir; “...*Fiziki etkinlikleri sınırlandı süreç içinde enerjilerini çok atamadılar. Evde kaldıkları için bu enerjilerini atamadıkları için bu enerjiyi ben bir nevi boks sporu ile telafi etmeye çalıştım. Spor... Yani çocukların o enerjilerini atması için eve boks torbası kurdum, boks eldivenleri aldım...*”. Babalardan bir diğeri (B7) ise çocuğunun hareketli oyun ihtiyacı için yeni oyuncaklar aldığını şöyle

ifade etmiştir; *“Pandemiyle beraber ev içerisinde daha çok film izleme oyun oynama arttı. Dışarıya çıkamadığı için enerjisini atamadı. Eve oyun için zıpzip aldım, top aldım. Enerjisini ev içinde harcayabileceği etkinlikler planlıyoruz.”*

Babaların pandemi sürecinde çocukları ile oynadıkları oyunlar, oyun alanı ve bu oyunlarda kullandıkları malzemeler çocukların cinsiyetlerine göre farklılıklar göstermektedir. Kız çocuğu olan babalar ince motor becerilerine yönelik materyallar, masa oyuncakları ve dramatik oyunlardan bahsederken, erkek çocuğu olan babalar, ev içinde olduğu gibi ev dışında da oynanabilecek, büyük kas becerilerine yönelik hareketli oyunlar ile oyuncakları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Pandemi sürecinde mesai saatleri değişmeyen erkek çocuğuna sahip babaların ise çocuklarının bu süreçte bilgisayar oyunlarına daha çok yöneldikleri bu nedenle çocuklarının gelişimine dair endişe duydukları belirlenmiştir. Mesai saatleri değişmeyen babalardan ikisi (B8, B6) iş yerinin evlerine yakın olması ve süreç içerisinde çocuklarıyla oyun oynayabilecekleri açık alana (bahçeye) sahip olmaları nedeniyle oldukça eğlenceli zaman geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Babaların çocuklarıyla oynadıkları oyunlarda kullandıkları ev içi materyaller oyun çadırı, zıpzip, top havuzu, kum torbası, santraç taşları, domino taşları, tablet, bilgisayar, telefon, boyama mazemeleri, lego ve blok gibi yapı inşa oyuncakları, oyuncak bebek, oyuncak araba ve çeşitli maketler, manipülatif masa oyuncakları, oyun kartları, boyama mazemeleri, kalemler, kağıtlar, artık materyallerdir. Ev dışı ortamlarda yapılan etkinliklerde ve oyunlarda kullanılan materyaller ise bisiklet, top, ip, salıncak, misket ve balonlardır.

Babalara çocuklarıyla evin çevresi dışında nerelerde vakit geçirdikleri, çocuklarıyla alışveriş merkezleri veya marketlere gidip gitmedikleri sorulmuştur. Babalar genel olarak çocuklarını bu tür yerlerden süreç içerisinde uzak tutmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu soruya babalardan beşi alışveriş merkezi ve market türü yerlere çocuklarını çok nadir götürdüklerini, zaten yasaklar nedeniyle çocukları götürmediklerini ancak bazen çocukların anneleri ile birlikte gittiğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan babalardan yedisi ise pandemi nedeniyle çocuklarını bu tür yerlere hiç götürmediklerini belirtmişlerdir.

Pandemi döneminde çocuklarını nadiren de olsa alışveriş merkezi ve market gibi yerlere götüren babalar buralarda çocuklarına yönelik tutumlarının pandemi öncesine

göre daha farklı olduğunu belirtmişlerdir. Babalar market ve alışveriş merkezleri gibi yerlerde çocuklarını etrafa dokunmamaları, maskelerini doğru biçimde takmaları, marketten çıkarken dezenfektan kullanmaları, marketten döndüklerinde ellerini uygun biçimde yıkamaları, ellerini ağzlarına götürmemeleri, markete gidiş gelişte asansörlere ve kapı kollarına dokunmaması gerektiği konusunda sıklıkla uyardıklarını ifade etmişlerdir.

Babalara pandemi sürecinde çocuklarıyla sohbetlerinde çocukların hangi konuları tercih ettiği sorularak çocukların babalarıyla iletişimlerinin amacı öğrenilmek istenmiştir. Buna yönelik olarak yapılan içerik analizine göre çocuklar babalarıyla sohbetlerinde *yaşamları hakkında bilgi verme, babalarıyla anılarını paylaşma, babalarından bilgi edinme ve babalarından sorun çözümüne yönelik yardım alma* amaçlarıyla iletişim kurdukları belirlenmiş, buna yönelik temalar Tablo 22’de sunulmuştur.

Tablo 22
Çocukların babalarıyla sohbet etme amaçlarına yönelik bulgular

Tema	Alt tema	Katılımcılar
Bilgi verme	Akran ilişkileri	6
	Okuldaki öğrenmeleri	3
Paylaşma	Anılar ve yaşantılar	5
	Oynanan oyunlar	5
	Duygular	2
Bilgi edinme	Yaşamla ilgili bilgi edinme	4
	Oyunun kurallarını öğrenme	1
Yardım alma	Sorun çözümünde destek alma	6
	Akran ilişkilerini yönetmede yardım alma	5
	Beceri edinmede yardım alma	4

Çocukların babaları ile sohbet etme amaçlarına yönelik bulgular, *bilgi verme, paylaşma, bilgi edinme ve yardım alma* temaları altında toplanmaktadır. Babaların yarısı (altı baba), çocuklarının akranları hakkında, akranlarıyla olan ilişkileri ile ilgili olarak, okuldaki öğrenme yaşantıları ve öğretmenleri hakkında kendilerine *bilgi verme* amacıyla sohbet başlattıklarını belirtmişlerdir. Akran ilişkileri üzerine genellikle onlarla yapılan kavgalar ve arkadaşlarla birlikte yapılan etkinlikler, oyunlara dayalı sohbet ettikleri belirlenmiştir.

Paylaşma teması ise, duygular, anılar ve yaşantılar ile çocukların oynadığı oyunlar alt temalarından oluşmaktadır. Babalara göre çocuklar, salgın konusunda yaşadıkları duyguları, babanın olmadığı zamanlardaki yaşantıları ve anıları ile oynadıkları oyunları

babalarıyla paylaşmak istemektedirler. Babalar pandemi sürecinde çocukları ile yaptıkları sohbetlerin konusunda bazı değişimler olduğunu, sohbet konularının salgın üzerine yoğunlaştığını, çocukların salgına ilişkin korkularını babaları ile paylaştıklarını belirtmişlerdir. Babalardan biri (B11) bu durumu şöyle ifade etmiştir; “...*Büyük oğlum mesela atlattığından dolayı onda korku var evden çıkmıyor destek alıyoruz. Ama sonrasında büyük oğlum kurallara uymada hiç zorlanmadı sadece bir on gün on beş günlük bir karantina süreci geçirdiği için biraz psikolojik olarak etkilendi... Hani tekrar hasta olacağım kaygısı oldu yani... Kardeşleri de soruyor hasta olur muyuz, biz de diye korku oluştu haliyle...*”. Bunun yanında çocuklar pandemi öncesi yapılan etkinlikler ve sonrasında yapılmak istenen etkinlikler, kardeşler ile ilgili konularda da babalarıyla sıklıkla sohbet etmişlerdir. Gün içerisinde oynadıkları oyunlar ve babalarıyla ilgili konular da çocukların babaları ile yaptıkları paylaşımlar içerisinde yer almaktadır.

Babalar çocuklarının yaşamla ve oyundaki kurallarla ilgili bilgi edinmek amacıyla kendileriyle sohbet başlattıklarını söylemişlerdir. Babalara göre çocuklar yaşadıkları sorunun çözümünde, beceri edinmede ve yaptıkları işte ustalaşmak istediklerinde, akranlarıyla ilişkilerini yönetme konusunda babalarının deneyimine başvurarak yardım almaktadırlar. Özellikle bilgisayar oyunları ile ilgili bilgi alma konusunda çocukların sohbet başlattıkları belirlenmiştir. Çocukların TV’de gördükleri olaylar ve durumlar ile gelecekle ilgili konularda da babalarından bilgi almak istedikleri belirlenmiştir.

Babalara çocuklarının bir sorunu olduğunda bu sorunu kiminle paylaştıkları sorulmuştur. Babalardan altısı çocuğun bu durumu öncelikle annesiyle paylaştığını, dört baba hem anne ile hem de baba ile paylaştığını, iki baba da çocuklarının sorunlarını sadece babasıyla paylaştığını belirtmişlerdir. Çocuklarının sorunlarını sadece kendileriyle paylaştığını belirten bu iki babanın erkek çocuğuna sahip oldukları belirlenmiştir. Bu babalardan birinin pandemi sürecinde esnek mesai saatlerine sahip olması çocuğuyla ilgilenmesinde etken olmuştur. Diğer baba ise, çocuğunun polis olan annesinin pandemi sürecinde yoğun çalıştığını, bu nedenle evde çocuğuyla daha çok vakit geçirmek zorunda kaldığını, sonuç olarak kendisinin çocuğun sorunlarında ilk başvurduğu kişi olduğunu belirlenmiştir.

Babalara pandemi sürecinde çocuklarının kendileriyle paylaştığı sorunların neler olduğu da sorulmuştur. Babalar çocuklarının sıklıkla dışarıda oynamak istediklerinden ve evde olmaktan sıkıldıklarından, okullarına ve arkadaşlarına duydukları özleminden bahsettiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra çocukların oyun oynarken bir sorun

yaşadıklarında, korktukları bilgisayar oyunlarını oynadıklarında, akranlarıyla veya kardeşleriyle kavga ettiklerinde ya da düşme-yaralanma gibi fiziksel zarar görme durumlarında babalarına başvurdıkları belirlenmiştir. Babalardan biri (B4) bu sorunları “...*Ya arkadaşıyla kavga etmiştir ya da bilgisayarla ilgili korktuğu bir karakterden bahseder...*” şeklinde ifade etmiştir. Babalardan bir diğeri (B9), çocuğunun süreç içinde yaşadığı sorunu, “*Hani bu sorunlar neler olur kardeşiyle ufak tefek oyun hakkında tartışmalar veya hatta nasıl diyim izleği bi çizgi filim veya kardeşiyle anlaşmazlık o tarz şeyler olur*” şeklinde ifade etmiştir.

Çocukların babalarından *yardım alma* teması altında çocukların babalarından *sorun çözümünde destek alması* (altı baba), *akran ilişkilerini yönetmede destek alması* (beş baba) ve *beceri edinmede yardım alması* (dört baba) olarak üç alt tema oluşturulmuştur. Görüşme yapılan her iki babadan biri çocuklarıyla yaptığı sohbetin *sorun çözümünde destek alma* temasına yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. Çocukların bu dönemde babalarına ifade ettikleri ve en sık yaşadıkları sorunların evde uzun süre zaman geçirmekten sıkılmaları ile dışarıda hareketli oyun oynama istekleri olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, çocuğun babasından yardım almak istediği konular içerisinde, *akran ilişkilerini yönetmede destek alma* alt teması altında babalar çocuklarının arkadaşlarıyla ve kardeşleriyle olan ilişkilerinde yaşanan kavgalar sırasında çocuğun kendilerinden yardım istediğini belirtmişler. Babalara göre çocukların istediği bu yardım sorun anında müdahale edilmesi için şikâyet içermektedir. *Beceri edinmede yardım alma* alt temasında ise çocuklar oynadıkları oyunlarla ilgili olarak bir aşamayı geçme konusunda babalarından bilgi almak istemektelerdir. Düşme sırasında babasından destek almak istemesi, yaralanmalar gibi geçirdiği küçük kazalarda babasının yardım etmesi şeklinde babaların görüşleri yer almaktadır.

Babanın çocuğun eğitimine katılımına yönelik bulgular

Araştırmaya katılan babalara pandemi sürecinde çocuklarının okulunda herhangi bir aile katılımı çalışmasına katılıp, katılmadıkları sorulmuştur. Babaların tamamı (12 baba) çocuklarının okulundaki aile katılımı çalışmalarına katılmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak babalardan üçü çocuklarının okulunda yapılan bazı aile katılımı etkinlikleri olduğuna dair bilgilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Bu babalardan biri (B9) bu çalışmalara kendisinin değil çocuğun annesinin katıldığını söylemiştir. Başka bir baba (B3) da bu konuda kendilerinin de katılması için babalara yönelik bir etkinliğin

yapılmadığını ifade etmiştir. Diğer bir baba (B5) da kendisinin evde çocuğuyla sık sık çeşitli materyaller kullanarak etkinlik yaptığını belirtmiştir.

Babaların çocuklarının eğitime katılım düzeylerini anlamak için bir baba olarak çocuklarının eğitimine hangi sıklıkta katıldıkları sorulmuştur. Babalardan altısı çocuklarının eğitimleriyle her gün ilgilendiklerini, üç baba fırsat buldukça çocuklarının eğitimiyle ilgilendiklerini, iki baba ise haftada birkaç kez çocuklarının eğitime vakit ayırabildiklerini belirtmişlerdir. İki baba ise çocuğunun eğitimi ile ilgili konuları tamamen çocuğun annesine bıraktıklarını söylemişlerdir.

Babalara çocuklarının eğitime katılımlarını yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Babaların yarısı (altı baba) çocuklarının eğitimlerine katılımlarını yeterli bulduklarını, diğer yarısı çocuklarının eğitime katılımlarını yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklarının eğitime katılımını yeterli bulduğunu belirten babalara çocuklarının eğitimleri için neler yaptıkları sorulmuştur. Babalardan ikisi her akşam çocuklarıyla ilgilendiğini belirtmişlerdir. Babalardan biri (B9) ise araştırmaya dahil edilen çocuğun değil, ilkokula devam eden büyük kardeşinin ödevlerini yaptırmak suretiyle diğer çocuğun eğitime katılımını yeterli bulduğunu belirtmiştir. Aynı baba okul öncesi eğitim alan çocuğunun eğitiminin katkıya ihtiyaç duyulacak bir dönem olmadığı için sadece çocuğun bakımına katılımının yeterli olduğunu belirtmiştir. Katılımcı baba bu düşüncesini *“Yok yok şöyle kızın mı erkeğin mi zaten kreşe gidip, geliyor yok onun öyle çok bir ödevi yok yani zaten çoğunu erkek çocuğun ödevlerinin sayısal kısmı annesi, sözel kısımlarını ben çalıştırıyorum zaten ama Azra’ nın eğitiminde çok bir şey yok resim falan çiziyor sadece eğitimle alakalı bir şey yapmıyoruz.”* ifadeleriyle vurgulamıştır.

Çocuklarının eğitime katılımlarını yetersiz bulan babaların ise çocuklarının eğitime katılımının uzun zaman alması, kendilerinin çalışma şartlarının buna uygun olmaması ve bu nedenle çocuğa vakit ayıramaması sonucunda katılımlarını yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Babalardan ikisi çocuğun eğitime kendisinin katılamadığını, ancak çocuğunu yönlendireceği eğitim kurumları veya kursların da pandemi sürecinde kapalı olması nedeniyle kendisi dışındaki destek olanaklarını değerlendiremediklerini belirtmişlerdir. Bu babalardan biri çocuğunun annesinin çocuğun eğitimiyle ilgilenmesini uygun gördüğü için yeterli katılım göstermediğini belirtirken, başka bir baba da hem annenin hem de kendisinin çocukla ilgilendiğini belirtmiştir.

Çocuğunun eğitimine katılımını yeterli bulmayan altı babaya (B1, B2, B5, B7, B11, B12) çocuklarının eğitimlerine katılımlarının yeterli düzeyde olabilmesi için neler yapmaları gerektiğini düşündükleri sorulmuştur. Bir baba (B1), “*Eğitim söz konusu olduğunda her zaman eksiktir.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Başka bir baba (B2) çocuğu ile annesinin çocuğunun eğitimi konusunda daha iyi iletişim kurduklarını, bu nedenle çocuğunun eğitimine kendisinin katılım göstermediğini belirtmiştir. Babalardan bir diğeri (B7), çocuğun eğitime ilişkin sorumluluğu tek kişinin almasının uygun gördüğünü ve bu nedenle bu sorumluluğu tamamen anneye bıraktığını ifade etmiştir. Başka bir baba (B12), çalışma koşullarının uygun olmaması nedeniyle çocuğunun eğitime zaman ayıramadığını söylemiştir. Bir baba (B5) da pandemi nedeniyle çocuğunu göndermek istediği kurslara gönderemediğini belirtmiştir. Diğer bir baba (B11) pandemi nedeniyle yaşanan stresin çocuğunun eğitime katılımını etkilediğini, bu nedenle çocuğunun eğitime yeterli katılım gösteremediğini ifade etmiştir.

Babalara pandemi sürecinde çocukları için en çok hangi alanda harcama yaptıkları sorulmuştur. Babalardan alınan yanıtlar doğrultusunda yapılan içerik analizi sonucunda babaların süreç içinde harcama yaptıkları alanların *giyim, gıda, oyuncak, eğitim ve temizlik malzemesi* temalarından oluştuğu görülmüştür. Oluşan bu temalar ve alt temalar Tablo 23’te sunulmuştur.

Tablo 23

Pandemi sürecinde babaların çocukları için daha çok hangi alanlarda harcama yapıldığına yönelik bulgular

Tema	Alt tema	Katılımcılar
Giyim	Kıyafet alınması	5
Gıda	Gıda malzemeleri alınması	4
Oyuncak	Evde hareketli oyun oynanabilecek oyuncaklar	10
	Evde oynanabilecek eğitici oyuncaklar	5
	Evde oynanabilecek masa oyuncakları	3
Eğitim	Araç gereç alınması	2
Temizlik malzemesi	Hijyen malzemeleri alınması	1

Araştırmanın bu sorusuna babalar tarafından verilen cevapların içerik analizi sonucunda giyim, gıda, oyuncak, eğitim ve temizlik temalarının oluşturulmuştur. Babalardan bir kısmı (beş baba) süreç içerisinde en çok “*giyim*” alanında harcama

yapıldığını ifade etmişlerdir. Babalar süreç içerisinde yapılan giyim harcamalarının çocuklara yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Babalardan biri (B2), bu soruya şöyle yanıt vermiştir. *“Giyim daha çok, giyim anlamında... Biraz da büyüdüğü için. Belki büyümesinin de etkisi vardır. Kendisi de böyle yeni şeyler alınmaya... Özellikle internet ortamında alışveriş yapmayı seviyor. Kız çocuğu olduğu için annesi ile birlikte saatlerce bazen alışveriş sitelerinde gezebiliyorlar dolayısıyla en fazla orada oldu.” şeklinde ifade etmiştir.*

Babalardan bir kısmı (dört baba), süreç içerisinde daha çok “gıda” harcaması yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu babalar evde geçirilen süre arttıkça daha fazla gıda tükettiklerini bu nedenle de harcamaların arttığını belirtmişlerdir.

Babaların büyük bir kısmı (10 baba) süreç içerisinde yapılan harcamaların en çok evde oynanabilecek oyuncaklar üzerine yapıldığını belirtmişlerdir. Babalar bu alanda yapılan harcamaların evde geçirilen süredeki artıştan kaynaklı olarak şekillendiğini, bunun için çocuklarının evde oynayabileceği çeşitli eğitici kart oyunları (B7) ile masa oyuncakları gibi oyuncaklar, evde hareketli oyun oynayabilecekleri zıp zıp gibi bazı oyuncaklar aldıklarını belirtmişlerdir. Babalardan biri (B7) bu durumu şöyle ifade etmiştir; *“Çocukla aramızdaki iletişim tartışmaya dönüşebiliyor stresliyiz. Oyunlar aldık masa oyunları ailece beraber vakit geçirebileceğimiz etkinlikler yapmaya çalışıyoruz... Pandemiyle beraber ev içerisinde daha çok film izleme, oyun oynama arttı. Çocuk dışarıya çıkamadığı için enerjisini atamadı. Eve oyun için zıp zıp aldım, top aldım enerjisini ev içinde harcayabileceği etkinlikler planlıyoruz.”.*

Babaların verdiği cevaplar içerisinde büyük kardeşi ilkokulda olan ve uzaktan eğitime devam eden çocukların babaları süreç içerisinde çocuklarının canlı derslere katılabilmesi için bilgisayar, telefon ve tablet gibi çeşitli teknolojik aletlere de harcama yaptıklarını ifade etmişlerdir. Babalardan biri (B11), çocuğunun ilköğretime giden kardeşi olduğunu ve bu nedenle eğitim harcamalarının daha çok o yönde olduğunu şöyle açıklamıştır. *“Uzaktan eğitimle ilgili materyaller daha şey olduğu için yani gerekli acil, derslere katılmaları için... Tablet, bilgisayar aldık.”*

Babalar süreç içerisinde okula giden çocukları için maske, dezenfektan aldıklarını da ifade ederek, temizlik alanında da harcama yaptıklarını belirtmişlerdir. Babalardan biri (B3), bu harcamanın çocuğun hijyeni için yapıldığını, okula gönderildiğinde kıyafetinin günlük değiştirildiğini belirterek giyime yapılan harcamaları şöyle ifade etmiştir; *“Giyim,*

dezenfektan, maske yani her hafta bir paket maske çantasına bırakıyoruz mecburen okula günde iki ya da üç defa maske değiştiriyor.”.

Babalara pandemi sürecinde çocuklarına davranış kazandırma konusunda da neler yaptıkları sorulmuştur. Babaların verdiği yanıtlar doğrultusunda yapılan içerik analizi sonucunda babaların; salgından korunma amaçlı *temizlik*, *özbakım becerileri* ve *nezaket* temaları altında toplanmıştır. Bu temalar ve alt temalar Tablo 24’te sunulmuştur.

Tablo 24

Pandemi sürecinde babaların çocuklarına davranış kazandırma konusunda yaptıkları yönündeki bulgular

Tema	Alt Tema	Katılımcılar
Temizlik	Salgından korunma amaçlı temizlik	12
Özbakım becerileri	Temel bakım	4
Davranış yönetimi	Nezaket kurallarının öğretimi	3

Babaların tamamı (12 baba) çocuklarına öncelikle salgından korunma amaçlı temizlik becerileri kazandırmayı amaçladıklarını ifade etmişlerdir. Babaların temizlik alanındaki davranış kazandırma çalışmaları, dezenfektan kullanımı, dışarıdan döndükten sonra el ayak yıkama, maske kullanımı, okuldan geldikten sonra kıyafetlerin değiştirilmesi ve evin bahçesinin temizlenmesi şeklindedir. Süreç içerisinde babalar ve çocuklar için temizlik etkinliklerinin öncelikli olarak önem kazandığı belirlenmiştir. Babalardan biri (B3), özellikle okula giden çocuğu için dezenfektan kullanımını alışkanlık haline getirmesini amaçlayarak, çeşitli çalışmalar yaptığını ifade etmiştir. Babalardan büyük çoğunluğu (yedi baba), temizlik kurallarını öğretme amaçlı etkinliklere ağırlık verdiklerini belirtirken, babalardan bir kısmı (dört baba), diş fırçalama, beslenme, tuvalet ve uyku alışkanlığı kazandırma gibi çeşitli özbakım becerileri konusunda çocuklarına rehberlik ettiklerini ifade etmişlerdir.

Babaların çocuklarına kazandırmaya çalıştıkları *özbakım becerileri* teması altında babalar diş fırçalama, tuvalet alışkanlığı, dinlenme ve beslenme gibi temel bakıma ilişkin becerilerden bahsetmişlerdir. Babalardan üçü çocuklarına bu kuralları öğretmek için sürekli tekrar etme yoluyla davranış kazandırmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Davranış yönetimi teması altında ise *nezaket kurallarının öğretimi* yer almaktadır. Babalardan bazıları (üç baba) çocuklarına nezaket kurallarını öğretmek amacıyla

çocuklarına telkinler verdiklerini ifade etmişlerdir. Babalardan bazıları (üç baba), oturma kalkma ve çocuğun arkadaşlarına olan davranışlarında çeşitli nezaket kurallarını çocuklarına kazandırma amaçlı rehberlik ettiklerini belirtirken, babalardan ikisi (B6 ve B10), evin bahçesini temizleme, arkadaşlarına nazik davranma ve çevreye zarar vermeme konusunda çocukları ile birlikte çeşitli etkinlikler yaptıklarını ifade etmiştir. Yapılan bu etkinlikleri babalardan biri (B10), şöyle ifade etmiştir; *“Pandemi ile ilgili değil ama her zaman için işte bir şey yediysen bunu atmayacaksın çöpe, kaldıracaksın. Dışarlarda mesela burada cam kırıyor çocuklar. Hep uyarıyoruz, bu tehlikeli kırmayın yapmayın zaman zaman zaman buraları onlara temizletiyorum ben çevreyi. Yani sadece kendi Çocuklarıma değil, bütün apartmanın çocuklarına bunları öğretiyorum... Sürekli öğüt şeklinde anlatıyoruz.”*. Ayrıca babalardan biri (B9) süreç içerisinde çocuğunun arkadaşlarına davranışları, konuşması gibi konularda nezaket kurallarını çocuklarına öğrettiğini ve bu konuda telkinler verdiğini ifade etmiştir.

Babaların çocuklarının bakımına katılımına yönelik bulgular

Babalara bir baba olarak çocuklarının bakımına nasıl ve hangi durumlarda katıldıkları sorulmuştur. Babaların verdiği cevaplar doğrultusunda yapılan içerik analizi sonucunda *temizlik*, *beslenme* ve *koruma* temaları oluşturulmuştur. Oluşan temalar ile alt temalar Tablo 25’te sunulmuştur.

Tablo 25
Babaların çocuklarının bakımına katılımına yönelik bulgular

Tema	Alt Tema	Katılımcılar
Temizlik	Rutin Temizlik	4
Beslenme	Beslenmesine katılınması	3
Koruma	İhtiyaç duyduğunda yanında olma	2

Babaların hepsi pandemi döneminde temizlikle ilgili konularda çocuklarının bakımına katılım göstermeye gayret ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak Tablo 25’te görüldüğü gibi babaların yalnızca dördü (dört baba) rutin olarak çocuklarının temizliğine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Diğer babalar (sekiz baba) yeri geldikçe, sözlü olarak temizlikle ilgili uyarılarda bulunduklarını belirtmişler ve temizlikle ilgili konularda daha çok annelerin ilgilendiğini ifade etmişlerdir. Annenin çocuğunun yanında bulunmadığı zamanlarda çocuğunun bakımını üstlenen babalar gün boyu çocuklarının temizliği ile

ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Çocuklarının her haftasonu banyosunu yaptırdığını ve tırnak kesimi gibi rutin temizliği ile ilgilendiğini belirten babalardan biri (B6) bu soruya şöyle yanıt vermiştir; *“Her zaman ben çocuklarımın yanından ayrılmam yani hafta sonu da olsun işten izin aldığım zamanlar”*. Rutin olarak çocuğunun bakımına katılan babalar çocuğun banyosu, genel temizliği ve diş fırçalaması gibi temizlik rutinlerinde onlara rehberlik yaptıklarını belirtmişlerdir.

Rutin olarak çocuğun beslenme süreçlerine katılan baba sayısı yalnızca üçtür. Çocuğun beslenmesine katılım göstren babalar, çocuğun kahvaltısının yaptırılması, yemeklerinin hazırlanması ve yedirilmesi gibi etkinliklerde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Babalardan bazıları ise (beşi), düzenli şekilde çocuklarına zaman ayıramadıklarını ve fırsat buldukça bu katılımı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklarına düzenli şekilde zaman ayıramadıklarını belirten babalardan biri (B3) bu durumunu şöyle anlatmıştır; *“Kişisel temizliğine ben karışmıyorum annesi karşılıyor ama yemek hazırlıyorum haftada bir- iki ya da üç defa yemek ben hazırlarım, kahvaltıda hazırlarım genellikle hafta sonlarına denk geliyor zaten ama temizliğine, ütüsüne, banyosuna ben karışmıyorum.”*. Katılımcı babalardan dördü ise (dört baba) çocuğun beslenmesinin tamamen annenin sorumluluğunda olduğunu belirtmiştir.

Babalardan bazıları çocuklarını koruma görevini de üstlendiklerini, annesinin olmadığı zamanlarda gün boyu çocuğun yanında bulunduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çocuklarının ihtiyaç duyduğunda yanlarında olduklarını ifade eden babalar sık sık çocuklarının bakımıyla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Bu babalardan üçünün (B5, B7 ve B10) eşleri, pandemi sürecinde iş yükünde artış olan sağlık ve güvenlik sektöründe çalışmaktadır. Süreç içinde yaşanan sağlık kaygısı ve alınan önlemler nedeniyle çocukların anneleri işe gittiğinde çocuk bakımına destek olacak kimsenin olmadığı, bu nedenle dönüşümlü olarak babaların çocuk bakımını eşleriyle birlikte üstlendikleri belirlenmiştir.

Babalardan ikisi (iki baba) annelerinin olmadığı zamanlarda çocuklarının yanlarında bulunarak bakımını üstlendiklerini belirtmişlerdir. Ev kazaları ve tehlikelere karşı çocuğu koruma amacıyla gün boyu çocuklarının yanında olduklarını ifade etmişlerdir. Bu koruma durumunun da çocukla aynı fiziksel ortamda bulunma ve çocuk ihtiyaç duyduğunda yanında olma ile sınırlı olduğu belirlenmiştir.

Babalara çocuklarının uyku saatinde yanında bulunup, bulunmadıkları sorulmuştur. Yapılan içerik analizi sonucunda, *uyku saatinde çocuğunun yanında bulunan babalar* ve *uyku saatinde çocuğunun yanında bulunmayan babalar* olmak üzere iki tema oluşturulmuştur. Bu temalar ve alt temaları Tablo 26’da sunulmuştur.

Tablo 26

Pandemi sürecinde baba çocuk ilişkisine yönelik bulgular

Tema	Alt tema	Katılımcılar
Uyku saatine çocuğun yanında bulunan babalar	Etkinlik Yapma	8
	Sevgi Gösterme	3
	Sohbet Etme	2
	Telkin etme	1
Uyku saatinde yanında olmayan babalar	Uyku saatini tamamen anneye bırakılması	2

Araştırmanın bu sorusuna alınan yanıtlar üzerinden yapılan içerik analizi sonucunda *uyku saatinde çocuğunun yanında bulunan babalar* ve *uyku saatinde çocuğunun yanında olmayan babalar* olmak üzere iki tema oluşmuştur. Oluşan temalardan *uyku saatinde çocuğunun yanında bulunan babalar* teması altında babaların uyku öncesi çocuklarıyla etkinlik yapmaları (sekiz baba), çocuklarını sevmek suretiyle çocuklarına sevgilerini göstermeleri (üç baba), çocuklarıyla sohbet etmeleri (iki baba), çocuklarına çeşitli konularda telkin vermeleri (bir baba) alt temalar olarak belirlenmiştir.

Uyku saatinde çocuğunun yanında bulunan babalardan bazıları (yedi baba) çocuklarının uyku saatinde onlara hikâye kitabı okuduklarını, ifade etmişlerdir. Babalardan biri ise (B6), çocuğunun uyku saatinde hikâye kitabı okuyup ona hikâye kitabı ile ilgili sorular sorduğunu belirtmiştir. Babalardan ikisi (B1 ve B11), hikâye okumanın yanında bazen de çocukları ile sohbet ettiklerini dile getirmişlerdir. Babalardan biri (B4), çocuğuyla uyku sürecinde yaptığı etkinliği, “*Genel olarak televizyon karşısında uyuyor ya da oynadığı oyun hakkında sohbet ediyoruz.*” şeklinde ifade etmiştir. Çocuğun uyku saatinde kısa süreli olarak iyi geceler demek için yanında bulunmadığını getiren bir başka baba (B3) bu süreçte herhangi bir etkinlik yapmadığını dile getirmiştir. Babalardan biri (B7) çocuğunun uyku saatinde onu kucağına aldığını ve bu şekilde uyuttuğunu şöyle ifade etmiştir; “*Anne baba teyze olarak üçümüzde her birini uyuturuz. Kucağımda uyumayı seviyor. Çok geç uyuyo*” Babalardan biri (B1) “*...çok yakın zamana kadar hikayesiz de asla uyumuyorlardı bir hikâye anlatıyordum hep yani yarım saat neredeyse bir saatim gidiyordu uykularından*

şimdi şu günlerde İnci biraz erken kalktığı için biraz daha rahat uyuluyor bu da tek kaldığı için bu da rahat uykuya geçiyor hikayeleri biraz bu dönemde bitirdik yani hikâye anlatmıyoruz” şeklinde uyku saatlerinde yaşanan sorunu dile getirmiştir.

Uyku saatinde çocuğunun yanında olmayan babalar (iki baba) temasında ise babaların uyku saatinde çocukla ilgilenme görevini tamamen anneye bıraktıkları belirlenmiştir. Bu babalar (B12 ve B3), çocuklarının uyku saatinde genellikle çocuklarının yanında bulunmadıklarını, bunun bazen iş yoğunluğu, bazen eve geliş saatlerinin geç olmasına bağlı olarak geliştiğini ifade etmişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Karma araştırma desenine göre yapılan bu çalışmadan elde edilen bulguların tartışma ve yorumunda araştırmanın birinci alt problemi ile ikinci alt problemine yönelik elde edilen bulgular birlikte ele alınmıştır. Babaların katılımı nicel ve nitel bulguların birlikte tartışılarak yorumlanmasıyla oluşturulmuştur.

5.1. Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin tartışma ve yorum

Araştırmanın birinci alt problemine göre 4-7 yaş çocuklarının babalarının çocuklarının bakımına katılım durumları, BAKÖ ölçeğinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar doğrultusunda çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, babanın yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, çocuğun annesinin yaşı, çocuğun annesinin eğitim durumu, çocuğun annesinin çalışma durumu, babanın pandemi dönemindeki çalışma şekli, babanın ekonomik durumunu algılama şekli, babanın çocuğun annesi ile olan medeni durumu, babanın çocuğun annesiyle olan evlilik süresi ve babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesi değişkenlerine göre incelenmiştir. Bu verilerin analiz bulguları nitel araştırma analiz bulguları ile desteklenerek yorumlanmıştır.

Çocuğun yaşı

Çocukların yaş guruplarına göre, babaların BAKÖ ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşmadığı bu çalışmada, baba katılımında çocuğun yaşının belirleyici bir rolü olmadığı belirlenmiştir. Araştırmanın nitel bulguları da *ilgi ve yakınlık* ile *keyfi meşguliyet* alt boyutlarında bu sonucu desteklemektedir. Buna göre babalar BAKÖ'nün *ilgi ve yakınlık* ile *keyfi meşguliyet* alt boyutları kapsamına giren çocuğun eğitimi, geleceğinin planması ve çocukla eğlenceli etkinlik planlama konularında çocuğun yaşına bağlı katılım göstermemektedir. Ancak nitel bulgulara göre az sayıda baba, daha küçük yaştaki çocuklarının temel bakımıyla düzenli olarak ilgilenmektedir.

Pandemi döneminde yapılan bu araştırmada baba katılımının çocuğun yaşına göre değişmemesi baba katılımının, çocuğun gereksinimleri ve yaş gurubuna yönelik taşıdığı özelliklerden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çocuğun

içinde bulunduğu gelişim dönemi, çocuğun yaşına bağlı olarak gereksinimlerini değiştirmektedir. Örneğin, küçük yaştaki çocuklar için temel bakım, büyük yaştaki çocuklar için ise eğitim gereksinimi önem kazanmaktadır. Yapılan araştırmalarda da baba katılımında çocuğun yaşının belirleyici bir unsur olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Karabulut, 2017; Sımsıkı, 2011; Uzun, 2019; Norman ve Elliot, 2015). Ancak araştırmada görüşme yapılan babaların çok azı düzenli olarak çocuğun bakımına katıldığını ifade etmiştir. Babaların çocuğun bakımında sorumluluk almamaları babaya ait özellikler içerisinde kültür, babalık algısı gibi nedenlerin yanı sıra çocuk bakımı hakkında bilgi eksikliğinden de kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür. Tüm bu faktörler içerisinde çocuğun yaşı, babanın katılımı için, BAKÖ'nün özellikle *temel bakım boyutu* babaların çocuk bakımı ve gelişimi ile ilgili öncelikle bazı önkoşul bilgi ve beceriye sahip olmalarını gerektirmektedir (Ünlü-Çetin, 2020). Bu nedenle görüşme yapılan babalar temel bakım konusunda yeterli katılımında bulunmadıklarını ifade etmiş olabilirler.

Pandemi öncesinde yapılan araştırmalar incelendiğinde babaların, özellikle küçük çocukların temel bakımının karşılanmasında daha çok anneleri sorumlu gördüklerine araştırma sonuçlarına rastlanmaktadır (Duran, 2010; Kuruçırak, 2010; Parlayıcı, 2010). Bu araştırmalardaki durumun nedeni sıklıkla geleneksel cinsiyet rol algısı ile açıklanmaktadır. Son dönem yapılan araştırmalarda ise babanın katılımının annenin tutumu, çift uyumu, anne ve babanın çalışma ve eğitim durumu gibi farklı faktörlerle sorgulandığı görülmektedir. Ancak yapılan bu araştırmada genel olarak babaların katılımının çocuğun yaşına göre farklılaşmamasında babaların çocuğun hayatındaki yeri ve öneminin toplum tarafından farkedilmeye başlamasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Kadınların her geçen gün daha çok iş hayatında yer almaya başlaması, teknolojinin de gelişmesiyle birlikte bilgiye ulaşmanın kolaylaşması sonucu çocuk yetiştirme konusunda ebeveynlerin daha çok bilgi edinebilmesi, demokratik aile anlayışının benimsenmesi gibi birçok etkene bağlı olarak günümüzde babaların çocuklarının hayatına eski dönemlerdeki babalara oranla daha çok dahil oldukları söylenebilir.

Çocuğun cinsiyeti

Bu araştırmada babaların, çocuklarının cinsiyetlerine göre BAKÖ'den aldıkları puanın farklılaşmadığı, çocuğun cinsiyetinin baba katılımında belirleyici rolü olmadığı belirlenmiştir. Pandemi sürecinde yapılan bu çalışmada alınan tedbirler doğrultusunda

eve kapanma sürecinde babalar ile çocukların ilgi ve ihtiyaçları değişmiş, bu durumda da babaların katılımlarında çocukların cinsiyeti bir farklılık yaratmamış olabilir. Bununla birlikte süreç içerisinde okulların uzaktan eğitime geçmesi gibi alınan önlemlerin fiziksel aktiviteleri azaltması, oyun alanını değiştirmesi veya sınırlandırması çocukların günlük yaşantılarını önemli ölçüde değiştirmiştir. Bunun sonucunda çocuklarda oluşabilecek stres düzeyinin artmaması ve olumsuz duygusal tepkilerin oluşmaması için babaların cinsiyet ayrımı yapmaksızın çocuklarının yaşantılarına eşit oranda katılmalarını gerektirmiş olabilir.

Alanyazın incelendiğinde araştırmanın bu sonucunu destekleyen farklı çalışmalara rastlanmaktadır (Duran, 2010; Aydoğmuş, 2018; Özgündüz, 2015). Torres vd., (2014) ve Can (2017) tarafından yapılan iki farklı çalışmada ise babaların erkek çocuklarla daha çok zaman geçirme eğiliminde oldukları, özellikle keyfi meşguliyet alanında babaların erkek çocukları ile daha çok eğlenceli etkinlikler yaptığı ortaya konmuştur. Bu nedenle araştırma sonucuyla örtüşmemektedir.

Araştırmanın nitel bulgularına göre babaların katılımının cinsiyete göre değiştiği belirlenmiştir. BAKÖ' ye göre babaların katılımı *ilgi ve yakınlık* ile *keyfi meşguliyet* alt boyutlarında benzerlik gösterirken, *temel bakım* boyutunda babaların erkek çocuklarının özellikle temizliği ve bakımı ile daha çok ilgilendikleri, kız çocuklarının temizlik ve bakımıyla ise daha çok annenin ilgilendiği belirlenmiştir. Bunun nedeni kültürel etkenler ve babaların erkek çocuklarına rol model olarak temel bakım ile ilgili bazı alışkanlıklar kazandırmak istemesi olarak düşünülmektedir. Benzer şekilde Can (2017) tarafından yapılan çalışmada da *temel bakım* boyutunda baba katılımının erkek çocuklarında daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum, babaların erkek çocuklarına cinsiyet rol modeli olma isteklerini artıran bazı kültürel etkenlerden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Babaların erkek çocukları daha çok zaman geçirmeleri, cinsiyet rolü algısına bağlı olarak erkek çocuklarıyla ortak ilgi alanlarının (spor faaliyetleri, bilgisayar oyunları...vb.) daha çok olması ile açıklanabilir.

Çocuğun kardeş sayısı ve doğum sırası

Babaların çocuk sayısı ve doğum sırasına göre, BAKÖ'den aldıkları puanların farklılaşmadığı bu çalışmada, kardeş sayısı ve doğum sırasının baba katılımında belirleyici bir rolü olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Pandemi sürecinde yapılan bu çalışmada babaların değişen çalışma saatlerine bağlı olarak çocuklarına daha çok zaman

ayırabildiği düşünülmektedir. Can (2017) tarafından yapılan çalışmada da çocuğun doğum sırasının baba katılımında belirleyici bir faktör olmadığı bulunurken, alan yazında kardeş sayısı ve doğum sırasının baba katılımını etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalar bulunmaktadır (Bağcıvan, 2020; Sımsıkı, 2014; Aydoğmuş, 2018)

İlk çocuk, tek çocuk, en küçük çocuk olma gibi özellikler çocuğun aile dinamiğindeki sorumluluk ve yeri ile babanın katılımını etkileyebilmektedir. Nitekim, Sımsıkı (2011) tarafından yapılan çalışmada da baba katılımının tek çocuklu babalarda daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum tek çocuklu, babanın çocuğuna ayırabildiği zamanın, çocuk sayısı birden fazla olan diğer babalara göre daha yüksek olabileceği ile açıklanmıştır. Bununla birlikte kardeş sayısı arttıkça, babanın çocuklarla olan iletişim ve etkileşiminde de aksaklıklar yaşanabileceği söylenebilir. Ancak pandemi döneminde yapılan bu çalışmada kardeş sayısı ve doğum sırasının baba katılımını etkilememesinde, babaların değişen çalışma saatlerinin, tam kapanma dönemlerinde daha çok aile ile bir arada olmasının, çocuklarıyla iletişiminin ve etkileşiminin artmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın nitel verileri incelendiğinde tek çocuğa sahip olan babaların çocukları ile özellikle *keyfi meşguliyet* ve *temel bakım* alanlarında daha çok ilgilendiği, *ilgi ve yakınlık* alanında ise iki ve üç çocuklu babaların büyük çocuklarının eğitimiyle ilgili konularda daha çok sorumluluk üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada kardeş sayısının baba katılımını değiştirdiği sonucuna ulaşılmasında, katılımcı babaların büyük bölümünün birden fazla çocuğunun olmasının ve büyük çocukların ilkökula devam etmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü pandemi sürecinde okulların kapanması, uzaktan eğitime geçilmesiyle evden mesaiye devam etmek durumunda kalan bazı çalışan ebeveynlerin işi yürütmenin yanında ev içi sorumlulukları da artırmıştır. Bu nedenle süreç içerisinde babaların çocukların hayatına katılımı doğum sırası ve çocuk sayısına göre değil, sürecin getirdiği yeniliklere göre şekil almıştır denilebilir. Araştırmanın bu sonucu yapılan güncel çalışmalarla da desteklenmektedir (Gambin vd., 2020; Atilas vd., 2020; Morgül vd., 2020; Alon vd., 2020).

Babanın yaşı

Babaların yaş guruplarına göre puanları incelendiğinde, 26-30 yaş gurubundaki babaların BAKÖ'den aldıkları puanlarının, *keyfi meşguliyet* alt boyutunda 41 ve üzeri yaş grubundaki babaların puanlarından, *ilgi ve yakınlık* ile *temel bakım* alt boyutlarında ise

31-35 yaş arasındaki babaların aldıkları puanlardan yüksek olduğu belirlenmiştir. Yaşı 26- 30 arasında olan babaların tüm alanlarda diğer yaş guruplarından yüksek olması babaların babalık hevesi ve heyecanı duymalarından veya çoğunlukla ilk defa çocuk sahibi olmalarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte genç yaştaki babaların, içinde bulunulan zamanın getirdiği yeniliklere yaşı daha büyük olan babalara kıyasla daha kolay uyum sağlamaları, çocukları ile aralarındaki yaş farkının daha az olması da çocuklarının bakımlarına katılımda diğer etkenler olabilir.

Babanın yaşı çocukların hayatına katılımları üzerinde, babanın çocuğuyla iletişim ve etkileşiminde, görüş, tutum ve davranış olarak etkili bir faktör olarak görülmektedir. Baba ile çocuk arasındaki yaş farkı arttıkça birlikte yaptıkları etkinliklerin sayısı ve niteliğinin azalabileceği düşünülmektedir. Çünkü araştırmanın nitel boyuntunda görüşmelere dahil olan babalara göre çocuklar, pandemi sürecinde özellikle eve kapanma dönemlerinde babalarıyla birlikte keyifli zaman geçirmek için genellikle tablet, telefon ve bilgisayar oyunlarını tercih etmişlerdir. Babaların yaşları büyüdükçe çocuklarıyla oynadıkları oyunların daha az etkileşim kurmayı ve katkı sağlamayı gerektiren, kuralları belli olan ve yaratıcılık kullanmayı gerektirmeyen oyunlara yönlendirdikleri, bilgisayar oyunlarında çocuklarına eşlik etmedikleri ve bu konuda katı sınırlamalar getirdikleri belirlenmiştir.

Alanyazındaki bazı araştırmalar yaşla birlikte edinilen deneyimin baba çocuk ilişkisini etkileyn bir unsur olduğunu savunda da (Pekkarakaş, 2010; Kuruçırak, 2010; Duran, 2010; Şalcı; 2020) bu araştırmada pandemi sürecinin ve eve kapanmada babaların sorumluluklarının artmasının genç babalara yönelik olumlu sonuçlarının ortaya çıkmasını sağladığı düşünülmektedir. Özellikle sosyal medyada genç babaların çocuklarıyla olan ilişkilerine yönelik ev içi yaşantılarını paylaşması genç babaların çocuklarıyla nitelikli vakit geçirme durumlarına yansımış olabilir. Bunun yanında salgın sürecinde yaşanan can kayıpları, sağlık kaygısı, gelir ve iş kayıpları, sosyal yaşantıda oluşan olumsuzluklar gibi salgının getirdiği değişimler babaların yaşına göre katılımlarını farklı oranda olumsuz etkilemiş olabileceği görüşünün oluşmasına neden olmuştur.

Babanın Eğitim Durumu

Babaların eğitim durumunun babaların BAKÖ'nün *temel bakım ve ilgi yakınlık ile keyfi meşguliyet* alt boyutlarından aldıkları puanlarda anlamlı farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Araştırmanın nitel verileri de bu sonucu desteklemektedir. İlgili alan

yazında eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocuklarının bakımına katılımının (Sımsıkı, 2011; Uzun, 2019; Norman ve Elliot, 2015), eğitim düzeyi düşük olan babalara oranla daha yüksek çıkması beklenirken, katılımlarında fark olmayışı, babaların pandemi sürecinde çocuklarının bakımına katılımlarında eğitim düzeyi dışındaki değişkenlerin etkili olduğunu göstermektedir. Bu süreçte babaların çalışma saatlerinin değişmesi, çocuk bakım merkezlerinin ve anaokullarının kapalı olması, uzaktan eğitime geçilmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan çocuk bakımı ve eğitimi ihtiyacı tüm babaların ortak sorunu olmuştur. Bu durum babaların eğitim düzeylerine bakılmaksızın çocuklarının hayatına katılımlarını mecburi kılmıştır. Araştırmanın nitel bulguları da bu sonucu desteklemektedir. Pandemi sürecinde yaşanan tüm değişimler babaların çocuklarının hayatında daha çok yer almasına, çocuk bakımı ve eğitimi konusunda evdeki iş bölümüne katılmasına olanak sağlamıştır.

Yapılan görüşmelerde ise çocuk eğitimi konusunda bilgi sahibi olan babaların ya da eşleri çocuk eğitimi konusunda eğitim almış olan babaların yanıtlarının diğer babalardan farklı olduğu belirlenmiştir. Çocuk gelişimi konusunda bilgi sahibi olan babaların pandemi sürecinde çocuklarıyla ev içinde yaptıkları daha etkin ve kaliteli birçok etkinlikten bahsettikleri göze çarpmıştır. Çocuk eğitimi üzerine eşinin ve kendisinin eğitimi olmayan babaların, çocuklarının bakımı, eğitimi konularında çoğunlukla çocuklarının korumasına zaman ayırdıkları belirlenmiştir. Bu babaların çocuklarıyla eğlenceli etkinlik planlamada ve oyun oynamada ise özellikle çeşitlilik bakımından zorlandıkları, çocuklarını daha çok bilgisayar, tablet gibi teknolojik aletlere yönlendikleri ortaya çıkmıştır. Sımsıkı (2011) tarafından yapılan araştırma da benzer şekilde bu bulguyu destekler niteliktedir. Sonuç olarak baba katılımında, babanın babalık rolü algısı, babanın çocuk yetiştirme konusundaki bilgisi, çocuğun hayatına dahil olmasının ne derece gerekli olduğu konusundaki bilgisi ile bu konudaki istekliliği babanın eğitim düzeyinden bağımsız değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Babanın çalışma durumu

Babaların çalışma durumu gruplarına göre BAKÖ toplam puanı ile *keyfi meşguliyet* ve *ilgi yakınlık* alt boyutlarından aldıkları puanlarda anlamlı farklılık oluşturmazken, pandemi döneminde çalışmayan babaların *temel bakım* puanlarının, çalışan babalara göre anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bu sonucu pandemiden önce yapılan araştırma sonuçlarıyla (Can, 2017; Duran, 2010; Marie vd., 2016), örtüşmektedir. Çalışmayan babaların çocukların bakımına katılımlarının daha

yüksek olduğu, çocukların beslenme, dinlenme ve temizlik gibi diğer ihtiyaçlarının karşılanmasında çalışan babalara oranla daha çok sorumluluk aldıkları söylenebilir. Ancak pandemi dönemi çalışan babalar için çalışma saatlerinin değişmesi ve okulların kapanması, uzaktan eğitime geçilmesi, esnek mesai saatlerinin uygulaması, evden çalışma yapılabilmesi gibi değişimler ile çocukların bakımına katılımlarını değiştirmiştir.

Araştırmanın nitel kısmına katılan babaların tamamı çalışan babalardan oluşmaktadır. Bu babalar, çalışma hayatlarına esnek mesainin ve evden çalışma olanağının eklenmesiyle çocuklarının bakımında ve eğitiminde süreç içerisinde daha çok sorumluluk aldıklarını ifade etmişlerdir. Güncel araştırmalar pandemi sürecinin, babaların çocuk bakımı ve eğitimi konusundaki ev içi iş bölümüne katılımını arttırdığını savunmaktadır (Modi, vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020; Morgül vd., 2020).

Pandemi süreci içerisinde çalışan ebeveynler için ciddi bir çocuk bakıcısı bulma sorunu olduğu bilinmektedir. Esnek mesai saatleri ile çalışan ve evden çalışan ebeveynler dönüşümlü olarak çocuk bakımını üstlenmiştir. Ancak mesai saatlerinde değişim olmayan ebeveynler için bu süreç zorlayıcı olmuştur. Pandemi öncesinde çocuk bakımına destek verebilen annesinin, babaanne ve dede gibi yakınların bu dönemde oluşan sağlık kaygısı nedeniyle çocuk bakımına destek olamadıklarını ifade eden babalar, mecburen çocuk bakımında sorumluluk aldıklarını belirtmişlerdir.

Pandemi sürecinde babaların evde geçirdiği süre bazı sektörlerde çalışan babalar için artmıştır. Pandemi sürecinde baba katılımının, babaların çalışma saatlerinin ve şeklinin değişmesi ile artmış olduğunu ifade eden çalışmalara alan yazında rastlanmaktadır (Alon vd., 2020; Gambin vd., 2020; Gromada vd., 2020; Norman ve Elliot, 2015; Tükel ve Uzunöz, 2020). Sonuç olarak araştırmanın nicel ve nitel verileri incelendiğinde babanın çalışma şekli ve saatinin, baba katılımı üzerinde önemli bir değişken olduğu söylenebilir. Bu nedenle süreç içerisinde çalışan babaların eskiye oranla çocuklarına daha çok zaman ayırdıkları temel bakım, ilgi ve yakınlık ile keyfi meşguliyet alt boyutlarında daha çok katılım gösterdikleri düşünülmektedir.

Çocuğun annesinin yaşı

Çocuğun annesinin yaşının babaların BAKÖ ile *temel bakım, ilgi yakınlık ve keyfi meşguliyet alt* boyutlarından aldıkları puanlarda farklılık oluşturmadığı, baba katılımında çocuğun annesinin yaşının belirleyici olmadığı belirlenmiştir. Annelerin baba katılımı üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar, daha çok annenin baba katılımını teşvik etmesi,

çalışma durumu, tutumu ve çift uyumu ile ilgili faktörler üzerinden incelemektedir. Sonuç olarak annenin yaşının babanın katılımında bir anlam ifade etmediği düşünülmektedir. Şalcı (2020) tarafından yapılan çalışma da araştırmanın bu sonucunu destekler niteliktedir. Annenin yaşının, baba katılımındaki rolünü belirleyebilecek farklı araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Çocuğun annesinin eğitim durumu

Anne eğitim düzeyinin, babaların BAKÖ'nün *temel bakım ve ilgi yakınlık* ile *keyfi meşguliyet* alt boyutlarından aldıkları puanlarda anlamlı farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Annenin eğitim düzeyinin yüksek olması çocuğun hayatında, baba katılımının önemi ve gerekliliği konusunda bilinçli olması ve babayı bu konuda teşvik etmesi açısından etkili olabilir. Ancak araştırmada yapılan görüşmeler, annenin hangi alanda eğitilmiş olduğunun da bu noktada önem kazandığını göstermektedir. Çünkü araştırmanın nitel kısmındaki öğretmen veya çocuk gelişimi alanında yükseköğretim mezunu eşe sahip olan babaların katılıma ilişkin daha bilgili ve duyarlı oldukları ortaya konmuştur. Söz konusu bu babalar çocukları ile kaliteli zaman geçirme, eğitici ve eğlenceli etkinlik planlama, çocuğa davranış kazandırma konularında diğer babalara göre daha doğru yöntemler kullanmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde yapılan araştırmaların baba katılımında annenin eğitim durumundan çok babanın eğitim, kültür, çalışma durumuna bağlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır (Aydoğmuş, 2018; Şalcı, 2020; Karabulut, 2017). Bu araştırmanın ise nitel bulguları çocuk bakımı ve gelişimi alanında eğitim almış annelerin babalara rehberlik edebildiğini, baba katılımını teşvik ettiklerini ve etkin bir baba katılımı sağlanmasında önemli rol aldıklarını ortaya koymuştur. Buna göre babanın katılımında annenin eğitim durumundan çok çocuk bakımı ve gelişimi hakkında bilgi sahibi olmasının ve baba katılımının çocuk açısından öneminin farkında olmasının bir etken olduğu düşünülmektedir.

Çocuğun annesinin çalışma durumu

Çocuğun annesinin çalışma durumu, babaların BAKÖ ile *temel bakım ve keyfi meşguliyet* alt boyutlarından aldıkları puanlarda anlamlı farklılık oluşturmamaktadır. Ancak *ilgi yakınlık* alt boyutunda annenin çalışma durumunun babaların katılımında farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Araştırmanın nitel bulguları da bu sonuç ile örtüşmektedir. Yapılan görüşmelerde eşleri çalışan babaların *temel bakım, ilgi yakınlık*

ve *keyfi meşguliyet* konularında eşleri çalışmayan babalara göre çocuklarının sorumluluklarını daha çok aldıkları görülmüştür. Özellikle eşleri çalışan ve çocuğu uzaktan eğitime devam eden babaların, pandemi sürecinde çocuklarının eğitimi konusunda kaygı duydukları, bu nedenle onlara daha çok zaman ayırmaya başladıkları belirlenmiştir. Araştırmada oluşan bu farklılığın, pandemi sürecinde okulların zaman zaman kapanması ve uzaktan eğitime geçilmesi ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

Pandemi sürecinde çalışma durumu ve şekli değişen birçok ebeveyn bulunmaktadır. Bunun yanında kapanan okullar, alınan izolasyon kararları, duyulan sağlık kaygısı ve çocuk bakımı için hizmet alamama durumu çalışan ebeveynler için çocuk bakımı sorununu da beraberinde getirmiştir. Uzaktan eğitime geçilmesi ile de çocukların eğitimi, bakımı ve aynı zamanda iş hayatını birlikte yürütmeye başlayan ebeveynler için bu süreç oldukça stresli bir hal almıştır. Çocukların bakım ve eğitim sorunu anne ve babalar için evdeki iş bölümü üzerinde çeşitli değişimler getirmiştir. Yaşanan bu durum yalnızca ülkemizde yapılan çalışmalarla değil, yurtdışında yapılan çalışmalarla da ortaya konmaktadır (Akoğlu ve Karaslan, 2020; Atiles vd., 2021; Murray, 2020; Çokuğraş ve Ünal, 2020).

Alanyazın incelendiğinde annenin çalışmasının baba katılımı için olumlu etki yarattığı sonucuna ulaşan farklı çalışmalara ulaşmak mümkündür (Cabrera vd., 2000; Hoiby, 2020; Patnaik, 2019). Bu konuda Gracia (2012) tarafından yapılan oldukça kapsamlı bir araştırmada, 2941 anne-baba ile çalışılmış eşi çalışan babaların çocuklarının bakımına katılımlarının eşi çalışmayan babalara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu araştırmanın nitel kısmına katılan babalardan yalnızca ikisinin düzenli olarak çocuğunun temel bakımını üstlendiği saptanmıştır. Ayrıca annenin çalışma durumunun baba katılımı açısından belirleyici bir değişken olmasında eğitim kurumlarının zaman zaman kapanmasının, uzaktan eğitime geçilmesinin, eğitim alanında kurs ve etüt merkezlerinin kapanmasının da babanın etkin katılımında etkili olduğu düşünülmüştür.

Babanın pandemi dönemindeki çalışma şekli

Araştırmanın nicel bulguları pandemi döneminde babanın çalışma şekli gruplarına göre babaların BAKÖ ile *temel bakım*, *keyfi meşguliyet* ve *ilgi yakınlık* alt boyutlarından aldıkları puanlarının farklılaşmadığını göstermektedir. Araştırmanın nitel bulguları da

babaların pandemi sürecindeki çalışma şekillerinden bağımsız olarak pandemi sürecinin getirilerinin babaların çocuklarının bakımına katılımlarını artırdığını göstermektedir.

Pandemi sürecinde çocuk bakım merkezleri ile eğitim kurumlarının kapanması, okulların uzaktan eğitime geçiş yapması, duyulan sağlık kaygısı nedeniyle sosyal etkinliklerin yapılamaması gibi önlemler alınmıştır. Özellikle çocukların okullardan uzak kalmasıyla birlikte stres, hırçınlık, kaygı, öfke gibi duygusal tepkiler veren çocukların hem anneleri hem de babaları yeni bir yaşam düzenine uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Ne denli yoğun iş hayatına sahip olurlarsa olsunlar babalar bu süreçte çocuklarının değişen ve artan gereksinimlerine yanıt vermek zorunda kalmışlardır. Alan yazında yaşanan sürecin etkilerinin babaların katılımlarını arttığı yönünde sonuca ulaşan birçok güncel çalışmaya ulaşmak mümkündür (Alon vd., 2020; Gambin vd., 2020; Godbersen vd., 2020; Gromada vd., 2020; Morgül vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020). Alon vd., (2020) tarafından yapılan çalışmada pandemi sürecinde özellikle babaların temel bakım boyutunda katılımlarının arttığı belirlenmiştir. Gambin ve diğerleri (2020) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, çocukların özellikle pandemi sürecinde babaları ile daha çok zaman geçirdikleri, süreç içerisinde babaların çocukların bakımına daha sık katıldıkları ve çocukları ile daha çok iletişim içerisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tükel ve Uzunöz (2020) tarafından yapılan çalışmada araştırmaya katılan babalar süreç içerisinde çocukları ile daha çok bir arada olduklarını ve çocukları ile oynadıkları oyunlarda çeşitlilik olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumun süreç içerisinde bazı çalışma sahalarındaki babaların esnek mesai saatleri, değişen çalışma saatleri ve işten ayrılma gibi sürecin getirdiği değişimler kapsamında şekillendiği düşünülmektedir. Bununla birlikte pandemi sürecinde değişen çalışma saatleri ile babaların çocuklarına daha çok zaman ayırması mümkün hale gelmiştir. Astone ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmada ise ağır çalışma koşullarında çalışan ya da çalışma süreleri uzun olan babaları katılımının düşük düzeyde olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan bazı çalışmalarda da pandemi sürecinde yaşanan kaygı ve stresin ebeveyn-çocuk ilişkisine olumlu ve olumsuz açılardan yansıdığı belirlenmiştir (Gromada vd., 2020; Harapan vd., 2020; Zaccoletti vd., 2020). Babaların sorumlulukları pandemi sürecinde aniden artmıştır. Babalar da süreç içerisinde çok hızlı bir şekilde bu konularda evdeki iş bölümüne katılıp, görev almıştır. Ancak bu durum her zaman istendik şekilde ilerlemeyebilir. Bu nedenle babaların çocuklarının bakımına katılımının artması için

babaların çocukların gelişimindeki önemine yönelik olarak tüm toplumun bilinçlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Babanın ekonomik durumunu algılama şekli

Babanın ekonomik durumunu algılama şekline göre babaların katılımları incelendiğinde babaların BAKÖ ile *keyfi meşguliyet ve temel bakım* alt boyutlarından aldıkları puanların anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak *ilgi ve yakınlık* alt boyutunda ekonomik durumunu iyi ve çok iyi olarak algılayan babaların, kendilerini orta ve düşük sosyo ekonomik düzeyde algılayan babalara göre katılımlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın nitel kısmına katılan babalardan geliri yüksek olanların da *ilgi ve yakınlık* boyutunda çocuklarına daha nitelikli ve donanımlı bir eğitim öğretim ortamı sunduğu belirlenmiştir. Gelir düzeyi düşük olan babalar ise, çocuklarının eğitim ve öğretimle ilgili ihtiyaçlarından sadece zorunlu olanları temin edebilmekte ve bunun yeterli olup olmadığını değerlendirmekte güçlük yaşamaktadırlar. Araştırmanın bu bulgusu alan yazındaki farklı çalışmalarla da örtüşmektedir (Özgündüz, 2015; Özdemir, 2018).

Bu durumun babaların çalışma koşulları ve çalışma saatleri ile ilgili olabileceği düşünülse de, bu durum özellikle pandemi sürecinde bazı babaların işsiz kalması ve oluşan ekonomik kayıplara bağlı olarak da gelişmiş olabilir. Özellikle bazı babaların yaşadığı ekonomik kayıplar babalarda stress kaynağı oluşturmuş, babaların çocuklarıyla keyifli vakit geçirme istekleri ile çocuklarının bakımına katılma durumlarını olumsuz etkilemiş olabilir.

Babaların katılımında babanın ekonomik durumun iyi olması çocuğun daha iyi şartlarda bakımının yapılmasını ve iyi bir eğitim almasını sağlayabilir. Ancak, babanın çocuğun hayatına dahil olması babanın çocuk bakımı ve eğitimindeki becerisi, algıladığı babalık sorumluluğu, takındığı tutum, babanın çalışma saatleri, annenin babanın katılımını desteklemesi gibi etkenlere bağlı olarak daha çok değişim gösterdiği düşünülebilir. Marie ve diğerleri, (2016) tarafından yapılan çalışma bu görüşü destekleyen araştırmalardan biridir.

Yapılan araştırmalar babaların gün geçtikçe çocuklarının hayatına daha çok dahil olduğunu savunmaktadır. Bu çalışmalara göre, babaların katılımının, babanın tutumu, algıladığı babalık rolü, çalışma koşulları, çift uyumu gibi etkenlerle şekillendiği ortaya

konmuştur (Benetti vd., 2006; Özgündüz, 2015; Özdemir, 2018; Prime vd., 2019; Sımsıkı, 2011).

Baba ile annenin evlilik süresi

Baba ile annenin evlilik süresinin, BAKÖ'nün *temel bakım, keyfi meşguliyet ve ilgi yakınlık* alt boyutlarında baba katılımı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Araştırmanın nitel verileri de bu sonucu destekler niteliktedir. Babaların çocuklarının hayatına katılımının anne ile birlikte yaşama süresiyle doğrudan ilişkili olmadığı, ancak ebeveynlerin uyumlu bir birlikteliklerinin olmasının baba katılımını artıran bir etken olduğu (Sımsıkı, 2011) alan yazında belirtilmektedir. Bu nedenle uzun süredir bir arada yaşayan ebeveynlerin, mutlu bir evlilik sürdürmeleri halinde aile içindeki huzur ortamının babanın çocuk yetiştirme tutumunda olumlu etkisi olacağı muhtemeldir (Kuzucu, 2011). Araştırmanın bu sonucunu destekleyen bir çalışmaya göre, babaların evlilik süresinin, eşleriyle birlikte ya da ayrı yaşamalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkili olmadığı bulunmuştur (Pekkarakaş, 2010).

Babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesi

Babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesine göre, BAKÖ'nün *temel bakım, keyfi meşguliyet ve ilgi yakınlık* boyutlarında baba katılımı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Ancak görüşme yapılan babaların çalışma sahaları, çalışma saatleri, babanın çocuğuyla bulunduğu fiziksel ortam ve annenin çalışma durumuyla ilişkili olarak çocuğun bakımına katılımının değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Alan yazın incelendiğinde pandemi sürecinde alınan önlemler kapsamında zaman zaman okulların kapanmasının önemli bir çocuk bakımı ve eğitimi sorununa neden olduğu görülmektedir. Bu nedenle aile içindeki çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili iş bölümünde babalar yeni sorumluluklar almaya başlamıştır (Alon vd. , 2020; Gambin vd., 2020; Gromada vd. 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020). Uzaktan eğitime geçilmesi, duyulan sağlık kaygısı nedeniyle küçük çocukların çocuk bakımı, kreşler, anaokullarına gönderilememesi, bakıcı bulmanın zorlaşması, eskiden olduğu gibi anneanne babaanne gibi çocuğun bakımını üstlenecek kişilerin bu süreçte sağlık kaygılarının olması nedenleriyle çalışan ebeveynlere destek olamaması gibi etkenler çalışan çalışmayan bütün babalara çocuk bakımı ve eğitiminde yeni sorumluluklar yüklemiştir. Bu süreçte özellikle esnek mesai saatleri ile çalışan ebeveynler, evden çalışan ebeveynler için

dönüşümlü olarak çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili görev paylaşımında bulunmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Görüşme yapılan babaların tamamının pandemi öncesine oranla çocuk bakımı ve eğitimi konusunda daha çok sorumluluk aldıkları belirlenmiştir. Babalara göre, baba ile annenin çalışma saatlerinin değişmesi, esnek mesai saatlerinin uygulanması gibi yeni koşullar babaların çocuklarıyla bir arada geçirdiği zamanı artırmıştır. Mesai saatleri değişmeyen ve eşleri çalışmayan babaların ise, çocuklarının yüz yüze eğitimden uzak kalmasına bağlı olarak çocuklarının eğitimleri ile gelecekleri ile ilgili kaygıları artmıştır. Ayrıca babalar çocuğun eve kapanması, hareketli oyun oynayamaması, arkadaşları ile bir arada zaman geçirememesi gibi nedenlerle çocuğun yaşadığı stresi azaltmak için katılımda bulunmuşlardır.

Babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın artması çocukları ile etkin ve kaliteli zaman geçirdikleri anlamına gelmemektedir. Bu süreçte babaların çocuklarıyla ne tür etkinlikler yaptığı, nasıl bir çocuk yetiştirme tutumunu sergilediği önem kazanmaktadır. Görüşme yapılan babaların içerisinde, eğitim sektöründe çalışanlar, eşleri çocuk bakımı ve gelişimi konusunda eğitim almış olanların çocuklarıyla yaptığı etkinliklerin çeşitlilik içerdiği belirlenmiştir. Babaların genel olarak pandemi sürecinde çocukları ile bir arada geçirdikleri zamanda artış olması yaşanan sürecin doğal bir getirisiidir. Bu noktada babaların çocuklarıyla bir arada geçirdiği süreci nasıl değerlendirdiği önem taşımaktadır.

5.2. Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin tartışma ve yorum

Araştırmanın ikinci alt problemini paandemi sürecinde alınan önlemler doğrultusunda baba katılımının nasıl olduğuna yöneliktir. Buna bağlı olarak elde edilen bulguların tartışılmasında araştırma sorularına uygun bir sıra izlenmiştir.

a. Pandemi sürecinde baba ve çocuğun yaşamındaki değişiklikler

Babalarla yapılan görüşmeler sonucunda, pandemi sürecinin babaların ve çocuklarının hayatlarında değişimlere neden olduğu belirlenmiştir. Bu değişimler babaların iş yaşamındaki değişimler, sosyal yaşamlarındaki değişimler ve çocuğun yaşamındaki değişiklikler olarak üç grupta toplanmıştır.

Babaların iş yaşamındaki değişiklikler: Katılımcı olan her üç babadan ikisinin iş yaşantısı değişime uğramıştır. Bu değişimler mesai saatleri, iş ortamı, iş yükü, ve mesleki performanslarında oluşan değişimler olarak belirlenmiştir. Babaların iş yaşamlarındaki bu

değişimler araştırmaya katılan babaların farklı iş sahalarında çalışması nedeniyle çeşitlilik göstermiştir. Eğitimci babaların iş yaşamlarındaki değişim, iş ortamının okuldan eve taşınması, güvenlik ve sağlık sektöründe çalışan babaların mesai saatlerinin ve iş yüklerinin artması şeklinde değişimler olmuştur.

Pandemi sürecinde alınan önlemlerin günlük hayatın akışını etkileyecek kadar kapsamlı olduğu bilinmektedir (TÜBA, 2020). Bu önlemler bütün çalışma alanlarına da yansımış ve babaların iş ortamı, süresi ve yükü gibi konularda iş yaşamı değişime uğramıştır. Bunun yanında çoğu baba bu süreçte çok ciddi şekilde iş ve gelir kaybı ile karşılaşmıştır. Ancak bu araştırmanın sınırlılıklarında da belirtildiği gibi sadece çalışan babalara ulaşılmış, çalışmayan babaların durumuna ilişkin bilgi edinilememiştir.

Yapılan güncel araştırmalarda da pandemi nedeniyle değişen mesai saatleri ve iş ortamı ile birlikte babaların daha çok evde zaman geçirdiği (Gambin vd., 2020; Tükel ve Uzunöz, 2020) ve yaşanan kaygı ve stresten çalışma hayatlarının etkilendiği (Alon, 2020; Prime, 2019; Atilas, 2021) şeklinde sonuca ulaşan araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmada görüşme yapılan babaların pandemi sürecinde işteki çalışma şekli ve ortamının yanı sıra mesleki performansının da sürece ilişkin kaygılar nedeniyle olumsuz etkilendiği belirlenmiştir.

Babaların sosyal yaşantısındaki değişimler: Araştırmanın bulguları pandemi sürecinde babaların sosyal yaşantılarının olumlu ve olumsuz açılardan etkilendiğini göstermiştir. Babaların büyük çoğunluğunun süreç içerisinde alınan önlemlere ve iş hayatlarındaki değişimlere bağlı olarak çocukları ile eskiye oranla daha çok bir arada olabildikleri belirlenmiştir. Bu sonuç babaların sosyal yaşantıları hakkında ifade ettikleri tek olumlu değişimdir. Tükel ve Uzunöz (2020) tarafından yapılan güncel bir araştırma da bu bulguyu destekler niteliktedir. Yapılan araştırmada babaların süreç içerisinde çocukları ile daha çok iletişim ve etkileşim içinde oldukları bulgulanmıştır. Benzer şekilde yurtdışında yapılan çalışmalarda da baba ve çocuk ilişkisinin süreç içinde arttığı sonucuna ulaşılmaktadır (Gambin vd. 2020; Shorer ve Leibovich, 2020).

Babaların sağlık kaygısı ve alınan önlemler sonucunda sosyal etkinlik merkezlerinin kapalı olması, salgın kurallarına uyma zorunluluğu gibi nedenlerle aile ziyaretleri, arkadaşlarla bir arada yapılan etkinlikler, spor faaliyetleri gibi sosyal etkinlikleri bu süreçte yapamadıkları belirlenmiştir. Alanyazında salgın sürecinde babaların sosyal yaşantılarının genel anlamda olumsuz etkilendiğini savunan çalışmalar

bulunmaktadır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Atilas vd., 2021; Harapan vd., 2020; Shorer ve Leibovich, 2020). Ancak sosyal etkinliklerin yapılamaması bireylerde bazı psikolojik olumsuz tepkiler oluşturmalarına neden olabilmektedir (Işıklı, 2020). Alan yazında bazı çalışmalarda bu durumun çocuklar üzerinde ilerleyen zamanlarda olumsuz sonuçları olabileceğine yönelik kaygılar belirtilmektedir (AÇEV, 2020).

Pandemi sürecinde çocuğun yaşamındaki değişimler: Araştırmanın nitel bulgularına göre pandemi sürecinde çocuğun bulunduğu ortamda, çocuğun belirli özelliklerinde ve çocuğun aile ile ilişkilerinde değişimler olmuştur. Babaların ev içerisinde odaların kullanım şeklini değiştirmek durumunda kaldıkları belirlenmiştir. Uzaktan eğitim alan büyük çocukları için çocuk odalarını kullanım alanı yapan babalar, okul öncesi dönem çocuklarını ortak kullanım alanlarına yönlendirmiştir. Bunun yanında ev içinde salgına yakalanan aile üyesi olduğunda odaların düzeni değiştirilmiş, kimi zaman da anne ve babaların evden çalışma sürecinde çocukların ortamı değiştirilmiştir.

Çocuğun içinde bulunduğu fiziksel ortam, çocuğun sağlıklı gelişimi ve akademik başarısı için büyük önem taşımaktadır. Bu ortam başta sağlıklı fiziksel gelişim olmak üzere tüm alanlarında çocuğun gelişimini şekillendirmede önemli bir paya sahiptir. Bu nedenle çocuğun içinde bulunduğu ortam, onun eğitimi ve gelişimi için zengin donanıma sahip olmalıdır (Polat, 2019; Senemoğlu, 2020). Pandemi sürecinde çocukların odalarının ayrılması, oyun ortamlarının değişmesi, ev içerisinde kapalı alanda uzun süre zaman geçirmeleri çocukların gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu konuda yapılan güncel bir çalışmada çocukların uzun süre kapalı alanda kalmasının fiziksel gelişimlerini olumsuz etkileyebileceği belirtilmektedir (Kaya- Ciddi ve Yazgan, 2019).

Araştırmaya katılan babalar, çocuklarının uzun süre kapalı alanda kalmalarına bağlı olarak, sürekli hareketli etkinlikleri ve daha çok açık hava etkinlikleri yapma isteği duyduklarını savunmuşlardır. Ancak aileler çocuklarının isteğini karşılama konusunda yaşadıkları yerin imkanlarını değerlendirmek durumunda kalmış ve bu konuda çoğunlukla zorluk yaşamışlardır. Bu nedenlerle ebeveynler çocukları ile iletişimlerinde gerginlikler yaşamış, istekleri karşılanmayan çocuklarda öfkenin dışı vurumuna yönelik davranışlar görülmüştür. Ev içinde istediklerini yapmakta ısrar eden çocuklar gürültüye neden olmuş, ebeveynlerine küsme gibi bazı psikolojik tepkiler göstermişlerdir. Pandemi sürecinde yürütülen diğer araştırmalarda da sokağa çıkma yasakları sonucu evde geçirilen sürenin artmasına ve izolasyon sürecinin uzamasına bağlı olarak çocuklarda çeşitli

olumsuz tepkilerin oluşabileceği vurgulanmıştır (AÇEV, 2020; Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Kaya-Ciddi ve Yazgan, 2019; Lofton vd., 2021; Morgül vd., 2020).

AÇEV (2020) tarafından yapılan çalışmada süreç içerisinde çocukların örgün eğitimden yeterince yararlanamadıkları ve özellikle bu durumun düşük sosyoekonomik çevrelerden gelen çocuklar için kaygı verici olduğu belirtilmiştir. Özellikle kalabalık evlerde yaşayan çocukların eve kapanma süreçlerinde yaşadıkları ortam değişikliklerinin olumsuz etkilerinin ilerleyen dönemlere de yansiyebileceği belirtilmiştir (Akoğlu ve Karaaslan, 2020).

Süreç içerisinde uzun süre kapalı alanda zaman geçirmek durumunda kalan çocukların uyku ve beslenme gibi rutin etkinlikleri de bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir. Süreç içerisinde uzun süre kapalı alanda kalma, okula gidememe ve açık alanlarda yapılan birçok etkinliğin yapılamaması çocukların beslenme ve uyku gibi rutinlerinde değişiklik oluşturmuştur. Bundan kaynaklı olarak katılımcı babalar, çocuklarının süreç içerisinde besleme, uyuma gibi konularda çeşitli sorunlar yaşadığını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcı babalar, hareketli etkinlik yapmak için istekli olduklarını ancak, ev içinde gürültü oluşması nedeniyle tablet, bilgisayar gibi teknolojik aletlerle gereğinden fazla (geç saatlere kadar) zaman geçirmelerine izin verdiklerini ifade etmişlerdir. Alan yazın incelendiğinde yapılan güncel çalışmalar araştırmanın bu sonucunu destekler niteliktedir (Başaran ve Aksoy, 2020; Lofton vd., 2021; Öner, 2020). Süreç içerisinde okulların kapanması ve uygulanan sokağa çıkma yasakları nedeniyle çocukların günlük rutinlerinde kaygı verici değişimler yaşanmaktadır, denilebilir.

b. Pandemi sürecinde baba çocuk ilişkisi

Pandemi döneminde değişen çalışma saatlerinin baba ve çocuğun iletişim ve etkileşimini artırdığını belirleyen birçok güncel çalışma alan yazında yer almaktadır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Alon ve diğerleri, 2020; Çokuğraş ve Önal, 2020; Forbes vd., 2021; Gambin vd, 2020; Petts vd, 2021; Temmen, 2019). Bu çalışmada da babaların süreç içerisinde çocukları ile olan etkileşimlerinin ve iletişimlerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı babalar çocuklarının süreç içerisinde okula gidemediklerini ve arkadaşlarından uzak kaldıklarını bu nedenle onlarla daha çok ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Çocukların süreç içerisinde babalarını yeri geldiğinde oyun arkadaşı olarak görmeleri ve sıklıkla babalarla birlikte çeşitli etkinlikler yapmaları da araştırmanın bulguları arasındadır. Ayrıca değişen çalışma saatleri ve esnek mesai saatleri

uygulamasının da baba-çocuk ilişkisinde önemli rolü olduğu düşünülmektedir. Alon ve diğerleri (2020) tarafından yapılan çalışmada da süreç içerisinde babaların daha çok çocukları ile bir arada olduğu, bunun anne ve babaların çalışma saatlerindeki değişimlere bağlı olarak geliştiği vurgulanmıştır.

Pandemi döneminde babaların çocukları ile birlikte yaptığı etkinliklerin de dönemin getirdiği değişimlerle şekillendiği belirlenmiştir. Bu dönemde babalar çocukları ile ev içinde çeşitli oyunlar oynamış ve çocukları için farklı oyun malzemeleri almışlardır. Babalar çocuklarıyla çoğunlukla ev içinde oyun oynarken, kimi zaman da evin bahçesi ve çevresinde çocuklarıyla oyunlar oynamışlardır. Ayrıca bu dönemlerde dışarıya çıktıklarında, AVM ve market gibi çeşitli kalabalık yerlere gidildiğinde babaların çocuklarına olan tutumları da farklılaşmıştır. Babalar özellikle dış mekanlarda çocuklarına karşı kişisel temizliklerini yaptırma konusunda daha korumacı tutum sergilemişlerdir. Ayrıca babalar çocuklarının hayatına daha çok dahil olmuş ve onlarla aynı ortamı paylaşarak, çocukları ile etkileşime girerek aralarındaki iletişimi daha da güçlendirmişlerdir denilebilir.

Yaşanan pandemi dönemi çocukların ebeveynlerine yansıttığı sorunlarını şekillendirmişse de çocuklar bu sorunları daha çok anneleri paylaşmıştır. Bu durumun toplumsal açıdan çocukların tüm sorumluluklarının daha çok annelere yüklenmesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Katılımcı babalardan çok az bir kısmı çocuklarının sorunlarını kendileriyle paylaştığını ifade etmişlerdir. Bu babalar ise evden çalışmakta, anneler ise pandemi sürecinde yoğun çalışmaktadır. Sonuç olarak annelerin yoğun çalışması ve çocukların annelere erişim olanağının azalması durumunda çocuklar sorunlarını babaları ile paylaşmışlardır. Çocukların süreç içinde ebeveynlerine yansıttığı sorunlar ise okulu ve arkadaşlarını özleme, kapalı alanda (evde) uzun süre kalmaktan sıkılma ve dışarı çıkıp hareketli oyunlar oynamak isteme şeklindedir.

c. Pandemi sürecinde babanın çocuğun bakımına ve eğitimine katılımı

Araştırmaya katılan babaların tamamı pandemi döneminde kısıtlı zamanlarda da olsa okula devam eden çocuklarının okullarında herhangi bir *aile katılımı* çalışmasına katılmamışlardır. Pandemi sürecinde değişen çalışma saatlerine rağmen, babaların hiçbir aile katılım çalışmasına dahil olmaması süreç içerisinde alınan sosyal izolasyon kurallarından, babanın bu tür katılım etkinliklerinden anneyi sorumlu tutmasından, babanın babalık algısından, çocuğun devam ettiği okullardaki idareci ve öğretmenlerin

tutumlarından kaynaklanmış olabilir. Bu durumun çocuğa ilişkin tüm bakım sorumluluğu gibi eğitim sorumluluğunun da yalnızca annelerde görülmesine neden olan toplumsal bakış açısından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir (Kurşun, 2019). Parlayıcı (2010), tarafından yapılan çalışmada özellikle okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar için babaların okulla ilgili konularda daha çok anneleri sorumlu olarak gördükleri belirlenmiştir. Bunun yanında annenin tutumu, okullarda görev alan kurum müdürleri ve öğretmenlerin görüşleri de babaların okuldaki aile katılım çalışmalarına katılımlarını etkilemiş olabilir. MEB okul öncesi eğitim kurumlarında baba katılımının da sağlanmasının önemini vurgulayan çeşitli çalışmalar yapmaktadır (MEB, 2013b). Ailenin katılımı ve desteğinin sağlanması özellikle okul öncesi eğitim dönemindeki çocukların sağlıklı gelişimi ve eğitimi için büyük önem taşımaktadır (AÇEV, 2020; Begde, 2016; Erdoğan, 2017; Gökyer, 2017; Polat, 2019). Bu nedenle araştırmada süreç içinde hiçbir babanın aile katılım çalışmasına katılmamış olmasının saptanması, çocukların gelişimi ve eğitimi açısından kaygı vericidir.

Bu araştırmada babaların katılımına yönelik öğretmenlerin neler yaptığı araştırılmamıştır. Bu nedenle öğretmenlerin aile katılım çalışmalarını nasıl yürüttüğü bilinmemektedir. Ancak öğretmenler babaların katılımını sağlamak için çok çeşitli yöntemler uygulayabilmektedir. Evde çocuğun babası ile birlikte yapabileceği etkinlik gönderme, ev içinde baba ile yapılan çalışmaların videoları çekip öğretmenle paylaşma, baba aracılıklı medya kullanımı, günlük rutinlerin baba ile yapılması, haftanın baba günü etkinliğinin planlanması gibi çok çeşitli etkinliklere yer verilebilir.

Katılımcı babalar çocuklarının eğitimine katılım göstermeye gayret ettiklerini belirtse de araştırma bulguları babaların daha çok ilkokul ve üstü eğitim kademelerine devam eden daha büyük yaştaki çocuklarının eğitimiyle ilgili konulara daha çok katılım gösterdiklerini ortaya koymuştur. Babalar küçük yaş gurubundaki çocuklarının eğitimi konusunda pek katılım göstermemektedir. Babaların küçük çocuklarının eğitimine dahil olmamasında çevresel etkenlerin de aktif rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca pandemi sürecinde ebeveynlerin çocukları ile ilgili sorumluluklarının artması, yaşanan stres ve sağlık kaygısının da bu sonucu etkilediği düşünülmektedir.

Okulların kapanması ve uzaktan eğitime başlanması ebeveynlere çocukları ile ilgili konularda yeni sorumluluklar yüklemiştir. Babalar, kişisel temizlik ile virüsten korunmaya yönelik alışkanlık kazandırma, özbakım becerilerini edinmelerini sağlama ve nezaket kurallarını öğretme konularına ağırlık verdikleri bu dönemde çocuklarına çeşitli

davranışlar kazandırmışlardır. Temizlik konusu pandemi sürecinde önem kazanmıştır. Babalar özellikle salgından korunma amacıyla çocuklarına maske, dezenfektan gibi malzemeleri kullanmayı öğretmektedirler. Babalar aynı zamanda çocuklarına özbakım becerileri de kazandırmaya çalışmışlardır. Bu durumun babaların pandemi sürecinde evde daha çok vakit geçirmesi, anneler ev dışında çalışırken babaların evdenb çalışması gibi nedenlerle babaların çocuklarının bakımına daha çok dahil olmasından kaynaklanmış olabilir.

Süreç içerisinde aynı evin paylaşılması, evin bahçesinin çocuğun arkadaşlarıyla paylaşılması nezaket kurallarına uymayı özellikle gerektirmektedir. Bu nedenle çocukların davranışlarının düzenlemesine gereksinim duyulmuş olabilir. Ayrıca çocukların uzun süre evden çıkamamaları, okula gidememeleri çocukta strese bağlı istenmeyen davranışların oluşmasına neden olmuş olabilir.

Babalar bu süreçte ev içinde kalan çocuklarının eğlenme ihtiyacı için en çok oyuncak ve gıda harcaması yapmışlardır. Babaların oyuncak tercihinde tam kapanma dönemlerinde çocukların uzun süre evde kalmaktan sıkılmalarından, kendilerinin de çocuğa farklı oyunlar sunma isteklerinden ve okulların kapanması ile çocukların eğitiminin de sorumluluğunu kendilerinde hissetmelerinden kaynaklanmış olabilir. Çocukların da süreç içerisinde uzun süreli olarak kapalı alanda kalması, sıkılmaları ve kaygı, stres yaşamaları, oyuncak edinme gereksinimlerini artırmış olabilir. Babaların çocuklarına akıl oyunları, eğitici oyuncaklar ve çocukların evde hareketli oyun oynayabileceği trambolin, oyuncak kum torbası gibi çeşitli oyun malzemeleri aldıkları belirlenmiştir. Tükel ve Uzunöz (2020), tarafından yapılan çalışma da bu sonucu destekler niteliktedir. Babaların süreç içerisinde çocukları ile daha çok eğlenceli etkinlik yaptığı, ev içinde çeşitli oyunlar oynandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanan tüm zorluklara rağmen eğer aileler alınan tedbirlere uyup, hastalık, can kaybı gibi zorluklarla karşılaşmadılar ise, yaşanan stresle de mücadele edebildi ise, çocuklarıyla eğlenceli ve kaliteli etkinlikler yapmaya fırsat bulmuş olacaktırlar (Demiroğlu, 2021).

Yapılan harcamalar içerisinde çocuğa yönelik gıda harcamasının da bu süreçte artış gösterdiği saptanmıştır. Bu durum uzun süre evde kalma sonucunda beslenme düzeninin değişmesi, öğün sayısında artış yaşanması sonucunda gelişmiş olabilir. Ayrıca babalar, yaşanan sağlık kaygısı sonucunda beslenme konusunda daha dikkatli davranarak çocukların sağlıklı beslenmeleri ve bağışıklık kazanmaları amacıyla bu harcamayı yapmış olabilirler.

Babalar süreç içerisinde çocukları için teknolojik aletler de almışlardır. Bazı babaların okula devam eden büyük çocukları için uzaktan yapılan derslere katılmaları amacı ile bilgisayar, tablet ve telefon gibi teknolojik aletler aldıkları belirlenmiştir. Babaların bu harcamalarında çocuklarının eğitimi ile ilgili duydukları kaygının etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada çok az sayıda baba çocuklarının hijyenlerinin sağlanması için okulda kullanmaları amacı ile maske, dezenfektan ve giyim alanlarında harcamalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Babaların yaptıkları harcamalar içerisinde yapılan önem sıralamasında oyuncak birinci sırada yer alırken, temizlik malzemeleri son sırada yer almıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Pandemi döneminde baba katılımının incelenmesini amaçlayan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Çocukların yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, annenin yaşı, annenin ve babanın eğitim durumu, babaların pandemi sürecindeki çalışma durumu, baba ile evlilik süresi değişkenlerine göre babaların keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık, temel bakım alt boyutları ile BAKÖ puanları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Buna göre değişkenlerin baba katılımında belirleyici olmadığı saptanmıştır.
- Yaş aralığı 31-35 arasında olan babaların 26-30 yaş ve 36-40 yaş arasında olan babalara göre BAKÖ puanlarının anlamlı ölçüde daha düşük olduğu, 31-35 yaş aralığındaki babaların katılım puanları diğer yaş guruplarına göre düşük olduğu ortaya konmuştur. 26-30 yaş aralığındaki babaların ise, 31-35 yaş aralığındaki babalara göre keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ile temel bakım BAKÖ puanlarının anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Babanın çalışma durumu grupları arasında, babaların keyfi meşguliyet ve ilgi yakınlık puanları için farklılık oluşturmadığı, temel bakım puanında farklılık olduğu saptanmıştır. Buna göre, pandemi döneminde çalışmayan babaların temel bakım puanları, çalışan babalara göre anlamlı ölçüde daha yüksektir.
- Eşleri çalışan babaların ilgi ve yakınlık durumu eşleri çalışmayan babalara göre daha yüksek olarak belirlenmiştir.
- Babanın algıladığı ekonomik durumunun, BAKÖ'e göre *keyfi meşguliyet ve temel bakım* alt boyutlarında pandemi döneminde baba katılımı için belirleyici olmadığı sonucuna ulaşılırken, *ilgi ve yakınlık* boyutunda babanın algıladığı ekonomik durumunun anlamlı bir değişken olduğu belirlenmiştir.

- Babanın pandemi sürecinde çocuğu ile geçirdiği zamanı değerlendirmesine göre, BAKÖ'nün *temel bakım, keyfi meşguliyet ve ilgi yakınlık* boyutunda baba katılımı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Çocuğu ile geçirdiği zamanın arttığını ifade eden babaların puan ortalaması, azaldığını ifade eden babaların puan ortalamasından yüksektir.
- Araştırmaya katılan babaların büyük çoğunluğunun iş yaşamında pandemi sürecinde değişiklikler olmuştur. Bu değişimler mesai saatlerinde, iş ortamında, iş yükünde ve mesleki performans üzerinde olmuştur. İş yaşamında değişim olmadığını ifade eden baba sayısının oldukça azdır. Babaların süreç içerisinde iş hayatlarında oluşan değişimlerin, çalışma sahalarına göre farklı şekillerde oluştuğu belirlenmiştir.
- Süreç içerisinde katılımcı babaların sosyal yaşantılarında olumlu ve olumsuz değişimler olmuştur. Babaların yaşadığı tek olumlu değişim aile içi etkileşimlerinin artması ve çocukları ile daha çok zaman geçirmeleridir. Babaların sosyal yaşantılarındaki olumsuz değişimler, aile ile yapılan etkinliklerin azalması, arkadaşlarla yapılan etkinliklerin azalması, sosyal etkinliklerin yapılamaması ve salgının oluşturduğu kaygılardan oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmaya dahil edilen babaların ifadelerinin analizi sonucunda, süreç içerisinde çocuğun ortamında olan değişimler (oyun alanı, ev içi düzenlemeler, sosyal yaşam, eğitim ortamı), çocuktaki değişimler (fiziksel, yeme rutini, uyku rutini, temizlik rutini, dijital araçlara yönelim, duygular, davranış) ve aile içi ilişkilerde değişim (ebeveynlere yönelik duygular, iletişim sorunları ve etkileşimler) şeklinde sonuca ulaşılmıştır.
- Araştırmaya katılan babaların yalnızca bir tanesi, süreç içinde çocuğu ile ilişkisinde değişim olmadığını ifade ederken, diğer bütün babalar süreç içerisinde çocukları ile olan ilişkilerinde değişim olduğunu vurgulamıştır. Çocuğu ile olan ilişkisinde değişim olduğunu düşünen babaların ifadelerinin analizi sonucunda, çocuklarının süreç içinde daha çok ilgi istedikleri, babanın çocuğu ile olan iletişimin zaman zaman gerginleşebildiği ve ev ortamında stresin arttığı belirlenirken, babaların süreç içerisinde çocuklarına daha bol zaman ayırdıkları, eviçi, evin bahçesi, evin garajı, evin çevresi, hobi bahçesi

ve nadiren de parklarda çocukları ile zaman geçirdikleri, oyunlar oynadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

- Araştırmaya katılan babaların süreç içerisinde çocukları ile ev içinde ve ev dışında çeşitli etkinlikler yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Babaların ev içinde yaptıkları etkinlikler; dijital oyunlar, yapı inşa oyunları, yabbozlar, kartlarla oynanan oyunlar, manipulative masa oyunları, artık materyallerle oyun, oyun hamuru, dramatic oyunlar, parmak oyunu ve top havuzunda oyun olarak belirlenmiştir. Ayrıca ev içinde çocukların babalarıyla bedensel hareketler içeren boks, trambolinde zıplama etkinlikleri de yaptığı ve yapılan etkinlikler içerisinde, TV izleme, boyama yapma ve çizgi çalışmalarının da yapılan etkinlikler içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Ev dışında ise, babaların çocukları ile top oynama, saklambaç ve kovalamaca gibi oyunlar oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ev dışında yapılan etkinlikler içerisinde evcil hayvan besleme ve bitki yetiştirmenin yanında bedensel hareketler içeren bisiklet sürme, spor, yürüyüş ve gezi etkinliklerinin de yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmada yeralan babaların çocukları ile süreç içinde yaptıkları sohbetlerin bilgi verme, paylaşma, bilgi edinme ve yardım alma amaçları ile yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Babaların çocuklarının eğitime katılmaya genel olarak istekli oldukları, ancak okul öncesi eğitim döneminin eğitim için erken olduğunu düşünme, bu sorumluluğu annede görme, eğitimi bir ebeveynin yürütmesi gerektiğini düşünme, iş yoğunluğundan zaman bulamama, çalışma durumunun uygun olmaması gibi nedenlerle çocuklarının eğitime katılamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Babalar içerisinde çocuğunun eğitimi ile hergün ilgilenenlerin de olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmaya katılan babaların süreç içerisinde çocukları için yaptıkları harcamaların, en çok evde oynanabilecek oyuncaklar için yapıldığı sonucuna ulaşılırken, oyuncaklara yapılan harcamanın sonrasındaki sırayı gıdaya yapılan harcamalar almaktadır.
- Araştırmaya katılan babaların, süreç içerisinde çocuklarına davranış kazandırma konusunda en çok salgından korunma amacıyla yapılan temizlik

üzerine çalışmalar yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Babaların, temizlik sonrasında temel bakım ve davranış yönetimi konularında da çocukları ile etkinlikler yaptığı belirlenmiştir.

- Araştırmada yeralan babaların süreç içerisinde çocuklarının temizliğine, beslenmesine ve korunması gibi konularda katılım gösterdikleri belirlenirken, en çok temizlik konusunda çocuklarının bakımına katıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmaya katılan babaların büyük çoğunluğunun süreç içerisinde çocuklarının uyku saatlerinde yanında bulundukları ve hikaye okuma, sohbet etme, telkin verme, sevgi gösterme gibi etkinlikler yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- Sonuç olarak; yaşanan bu zorlu pandemi sürecinde ailelerin daha çok iletişim ve etkileşim içerisinde olduğu yapılan güncel çalışmalarla ortaya konmaktadır Babalar süreç içerisinde hem çalışma koşulları hem alınan önlemlerin etkisiyle çocukları ile daha çok bir arada olma fırsatı yakalmışlardır. Süreç içinde baba ve çocuk ilişkisi, artan baba katılımı, çocuklar için görülen tek olumlu gelişme olarak değerlendirilebilir. Yapılan bu araştırma da araştırmanın nitel ve nicel verileri bir arada düşünüldüğünde pandemi döneminde baba katılımının, babanın yaşına, ekonomik durumuna, anne ve babanın çalışma durumuna göre şekil aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca; süreç içerisinde yaşananların, baba ve çocukların hayatında çeşitli değişimlere yol açtığı, baba çocuk ilişkisinde ve çocukların günlük rutinlerinde çeşitli olumsuz değişimler gözlemlendiği de ulaşılan sonuçlar arasında yer almaktadır. Herşeye rağmen babaların çocukların bakımına süreç içerisinde daha çok dahil oldukları sonucu ise ümit verici olarak görülmektedir.

6.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda alan araştırmacılarına yönelik öneriler ile ebeveynler, öğretmenler ve program geliştiricilere yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

6.2.1. İleride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

- Bu araştırmada incelenen demokratik değişkenlerin baba katılımı üzerinde, birbiri ile olan ilişkilerine yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Süreç içinde yaşanan iş kayıpları, ekonomik zorluklar babaların yaşadığı stres düzeyini artırdığına yönelik çalışmalar bu durumun aile içi iletişim ve etkileşimi olumsuz yönde etkileyebileceğinden duyulan endişeyi dile getirmektedir. Bu nedenle, babaların süreç içerisinde devlet politikalarınca desteklenmesi, bu zorlu sürecin babalar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabileceği düşünülmektedir.
- COVID- 19 Pandemisi okul, kreş ve gündüz bakım evlerinin zaman zaman kapanması ile çocuk bakımı konusunda babaları daha çok çocukların hayatına dahil ettiğini bulgulayan güncel çalışmalar alanyazında her geçen gün artmaktadır. Babaların bu süreç içerisinde çocukların bakımına, eğitimine katılımını farklı değişkenler ile inceleyecek benzer çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmüştür.
- Anne yaşının, babanın katılım düzeyinde, anlamlı bir değişken olmadığı söylenebilir. Alan yazında bu konuda bir çalışmaya rastlanmamıştır. Annenin yaşının, baba katılımındaki rolünü belirleyebilecek farklı araştırmaların yapılması gereklidir.
- Pandemi sürecinde okulların zaman zaman kapanması ve duyulan sağlık kaygısı nedeniyle, okul öncesi eğitim döneminde çocuğu olan birçok aile çocukların okula gönderilmesi konusunda tereddüt yaşamıştır. Bu durum sonucunda ileride oluşabilecek okula uyum, ilköğretime uyum sağlama konusunda yaşanabilecek sorunlarla ilgili ön araştırmaların yapılması, bu konuda anne ve babaların birlikte yapabilecekleri etkinliklerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılması uygun olacaktır.
- Pandemi sürecinde özellikle çocuklar ve aile ile ilgili yapılan çalışmaların bulgularında ailelerin süreç içinde yaşanan sağlık kaygısı ve diğer etkenlerin psiko sosyal olarak aileleri ve çocukları ciddi anlamda etkilediği yönündedir. Bu nedenle aile ve çocukların iyilik hallerinin korunması için çeşitli önlemlerin alınması konusunda eğitim ve sağlık alanında görev alan uzmanlara önemli görevler düşmektedir.

- Yapılan bu çalışmanın anneler ve çocuklar üzerine farklı değişkenlerle de yapılması gereklidir.
- Yapılan bu çalışma da pandemi sürecinin baba katılımını nasıl etkilediği incelenmiş ve baba katılımında çeşitli değişiklikler tespit edilmiştir. Babanın katılımında görülen farklılığın ilerideki dönemlerde de kalıcı olup olmayacağını inceleyecek araştırmalara ihtiyaç vardır.
- Yapılan bu çalışma kapsamı dışında, karantina sürecinde annelerin iş yükünün artışına bağlı olarak babalara oranla daha çok stres yaşadığı ve bu durumun aile içi huzuru olumsuz yönde etkilediği şeklinde sonuçlara ulaşan araştırmalar alanyazında yer almaktadır. Süreç içerisinde aile içi çatışma ve şiddet konularında salgının etkilerinin belirlenmesine yönelik çalışmaların yapılmasının gerektiği öngörülmektedir.

6.2.2. Ebeveynler, öğretmenler ve program geliştiricilere yönelik öneriler

- Babaların çocuklarının hayatına dahil olmasına yönelik olarak, çalışmaların yapılması ve babaların çocuk bakımı, eğitimi ve onlarla kaliteli zaman geçirme konusunda bilgi, bilinç ve becerilerine geliştirmeye yönelik olarak eğitim politikalarının ilgili kurum ve kuruluşlarca yürütülmesi, geliştirilmesi ve uygulanması konusunda gereklilik olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AÇEV. (2020). *Covid- 19 salgını döneminde evde iyi olma halini koruma rehberi*. <https://www.acev.org/directory/covid-19-salgini-doneminde-evde-iyi-olma-halini-koruma-rehberi/>
- Akoğlu, G., ve Karaaslan, T. B. (2020). Covid-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psikososyal etkileri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99–103.
- Aktan, B. Ş., ve Önder, A. (2018). Okul öncesi dönemde psikolojik dayanıklılık. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırma Dergisi*, 4(2), 20–30.
- Alat, Z., ve Şahin, A. T. (2020). *Türk kültüründe aile ve çocuk* (E. Akgün (ed.); s.119–139). Pegem Akademi, Ankara.
- Alon, T., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J., ve Tertilt, M. (2020). The impact of Covid-19 on gender equality. *Journal of Chemical Information and Modeling*, 53(9), 1689–1699.
- Altınkaynak, Ş. Ö., ve Akman, B. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyum becerilerine anne baba tutumlarının etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 19–36.
- Aral, Neriman. (2001). *Çocuk gelişimi*. İstanbul: Yapa Yayıncılık.
- Artvinli, F. (2020). *Salgınların tarihi: Toplumsal ve siyasal açıdan kısa bir bakış*, Türk Tabipler Birliği COVID-19 Pandemisi Değerlendirme Raporu.
- Aslan, H.-S. (2020). Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aslan, H. S. (2020). Çocuk gelişimi ve baba katılımı. Ş. Ünlü Çetin (Ed.), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde (ss.31–40). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aslan, R. (2020). Tarihten günümüze pandemiler: Pandemiler ve covid-19. *Ayrıntı Dergisi*, 8(85), 35–41. <http://dergiayrinti.com/index.php/ayr/article/view/1353>
- Astone, N. M., Karas, A., ve Stolte, A. (2016). *Fathers' time with children: Income and residential differences*. Urban Institute 20–29.
- Atilas, J. T., Almodóvar, M., Chavarría Vargas, A., Dias, M. J. A., ve Zúñiga León, I. M. (2021). International responses to COVID-19: Challenges faced by early childhood professionals. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(1), 66–78. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1872674>
- Aydoğmuş, S. (2018). *48-72 Aylık çocukların bilişsel stilleri ile baba katılımı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 529677).
- Bağcıvan, M., S.-R. (2020). *Baba katiliminin duygu düzenleme ve kişilerarası problemlerle olan ilişkisinde erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 646649).

- Balkaya-Çetin, A. (2019). Aile dinamikleri. T. Akbaş ve Ş. N. Özabacı (Eds.), *Kuram ve uygulamalarıyla aile danışmanlığı* içinde (ss.43–72). Ankara: Pegem Akademi.
- Başaran, M., ve Aksoy, A.-A. (2020). Anne-babaların korona-virüs (covid-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 672–677.
- Begde, Z. (2016). Öğretmen ve anne-baba tutumlarının okul öncesi dönem çocuklarının problem çözme becerilerine etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 204–232. <https://doi.org/10.17539/aej.07642>
- Belleau, H. (1997). How fathers care for the next generation. *Lien Social et Politiques*, 37, 181–182. <https://doi.org/10.7202/017745ar>
- Beyazıt, U., ve Mağden, D. (2015). Üniversitede öğrenim gören erkek öğrencilerde aşırı cinsiyet ideolojisi ve babalık rolü algısındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 8(sayı 2), ss.207-229.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2016). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., ve Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71(1), 127–136. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00126>
- Cachón-Zagalaz, J., Sánchez-Zafra, M., Sanabrias-Moreno, D., González-Valero, G., Lara-Sánchez, A. J., ve Zagalaz-Sánchez, M. L. (2020). Systematic review of the literature about the effects of the COVID-19 pandemic on the lives of school children. *Frontiers in Psychology*, 11(October), 1–8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.569348>
- Can, D. (2017). *Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların akrayan ilişkileri ve benlik algılarının baba katılım boyutlarına göre incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 486377).
- Çaykuş, E. T., ve Çaykuş, T. M. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: Ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 95–113.
- Çimşir, E., ve Akdoğan, R. (2021). Pandemi dönemi ve ruh sağlığı. D. Kürüm-Yapıcıoğlu (Ed.), *Pandemi döneminde eğitim, iyileştirelim, iyileşelim* içinde (s.17–22). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çokuğraş, H., ve Önal, P. (2020). SARS-CoV-2 infection in children. *Turk Pediatri Arsivi*, 55(2), 95–102. <https://doi.org/10.14744/TurkPediatriArs.2020.20270>
- Creswell, J. W. (2017). Karma yöntem araştırmalarına giriş. *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- De la Fuente, J., Kauffman, D. F., Dempsy, M. S., ve Kauffman, Y. (2021). Analysis and psychoeducational implications of the behavior factor during the COVID-19 emergency. *Frontiers in Psychology*, 12(February). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.613881>
- Demiroğlu, A. (2021). Pandemi döneminde aile ve bir etkileşim aracı olarak Türkçe öğretimi. D. Kürüm-Yapıcıoğlu (Ed.), *Pandemi döneminde eğitim, iyileştirelim*,

- iyileşelim içinde* (ss.231–250). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Deniz, H., ve Çığ, O. (2020). Türkiye ve dünyadan örnek baba katılım uygulamaları. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı içinde* (ss.163–182). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Deniz, İ. Ü. (2020). Covid-19 ile mücadelede insan kaynakları yönetimi uygulamalarında ihtiyaç duyulan aksiyonların belirlenmesine yönelik örgütsel müdahale yöntemi önerisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences 2020 Specal ISSUE*, 3(288), 288–307.
- Dimitriadi, S., Aggeli, A., ve Papiotis, J. (2015). Exploring father involvement early childhood. *20Th International Conference of the Association of Psychology and Psychiatry for Adults and Children*, 40(33), 39–43.
- Duran, A. (2010). *Erkeksi rollerin baba katılımı ile ilişkisinin araştırılması*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 279965).
- Duy, B. (2021). Sosyal gelişim. D. M. Siyez (Ed.), *Çocuk ve ergen gelişimi çok boyutlu bir bakış içinde* (ss. 240–247). Ankara: Pegem Akademi.
- Duy, B., ve Şahin, E. E. (2021). Sosyal Gelişim. D. M. Siyez, (Ed.), *Çocuk ve ergen gelişimi çok boyutlu bir bakış içinde* (ss. 450–452). Ankara: Pegem Akademi.
- Erdoğan, T. (2017). *İlkokula hazırlık ve ilkokul programları*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Eroğlu, F., ve İrdem, Ş. (2016). Social gender discrimination and reflections in management positions. *Pamukkale Journal of Business and Information Management*, 3(2), 11–35. <https://doi.org/10.5505/pibyd.2016.70288>
- Ezgin, O. (2020). Türkiye’de babalık rolleri algısı. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.), *Erken Çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı içinde* (ss.93–103). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Forbes, L. K., Lamar, M. R., Speciale, M., ve Donovan, C. (2021). Mothers ’ and fathers ’ parenting attitudes during COVID-19. *Current Psychology*. 1-10
- Gambin, M., Woźniak-Prus, M., Sękowski, M., Cudo, A., Pisula, E., Kiepusa, E., Boruszak-Kiziukiewicz, J., ve Kmita, G. (2020). Factors related to positive experiences in parent-child relationship during the COVID-19 lockdown. The role of empathy, emotion regulation, parenting self-efficacy and social support. *The Role of Empathy, Emotion Regulation*, 4(1).
- Gazi, T. (2019). *Annelik bekçiliği ve evlilik uyumunun baba katılımı ve baba-ergen ilişkilerindeki rolünün incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 592782).
- Godbersen, H., Hofmann, L. A., ve Ruiz-Fernández, S. (2020). How People Evaluate Anti-Corona Measures for Their Social Spheres: Attitude, Subjective Norm, and Perceived Behavioral Control. *Frontiers in Psychology*, 11, 1–20. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.567405>
- Gökkyer, N. (2017). Okulöncesi öğretmenlerinin uyguladıkları aile katılım stratejileri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 334–348. <https://doi.org/10.17679/inuefd.345583>
- Gracia, P. (2012). Paternal involvement and children’s developmental stages in Spain.

Demosoc Working Paper, 46, 25–27.

- Gray, P. B., ve Brown, E. (2015). Fatherhood in St. Kitts: Patterns and predictors of partnership and paternal dynamics in a Caribbean Island. *Fathering*, 13(1), 18–35. <https://doi.org/10.3149/fth.1301.18>
- Gromada, A., Richardson, D., ve Rees, G. (2020). Childcare in a global crisis: the impact of COVID-19 on work and family life. *Innocenti Research Brief, Covid-19 ve Children*, 1–11.
- Güneysu, S., Ünlü-Çetin, Ş., Tekmen, B., Merdin, E., Bingöl, S. H., Garvis, S., Johansson, T., ve Williams, P. (2016). *Baba katılımı erken çocukluk eğitimi programları için kılavuz*. <http://okon.baskent.edu.tr/kw/upload/378/dosyalar/Guidebook - Turkish - Full Text.pdf?page=2vedid=41465>
- Güngörmüş, O. (1986). *Baba yoksunluğunun benlik kavramına etkisi ve babasız öğrencilerin problemlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığının saptanması*. (Yüksek Lisans Tezi) . YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 17).
- Gürses, İ., ve Kılavız, M. A. (2011). Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 153–166.
- Hapkau, C., ve Petrongolo, B. (2020). Work, care and gender during the covid-19 crisis. *İza Institute of Labor Economics*.
- Harapan, H., Itoh, N., Yufika, A., Winardi, W., Keam, S., Te, H., Megawati, D., Hayati, Z., Wagner, A. L., ve Mudatsir, M. (2020). Coronavirus disease 2019 (COVID-19): A literature review. *Journal of Infection and Public Health*, 13(5), 667–673. <https://doi.org/10.1016/j.jiph.2020.03.019>
- Hoiby, N. (2020). Pandemics: Past, present, future. *Apmis*, 13, 1–7. <https://doi.org/10.1111/apm.13098>
- İnanç, B. Y. Bilgin, M., ve Atıcı, M. K., (2020). *Gelişim psikolojisi I*. Ankara: Pegem Akademi.
- İnci, M.A., ve Deniz, Ü. (2015). Baba tutumları ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(02), 23–29.
- Işıklı, S. (2020). *Covid-19 salgını'nın psikolojik sonuçları ve etkili başa çıkma yöntemleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü.
- Iztayeva, A. (2021). Custodial single fathers before and during the covid-19 crisis: Work, care, and well-being. *Social Sciences*, 10(3), 1–23. <https://doi.org/10.3390/socsci10030094>
- Jurak, G., Morrison, S. A., Leskošek, B., Kovač, M., Hadžić, V., Vodičar, J., Truden, P., ve Starc, G. (2020). Physical activity recommendations during the coronavirus disease-2019 virus outbreak. *Journal of Sport and Health Science*, 9(4), 325–327. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2020.05.003>
- Karabekiroğlu, K. (2018). *Baba olmak babanın ruhsal rehberi*. İstanbul: Lord Matbaacılık ve Kağıtcılık.
- Karabulut, H. (2017). *Ergenlerin saldırgan davranışları, baba katılımı ve baba katılımının yordayıcıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Doktora Tezi). YÖK

Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 471169).

- Karaduman, M. A., ve Çığ, O. (2020). Babaların çocuklarının hayatına katılımını etkileyen faktörler. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde (ss. 47–61). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya-Ciddi, P., ve Yazgan, E. (2019). Covit-19 salgınında sosyal izolasyon sırasında fiziksel aktivite durumunun yaşam kalitesi üzerine etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 262–279.
- Kaya, Z. (2021). İnsan gelişimini açıklayan kuramlar. S. Çakar (Ed.) *Yaşam döngüleri ve uyum sorunları* içinde (ss.320–360). Ankara: Pegem Akademi.
- Kazak, A., Hintistan, S., ve Önal, B. (2020). Dünyada ve Türkiye’de covid-19 aşı geliştirme çalışmaları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(4), 571–575. <https://doi.org/10.34087/cbusbed.749009>
- Keçeli-Kaysılı, B. (2008). Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(1), 69–83. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000115
- Keleşoğlu, F., ve Adam-Karpuz, F. F. (2020). Covid-19 sürecinde dijital ebeveynlik ile anne-baba stresi arasında ilişkilerin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction ve Cyberbullying*, 7(2), 70–102.
- Kırman, A., ve Doğan, Ö. (2017). Anne-Baba çocuk ilişkileri: Bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 28–49.
- Kocatepe, B. B., ve Bilgi, S. (2018). Toplumsal bir inşa olarak babalık: Annelerin yaşam öykülerinde baba imgesi. *Fe Dergi*, 10(2), 43–59. https://doi.org/10.1501/fe0001_0000000208
- Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 37–45.
- Kurşun, G. (2019). *Baba katılımı ve annelik bekçiliği davranışının algılanan baba kabul-reddi ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 589100).
- Kuruçırak, Ş. (2010). *4-12 aylık bebeği olan babaların, babalık rolü algısı ile bebek bakımına katılımı arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: xxxxxx).
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79–89. <https://doi.org/10.17066/pdrd.93674>
- Lamb, M. E., ve Lewis, C. (2010). The development and significance of father-child relationships in two-parent families. *The Role of the Father in Child Development, January 2004*, 94–153.
- Lamb, Michael E. (2000). The history of research on father involvement: An overview. *The Haworth Press, Inc.*, 29(2–3), 23–42. https://doi.org/10.1300/J002v29n02_03
- Lamb, Michael E. (2010). How do fathers influence children’s development? Let me count the ways. *The Role of Father in Child Development*, 1997, 1–26.
- Lee, S. J., Sanchez, D. T., Grogan-Kaylor, A., Lee, J. Y., ve Albuja, A. (2018). Father early engagement behaviors and infant low birth weight. *Maternal and Child*

- Health Journal*, 22(10), 1407–1417. <https://doi.org/10.1007/s10995-018-2521-2>
- Lewis, C., ve Lamb, M. E. (2003). Fathers influence on children. *European Journal of Psychology of Education*, 43(2), 211–228.
- Lofton, O., Petrosky-nadeau, Nicolas, ve Lofton, O. (2021). *Federal reserve bank of san francisco parents in a pandemic labor market parents in a pandemic labor market*. <https://doi.org/10.24148>
- Manzo, L. K. C., ve Minello, A. (2020). Mothers, childcare duties, and remote working under Covid-19 lockdown in Italy: Cultivating communities of care. *Dialogues Human Geography*, 10(2), 120–123. <https://doi.org/10.1177/2043820620934268>
- Margaria, A. (2021). Fathers , childcare and COVID 19. *Feminist Legal Studies*, 29(1), 133–144. <https://doi.org/10.1007/s10691-021-09454-6>
- MEB. (2020). *Yüz yüze eğitime ara verilmesi*. http://ookgm.meb.gov.tr/meb_bys_dosyalar/2020_11/20154401_yaygYn_egitim_yuzyuze_egitime_ara_verilm esi.pdf
- MEB. (2013). *Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim programı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB. (2013b). *Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi (OBADER)*. Ankara: Meb Yayınları. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi /obader.pdf>
- MEGEP. (2014). *Çocuk gelişimi ve eğitimi; Bilişsel gelişim*. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Bilişsel_Gelişim.pdf
- MEGEP. (2015). *Çocuk gelişimi ve eğitimi 0- 72 ay dil gelişimi*. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/0-72_Ay_Dil_Gelişimi.pdf
- Merdin, E. (2020). Baba katılımının tanımı. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde (ss.1–10). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Modi, N., Conti, G., ve Hanson, M. (2021). Post-COVID economic recovery: Women and children first ... or last? *Archives of Disease in Childhood*, 0(0), 1–2. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2020-320898>
- Molenda-Kostanski, Z. (2016). Asian American men and fatherhood: Relationship between acculturation, gender-role conflict, parenting self-efficacy, and father involvement. *ProQuest Dissertations Publishing*. <https://search-proquest-com.libproxy1.nus.edu.sg/docview/1844159454?pq-origsite=summon>
- Morgül, E., Kallitsoglou, A., ve Essau, C. (2020). Psychological effects of the COVID-19 lockdown on children and families in the UK. *Revista de Psicología Clínica Con Niños y Adolescentes*, 7(3), 42–48. <https://doi.org/10.21134/rpcna.2020.mon.2049>
- Murray, J. (2020). In a time of Covid-19 and beyond, the world needs early childhood educators. *International Journal of Early Years Education*, 28(4), 299–302. <https://doi.org/10.1080/09669760.2020.1839830>
- Norman, H., ve Elliot, M. (2015). Measuring paternal involvement in childcare and housework. *Sociological Research Online*, 20(2). <https://doi.org/10.5153/sro.3590>

- Öner, Ö. (2020). COVID-19 ve çocuklar. Türk Psikiyatri Derneği. <https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/2420201236-cocuklarCOVID.pdf>.
- Öneren-Şendil, Ç. (2020). Erken çocukluk eğitim kurumlarında baba katılımını etkileyen faktörler. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.), *Erken Çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde (ss.111–124). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özdemir, A. F. (2018). *Okul öncesi eğitim alan 66-72 aylık çocukların baba katılımı ile erken dönem matematik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 529628).
- Özdoğan, A. Ç., ve Berkant, H. G. (2020). *Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi*. 49(1), 13–43. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.788118>
- Özel, E., ve Zelyurt, H. (2016). 5-7 Yaş çocuğa sahip ebeveynlere verilen anne baba eğitimlerinin aile çocuk ilişkisine etkisi (Malatya ili örneği). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0(36), 9–34. <https://doi.org/10.21560/spcd.60151>
- Özgündüz, Ö. (2015). *Baba katılımı eğitim programının baba katılımına ve okul öncesi çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 497546).
- Öztürk-Demir, E., Kuru, G., ve Yıldız-Demir, C. (2020). Covid- 19 pandemi günlerinde anneler ne düşünür çocuklar ne ister? Anne ve çocuklarının pandemi algısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(5), 204–220.
- Parke, R. D., ve Cookston, J. T. (2019). Fathers and families. H. M. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting Volume 3: Being and Becoming a Parent* in (ss. 64–94). <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780429433214-3>
- Parlayıcı, H. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumlarında anne baba eğitimine ilişkin veli öğretmen ve yönetici görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 278999).
- Pascal, C., ve Bertram, T. (2021). What do young children have to say? Recognising their voices, wisdom, agency and need for companionship during the Covid pandemic. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(1), 21–34. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1872676>
- Patnaik, A. (2019). Reserving time for daddy: The consequences of fathers' quotas. İçinde *Journal of Labor Economics* (Vol. 37, Issue 4). <https://doi.org/10.1086/703115>
- Pekkarakaş, E. (2010). *3-6 Yaş çocukların babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile eğitime katılım düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 265517).
- Petts, R. J., Carlson, D. L., ve Pepin, J. R. (2021). A gendered pandemic: Childcare, homeschooling, and parents' employment during COVID-19. *Gender, Work and Organization*, 1(December 2020), 1–20. <https://doi.org/10.1111/gwao.12614>
- Polat, Ö. (2019). *Adım adım ilkokula başlamak okula uyum ve erken okuryazarlık eğitimi* (Ö. Polat (ed.)). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Pouget, E., Serbin, L. A., Stack, D. M., ve Schwartzman, A. E. (2011). Fathers' influence on children's cognitive and behavioural functioning: A longitudinal study of canadian families. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 43(3), 173–182.

<https://doi.org/10.1037/a0023948>.

- Prime, H., Wade, M., ve Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 75(5), 631–643. <https://doi.org/10.1037/amp0000660>
- Ramchandani, P. G., Domoney, J., Sethna, V., Psychogiou, L., Vlachos, H., ve Murray, L. (2013). Do early father-infant interactions predict the onset of externalising behaviours in young children? Findings from a longitudinal cohort study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 54(1), 56–64. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2012.02583.x>
- Rolle, L., Gullotta, G., Trombetta, T., Curti, L., Gerino, E., Brustia, P., ve Caldarera, A. M. (2019). Father involvement and cognitive development in early and middle childhood: A systematic review. *Frontiers in Psychology*, 10(OCT). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02405>
- Sanderson, S., ve Thompson, V. L. S. (2002). In childrearing. *Plenum Publishing Corporation*, 46(February), 99–121.
- Sarman, A., Tuncay, S., ve Sarman, E. (2020). Covid- 19 pandemi sürecinde sedyanın 3 - 18 yaş arasındaki çocuklar üzerindeki olumsuz psikolojik etkisinin önlenmesi. *Van Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13, 69–75.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Shorer, M., ve Leibovich, L. (2020). Young children's emotional stress reactions during the COVID-19 outbreak and their associations with parental emotion regulation and parental playfulness. *Early Child Development and Care*, 1–11. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1806830>
- Sımsıkı, H. (2011). *Baba katılımının ebeveyn tutumu, bağlanma stili ve çift uyumu açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 291638).
- Sımsıkı, H., ve Şendil, G. (2014). Baba katılım ölçeğinin (bakö) geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 104–123.
- Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne baba katılımı. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 25–43. https://doi.org/10.1501/ozlegt_00000000032
- Şahin, F. T., ve Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına baba katılımının önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 39–48. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48458/613785>
- Şahin, S., and Ateş, A. (2021). Chapter Father involvement in preschool children's play. Z. B. Kostova, K. Kulyash-Duisenbaevna, E. Atasoy, and B. Batır (Eds.), *Developments in educational sciences* in (pp. 177-188). Sofia: St. Kliment Ohridski Universty Press.
- Şalcı, O. (2020). *Baba destek eğitim programının babalık rolü algısına ve kul öncesi eğitim alan çocukların yun becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 626084).
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). *Pandemi*. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html#:~:text=Bir hastalığın veya enfeksiyon etkeninin,DSÖ>) tarafından

pandemi ilan edilmiştir.

- TDK. (2020). *Genel Açıklamalı Sözlük*. <https://www.tdk.gov.tr/?s=Pandemi>
- Tekmen, B. (2020). Gelişim kuramları ve baba katılımı. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.), *Erken Çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde (ss.17–26). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Temmen, C. D. (2019). The influence of father and mother involvement on adolescent internalizing and externalizing symptoms. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 80(4-B(E)), No-Specified. <http://ovidsp.ovid.com/ovidweb.cgi?T=JS&PAGE=reference&D=psyc16&NEWS=N&AN=2019-00352-237>
- Tezel Şahin, F. (2007). Sosyal değişim sürecinde değişen baba rolü. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 38. ICANAS*, 765–774.
- Tunçok, Y. ve İncir, C. (2020). Covid-19 için aşı ve ilaç çalışmaları. G. Ak ve Ü. Yılmaz (Edt.) *COVID-19 pandemisinden öğrendiklerimiz, gelecek öngörülleri ve yarının planlanması* içinde (ss. 94-102). Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği. <https://www.solunum.org.tr/TusadData/Book/881/1310202016335-bolum07.pdf>
- TÜBA. (2020). *Covid-19 pandemi değerlendirme raporu*. <http://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/Covid-19 Raporu-Final+.pdf>
- Tükel, A. ve Uzunöz, A. (2020). Covid 19 sürecinde evde oyun etkileşimli baba katılımı. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 1(2), 1–13.
- Uludağlı, N. P. (2017). Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 70–88.
- Uzun, H. ve Baran, G. (2019). Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, April, 47–60. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.518207>
- Uzun, M. (2019). *Babalık rol algisinin baba katılımı üzerindeki etkisinde eş desteğinin aracılık rolünün incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 584014).
- Ünlü-Çetin, Ş. (2015). *Father involvement in early years: Comparing children's perceptions of father involvement with those of their fathers' and mothers'*. (Doktora tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No: 399827).
- Ünlü-Çetin, Ş. (2020). Babacanlığı eğitim ortamı: Erken çocukluk eğitim kurumlarında baba katılımını desteklemenin yolları. Ş. Ünlü Çetin (Ed.), *Erken Çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde (ss.135–151). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ünlü, Ş. (2010). *Being fathered and being a father: Examination of the general pattern of Turkish fathers' and their own fathers' involvement level for children between the ages of 0-8*. (Yüksek Lisans). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Üste, A. N. (2020). Dünya Sağlık Örgütü'nün 6. evre pandemik uyarısı ve uluslararası sistemin evrilme olasılığı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 370–379. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.733263>
- Walsh, F. (2015). *Strengthening family resilience*. New York, NY: Guilford Press.

- Yağan-Güder, S., ve Yıldız, Tülin, G. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe University Journal of Education*, 35(March 2016), 1–3. <https://doi.org/10.16986/huje.2016016429>
- Yaşar- Ekici, F. (2017). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki aile katılım çalışmalarına katılan ve katılmayan ailelerin çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişki. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 543–562. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.299033>
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksek-Usta, S., ve Gökcan, H. N. (2020). Çocukların ve annelerinin gözünden Covid-19. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 187–206.
- Zaccoletti, S., Camacho, A., Correia, N., Aguiar, C., Mason, L., Alves, R. A., ve Daniel, J. R. (2020). Parents' perceptions of student academic motivation during the COVID-19 lockdown: A cross-country comparison. *Frontiers in Psychology*, 11, 1–13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.592670>
- Zeybekoğlu-Akbaş, Ö., ve Dursun, C. (2020). “Evde kal” sürecinde okul öncesi eğitim kurumlarına ara vermek zorunda kalan çocukların çalışan anneleri üzerine bir araştırma. F. Meriçli ve A. Movlyanov (Ed.) *World Children Conference Proceedings Book* içinde (ss. 379-392) Ankara, Türkiye: World Children Conference. www.worldchildrenconference.org
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297–297. <https://doi.org/10.13114/mjh/201322486>

EKLER

EK 1. Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ) Kullanım İzni

ⓘ Bu iletiyi 30.10.2020 Cum 09:16 tarihinde iletiniz

Hilal Karabulut <[REDACTED]>
30.10.2020 Cum 06:32
Kime: Seher MAMUR

 Baba Katılım Ölçeği (BAK...
122 KB

 Baba Katılım Ölçeği (BAK...
187 KB

 Sımsıkı ve Sendil, 2014.pdf
620 KB

3 ek (929 KB) Tümünü indir Tümünü OneDrive - Munzur University konumuna kaydet

Merhabalar,

Ölçeğimizi çalışmanızda kullanabilirsiniz. Ekte ölçekle ilgili bilgileri gönderiyorum. İyi çalışmalar dilerim.

Dr. Öğretim Üyesi Hilal KARABULUT
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü, Bölüm Başkan Yardımcısı
Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı Başkanı
NAKSAM Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi
[REDACTED]

EK 2. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 11/02/2021-E.15008

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE ETİK KURULU Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu		
Oturum Tarihi : 11.02.2021	Oturum Sayısı : 4	Karar Sayısı : 2021/4-24
Etik Açından Uygun		
Çalışma Adı	Pandemi Döneminde Baba-Çocuk İlişkisinin İncelenmesi	
Araştırmacılar	Yükseklisans Öğrencisi Seher Mamur (Yürütücü) Dr.Öğretim Üyesi Seda ŞAHİN (Danışman)	
Başkan Kurul Üyesi Prof.Dr. Hüseyin Suphi ERDEM Başkan Yardımcısı Kurul Üyesi Prof.Dr. Mustafa ARSLAN Kurul Üyesi Prof.Dr. Mehmet GÜNGÖR Kurul Üyesi Prof.Dr. Süleyman ÇALDAK Kurul Üyesi Prof.Dr. Nesrin SİS Kurul Üyesi Prof.Dr. Mehmet ÜSTÜNER Kurul Üyesi Prof.Dr. Lütfiye ÖZDEMİR Sekreter Hatice CİHAN		

E-İmzalıdır.
Etik Kurul Başkanı
Hüseyin Suphi ERDEM

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <https://www.turkiye.gov.tr/inonu-universitesi-ebys?V=BE84KZKF5> adresinden yapılabilir. (PIN:12012)

EK 3. Araştırma Uygulama İzni Valilik Oluru

T.C.
TUNCELİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-51166484-604.01.01-24638037
Konu : Araştırma İzni Talebi

26/04/2021

VALİLİK MAKAMINA

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Seher Mamur'un Dr.Öğr.Üyesi Seda Şahin danışmanlığında yürütmekte olduğu "Pandemi Döneminde Baba Katılımının İncelenmesi" konulu yüksek lisans tezi araştırma başvuru talebi 16/04/2021 tarih ve 24289767 sayılı evraklar ve Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma İzinleri Modülü ayse.meb.gov.tr üzerinden 202104064137218487 başvuru nolu belge müdürlüğümüze iletilmiştir. Tunceli il genelindeki müdürlüğümüze bağlı resmi anasınıfı, özel bağımsız anaokulu, özel anasınıfı ve resmi bağımsız anaokulu öğrenci velilerine yönelik uygulanması planlanan ölçek ve anket formları müdürlüğümüze oluşturulan komisyon tarafından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda söz konusu ölçek ve anket formlarının il genelindeki resmi anasınıfı, özel bağımsız anaokulu, özel anasınıfı ve resmi bağımsız anaokulu öğrenci velilerine eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde, gönüllülük esasına göre, 2020/2 sayılı Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesi doğrultusunda okullarımızla iş birliği içerisinde ve pandemi kurallarına riayet edilerek uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Gürsel EKMEKÇİ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Osman ŞAHİN
Vali a
Vali Yardımcısı

Ekler:

Müdürlüğümüz Uygunluk Tutanağı (1 sayfa)
Araştırma İzni Talebi ve Ekleri (10 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres :

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No :

Bilgi için:

E-Posta:

Unvan : Memur

Kep Adresi : meb@hs011.kep.tr

İnternet Adresi: Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden b70c-28b4-321a-9d90-bd47 kodu ile teyit edilebilir.

EK 4. Katılımcı Onam Formu

Tarih: 18.04.2021

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİK KURULU BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu formun amacı katılmanız rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılmanız ile ilgili izin almaktır.

Bu kapsamda "Pandemi döneminde baba katılımının incelenmesi" başlıklı araştırma yüksek lisans öğrencisi "Seher MAMUR" tarafından **gönüllü katılımcılarla** yürütülmektedir. Araştırma sırasında sizden alınacak bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmaya **katılmama** hakkınız bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadan **çıkabilirsiniz**. Bu formu onaylamanız, **araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** anlamına gelecektir.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Araştırmanın Amacı: Pandemi sürecinde okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş arası okul öncesi dönem çocuklarının bakımına baba katılımının nasıl olduğunu belirlemektir.

Araştırmanın Nedeni: Pandemi sürecinde mesleki bağlamda çalışma süreleri ve çalışma şekilleri değişen babaların ev içi yaşantıları da değişmiştir. Bu süreçte babaların okul öncesi eğitime devam eden çocukları ile olan etkileşimlerinin belirlenmesine dair bir ihtiyaç doğmuştur. Bu nedenle bu araştırmaya gerek duyulmuştur.

Süresi: Çalışmanın verilerinin toplanmasında nicel veriler için yaklaşık 10 dakika sürecek olan aile bilgi formu ile Baba Katılım Ölçeği maddelerinin cevaplandırılması gerekmektedir. Araştırmanın nitel görüşmelerine dahil edilen katılımcılar ile yapılacak görüşmeler yaklaşık 15 dakika sürmektedir. Tüm bunların planlanması ve raporlaştırılması süreci 5 ay sürecektir.

Araştırmanın Yürütüleceği Yer:

Tunceli ili merkezindeki bağımsız anaokulları ile anasınıflarına devam eden 4-6 yaş çocuğuna sahip babalar katılacaktır.

Çalışmaya Katılım Onayı:

Katılmam beklenen çalışmanın amacını, nedenini, katılmam gereken süreyi ve yeri ile ilgili bilgileri okudum ve gönüllü olarak çalışma süresince üzerine düşen sorumlulukları anladım. Çalışma ile ilgili ayrıntılı açıklamalar sözlü olarak araştırmacı tarafından yapıldı. Bu çalışma ile ilgili faydalar ve riskler ile ilgili bilgilendirildim.

Bu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Islak imzası ile)

Adı-Soyadı: [İmza]

İmzası: [İmza]

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Seher MAMUR

e-posta: smamur@munzur.edu.tr

İmzası: [İmza]

EK 5. Aile Bilgi Formu

1. Çocuğunuzun Doğum Tarihi:/...../.....

2.Çocuğunuzun Cinsiyeti: Kız: Erkek:

3. Kaç çocuğunuz var?.....

4. Araştırmaya dahil edilen çocuğunuzun kaçınıcı çocuğunuz olduğunu belirtiniz.

a)1. Çocuğum b)2. Çocuğum c)3. Çocuğum d)4. Çocuğum e) Diğer.....

5. Babanın yaşını belirtiniz.....

6. Babanın eğitim düzeyini belirtiniz?

a) ilköğretim b) ortaöğretim c) lise d) yükseköğretim

7. Babanın çalışma durumunu belirtiniz.

a) Evet.....(mesleği.....) b) hayır

8.Annenin yaşını belirtiniz?

9. Annenin eğitim düzeyini belirtiniz?

a) ilköğretim b) ortaöğretim c) lise d) yükseköğretim

10. Annenin çalışma durumunu belirtiniz.

a) Evet.....(mesleği.....) b) hayır

11. Babanın Pandemi sürecindeki çalışma şeklini belirtiniz.

a. Değişiklik olmadı b. evden çalışıyorum c. Esnek mesai uygulamasına göre çalışıyorum
c. İşsizim

12. Ekonomik Durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

a. Gelirim giderime denk b. Gelirim giderimden az c. Gelirim giderimden fazla

13. Çocuğunuzun annesi ile olan medeni durumunuzu belirtiniz.

a. Evliyiz: b. Boşandık d. Hayatta değil e. Ayrı yaşıyoruz

14. Evliyseniz kaç yıldır evlisiniz?.....yıl

15. Pandemi sürecinde çocuğunuz ile geçirdiğiniz zamanı değerlendiriniz

a. Arttıb. Azaldı c. Değişmedi

EK 6. Baba Görüşme Soruları

Yaşınız: Çocuğunuzun annesinin çalışma durumu:
 Eğitim Durumunuz: Çocuk sayınız:
 Mesleğiniz: Hedef çocuğun yaşı:
 Çocuğunuzun annesinin eğitim durumu: Hedef çocuğun doğum sırası:
 Çocuğunuzun annesinin mesleği: Hedef çocuğun cinsiyeti:
 Sizin Çalışma durumunuz:

1. Pandemi sürecinde iş yaşantınızda nasıl değişimler oldu?
2. Pandemi sürecinde sosyal yaşantınızda nasıl değişimler oldu?
3. Pandemi sürecinde çocuğunuzun yaşamında nasıl değişimler oldu?
4. Pandemi sürecinde çocuğunuzun günlük rutinlerinde nasıl değişimler oldu?
5. Pandemi süreci ile çocuğunuzla olan ilişkinizde değişimler oldu mu?
 - a. (Cevap evetse) Nasıl değişimler oldu?
 - i. Çocuğunuzla bir gün içinde ne kadar vakit geçiriyorsunuz?
 - ii. Çocuğunuzla önceden yaptığınız etkinliklerde nasıl değişimler oldu?
 - iii. Günlük yemek yeme, temizlik, uyku gibi rutinleriniz nasıl değişti?
 - iv. Pandemi sürecinde çocuğunuzla hangi oyunları oynuyorsunuz? Bu oyunları nerede oynuyorsunuz? En çok hangi malzemelerle oynuyorsunuz?
 - b. Pandemi sürecinde ev dışında çocuğunuzla vakit geçirir misiniz?
 - i. (Cevap evetse) Nerelerde ve nasıl vakit geçirirsiniz?
 - c. Pandemi sürecinde çocuğunuzla birlikte alışveriş merkezine ya da markete gidiyor musunuz?
 - i. (Cevap evetse) bu ortamlarda çocuğunuzdan neler bekliyorsunuz?
6. Çocuğunuz sizinle hangi konularda sohbet eder?
 - i. Pandemi sürecinde çocuğunuzun sorunu olduğunda bunu kim veya kimlerle paylaşır? Bu sorunlar neler olur?
7. Pandemi sürecinde çocuğunuzun okulunda aile katılım çalışmaları yapıldı mı?
 - a. (Cevap evetse) Yapılan hangi aile katılım çalışmalarına siz katıldınız?
 - b. Çocuğunuzun okulundan/öğretmeninden gelen hangi etkinlikleri çocuğunuzla birlikte siz yaptınız? Nasıl?

- c. Size ve çocuğunuza katkıları neler oldu?
 - d. Siz evde çocuğunuz için kendi uygulamalarınızı yaptınız mı?
8. Pandemi sürecinde çocuğunuz için daha çok hangi alanlarda harcama yaptınız? (Eğitim, giyim, oyun vb.)
9. Pandemi sürecinde çocuğunuza davranış kazandırma (Günlük rutinler, öz bakım, temizlik, nezaket kuralları...vs.) konusunda neler yaptınız?
10. Bir baba olarak çocuğunuzun:
- Bakımına hangi sıklıkta ve nasıl katılım gösteriyorsunuz?
 - i. Bu katılımınızı yeterli buluyor musunuz? Hangi açıdan?
 - b. Eğitimine hangi sıklıkta ve nasıl katılım gösteriyorsunuz?
 - i. Bu katılımınızı yeterli buluyor musunuz? Hangi açıdan?

